

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI**

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

4

YAZAR
Gönül METİN

ANKARA - 2023

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

Görsel Tasarım

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

Grafik Tasarım Uzmanı

YÜMER

Yayın Üretim Merkezi

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden îlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan îlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

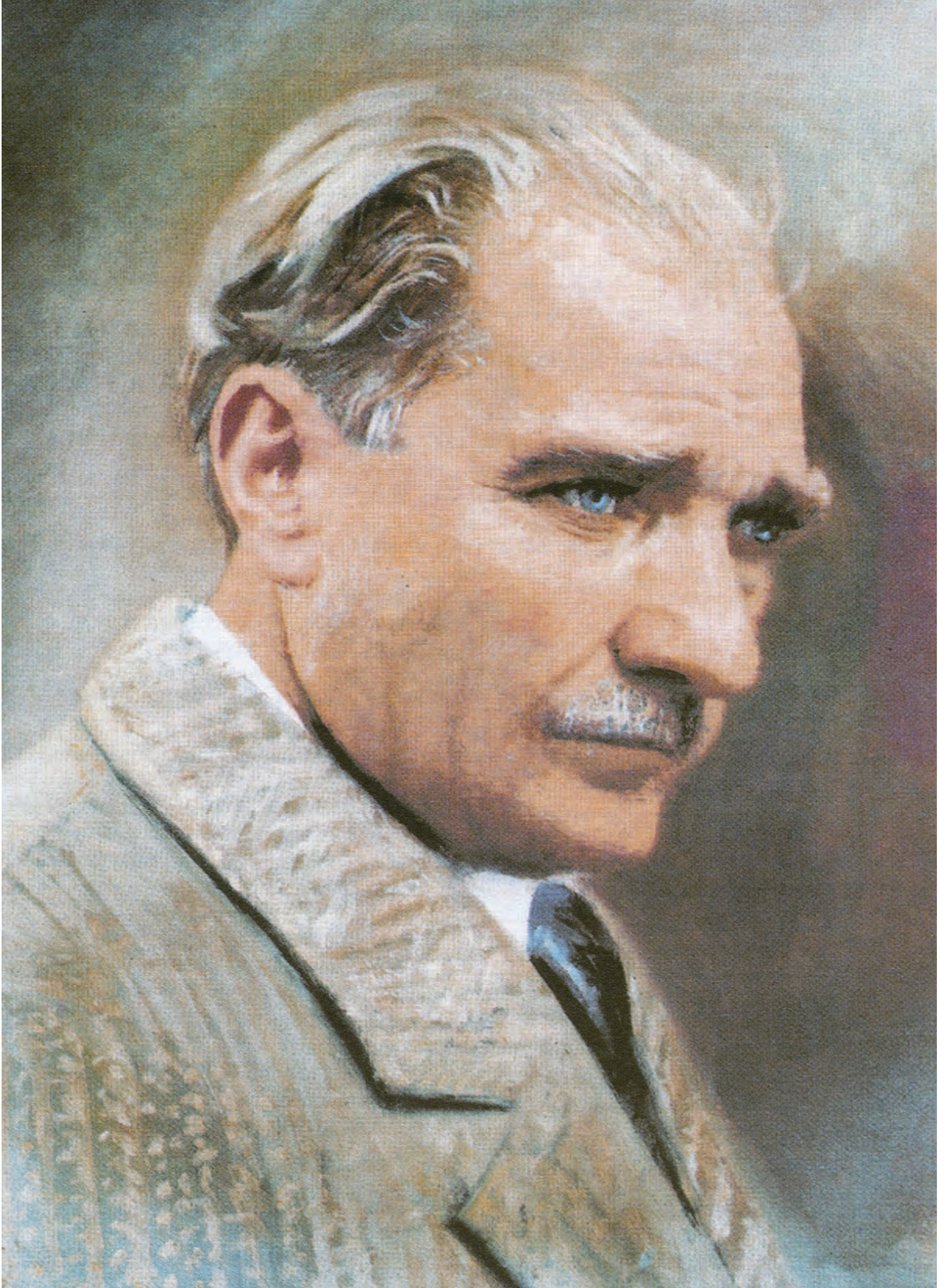
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

1. ÜNİTE

ROMAN

OKUMA	10
1. Metin: SEFİLLER.....	10
2. Metin: İNTİBAH	18
3. Metin: EYLÜL.....	25
4. Metin: ATEŞTEN GÖMLEK	32
Dil Bilgisi: Cümle Çeşitleri.....	41
YAZMA (Roman)	47
SÖZLÜ İLETİŞİM	48
ÖZET	48
ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	51
1. ÜNİTE CEVAPLAR	54

2. ÜNİTE

TİYATRO

OKUMA	56
1. Metin: ÖDÜLLÜ YA DA KARAGÖZ'ÜN PEHLİVANLIĞI	56
2. Metin: ORTA OYUNU	65
3. Metin: ŞAİR EVLENMESİ.....	71
4. Metin: HASTALIK HASTASI	80
Dil Bilgisi: Uygulama	90
YAZMA (Yazma Çalışması)	91
SÖZLÜ İLETİŞİM (Meddah).....	91
ÖZET	92
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	95
2. ÜNİTE CEVAPLAR.....	98

3. ÜNİTE

ANİ

OKUMA	100
1. Metin: AHMET HİKMET'İ NASIL TANIDIM?	100
2. Metin: ZEYTİNDAGI.....	105
Dil Bilgisi: Uygulama	109
YAZMA (Anı Yazma)	109
SÖZLÜ İLETİŞİM (Etkili Konuşma)	110

ÖZET	111
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	112
3. ÜNİTE CEVAPLAR.....	114

4. ÜNİTE

HABER

OKUMA	116
1. Metin: GÜNCEL GAZETE HABERLERİ	116
2. Metin: GENEL AĞ HABER METNİ	122
Dil Bilgisi: Uygulama	126
YAZMA (Gazete Haberi Yazma)	127
SÖZLÜ İLETİŞİM (Haber Metni Sunma)	128
ÖZET	128
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	130
4. ÜNİTE CEVAPLAR.....	133

5. ÜNİTE

GEZİ

OKUMA	136
1. Metin: İSTANBUL KALESİ'NİN ÇEPEÇEVRE BÜYÜKLÜĞÜ	136
2. Metin: KIRIM: ECDAD TOPRAĞI	141
Dil Bilgisi: Uygulama	146
YAZMA (Gezi Yazısı Yazma)	146
SÖZLÜ İLETİŞİM	147
ÖZET	147
5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	148
5. ÜNİTE CEVAPLAR.....	152
1. EK: YAZMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	153
2. EK: SÖZLÜ İLETİŞİM (KONUŞMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	154
EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	155
KAYNAKÇA	158

Ünite kapağı: Ünitenin adı ile üniteye işlenecek konular yer alır.

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Edebiyatın tarih ve din ile ilişkisini,
- Türk edebiyatının tarihi dönemlerini,

Hazırlık Çalışmaları: Bu aşamada, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılabilecek bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla yapılacak hazırlık çalışmaları yer alır.

1. Metin Hazırlık

Metin: “Ünite, Süre ve İçerikleri” başlıklı tabloda verilen esaslara göre seçilen metinlere yer verilir.

ŞAİR EVLENMESİ

(Müşak Bey, alafraza davranışları ve kıyafetleriyle mahallelinin ilgisini çeken, şair ruhlu bir gençtir. Evlenmek istediği Kumru Hanım'ı istemesi için Zibâ Dudu'yu aracı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları: Metinde cümlelerin bağlamından hareketle tahmin edilemeyecek bazı kelime ve kelime gruplarının anlamının verildiği bölümdür.

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

Bilgi Kutusu: Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanır.

Bilgi Kutusu

Metni Anlama ve Çözümleme: Bu bölümde kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soru ve etkinliklere yer verilir. Gerekliğinde kısa, açıklayıcı bilgilere de yer verilebilir.

Metni Anlama ve Çözümleme

Çözümlü Örnek Soru/Uygulama: Üniteye konularla ilgili çözümlü örnek soruların ya da uygulamaların bulunduğu bölümdür.

Çözümlü Örnek Soru

1. Uygulama

Yazarın/Şairin Biyografisi: Metnin yazarının/şairinin kısa biyografisi ve önemli eserlerine yer verilir.

Biyografi

Dil Bilgisi: “Ünite Süre ve İçerikleri” başlıklı tabloda belirtilen dil bilgisi konularının işlendiği bölümdür.

Dil bilgisi

Yazma Çalışmaları: Yazma çalışmalarının “Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma” ve “Uygulama” şeklinde iki aşamada gerçekleştirildiği bölümdür.

Sözlü İletişim: Sözlü iletişim çalışmalarının “Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma” ve “Uygulama” şeklinde iki aşamada gerçekleştirildiği bölümdür.

Ünite Ölçme ve Değerlendirme: Her ünitenin sonunda o üniteye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak “Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları”na yer verilir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1.ÜNİTE

ROMAN

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Roman türünün Türk ve dünya edebiyatındaki (Tanzimat, Servetifünun ve Millî Edebiyat Dönemlerindeki) gelişimini,
- Metinlerde; romantizm ve realizm akımlarının eserlere yansımalarını,
- Cümle çeşitlerini,
- Bir romanın sonunu değiştirirerek ya da romanın bir kesitini diyalog biçiminde yazmayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELELER

Roman

Dünya Edebiyatında Roman

Tanzimat Romanı

Servetifünun Romanı

Millî Edebiyat romanı

Cümle Çeşitleri

OKUMA

1. Metin Hazırlık

- Sizce Sefiller romanının dünyanın dört bir yanında elli yedi kez beyaz perdeye uyarlanmasının, tiyatro ve müzikal olarak sayısız gösteriminin nedeni ne olabilir?
- Edebiyatta klasik eser ne demektir? Araştırınız.

SEFİLLER

(Yoksul bir köylü olan Jan Valjean, ailesini doyurmak amacıyla çaldığı bir ekmekten dolayı kürek cezasına çarptırılmış bir gençtir. Defalarca kaçma teşebbüsünde bulunduğu için cezası katlanmıştır. On dokuz yıl süren hapis cezasından sonra inançlarını yitirmiş, topluma öfke ve kin duyan biri olarak tahliye olmuştur. O, artık çok farklı biridir. Özgürlüğüne kavuştuktan sonra yeniden hayata tutunmaya çalışır fakat eski bir mahkûm olduğu için toplum tarafından dışlanır. Ne açlığını giderebilecek ekmek ne de soğuk günlerde ısınabilecek bir yer bulabilir. Kendisine sadece Digne piskoposu iyi davranır ama zorlu ve acı yıllar geçiren Valjean, piskoposun gümüş yemek takımlarını çalarak ona ihanet eder. Valjean polis tarafından yakalanır ve piskoposun karşısına getirilir. Piskoposun Valjean'ı kurtarmak için yalan söylemesi ayrıca iki gümüş şamdanı iyi bir insan olması için vermesi, Jean Valjean'ın yok olan duygularını yeniden canlandırır. Böylece Valjean hayatına yeni bir başlangıç yapmaya karar verir ve o gün Digne kasabasından ayrılır.)

Aşağıda romanın Jan Valjean'ın hayatının önemli bir dönüm noktası olan Piskoposla karşılaşmasının anlatıldığı bölümden bir parça verilmiştir.

Yıl 1815... Ekim ayı... Güneşin batmasına bir saat kala, yaya seyahat eden bir adam, Digne'ye giriyordu. O sırada evlerinin önünde ya da pencerelerinden bakan tek tük kent halkı, yeni gelen adamı şüpheli gözlerle izlediler. Oralarda bu adamdan daha sefil görünüşlü birini görmek hemen hemen imkânsızdı. Gelen orta boylu, tıknaz ve güçlü bir

adamdı. Kırk altı, kırk sekiz yaşlarında kadardı. Deri kasketi, güneş ve rüzgârlardan yanık yüzünün bir kısmını örtüyordu. Küçük bir gümüş ile iliklenmiş kaba sarı keten gömleği, kıllı göğsünü meydanda bırakmıştı. Aşınmış ve solmuş mavi bez pantolonunun dizleri delinmiş, sırtında yepyeni bir asker çantası taşıyor, elinde budaklı bir baston tutuyordu. (...)

Akşam Digne piskoposu, kentteki gezintisinden sonra geç vakte kadar çalışmıştı. Saat sekize gelmiş olmasına rağmen, hâlâ çalışmasına devam ediyordu ki birden Madam Magluvar odasına girdi. Kadın, her akşam yaptığı gibi Piskoposun yatağının yanındaki dolaptan gümüş sofr takımlarını çıkarmaya gelmişti. Az sonra piskopos, sofranın kurulduğunu ve kız kardeşinin kendisini beklediğini düşünerek kitabını kapattı, çalışma masasından kalktı ve yemek odasına girdi. (...) Madan Magluvar hem iş yapıyor hem de bayan Baptistin'e bir şeyler anlatıyordu. Kadıncağz akşam yemeği için bir şeyler almaya çıktığında çarşıda acaip söylentiler duymuştu. Korkunç yüzlü bir serseriden söz ediliyordu. (...) Matmazel Baptistin, titrek bir sesle ağabeyine:

— Duydunuz mu kardeşim, diye mırıldandı.

Piskopos:

— Evet ben de böyle şeylerden söz edildiğini duymuştum, cevabını verdi. Büyük bir tehlikenin bizi tehdit ettiğini sanmam.

(...) Tam o anda kapı vuruldu. Piskopos:

— Girin, dedi.

Kapı açıldı, bir adam girdi. Bu bizim tanıdığımız, o garip yolcu idi. Kapıyı iterek girdi içeri, fakat daha fazla ilerlemeden eşikte durdu. Heybesini sırtına atmıştı, elinde sopası, gözlerinde bezgin, korkunç bir ifade, ocaktan yayılan aydınlıkta, tüyler ürpertici bir görüntüsü vardı. Bu sanki cehennemden gelmiş bir insanın yüzüydü. Madam Magluvar'ın bağırmaya bile kuvveti kalmamıştı, ürpererek olduğu yerde kalakaldı. Matmazel Baptistin başını çevirdi, yeni geleni gördü ve ürkererek doğruldu, fakat ağabeyine bir an gözü iliştiikten sonra birden içindeki korku kayboldu. Piskopos, yabancıya sakin ve rahat bakıyordu. Tam ağzını açıp, ona ne istediğini soracaktı ki adam iki eliyle sopasına dayandı ve sırayla yaşlı kadınlara ve ihtiyar adama baktıktan sonra piskoposun söze başlamasına meydan vermeden şunları söyledi:

— Benim adım Jan Valjean, ben bir kürek mahkûmuyum, on dokuz yılımı cezaevinde geçirdim. Tam dört gün önce serbest bırakıldım. Dört günden beri yürümekteyim. Tulon'dan buraya kadar yaya geldim. Bugün de akşama kadar yürüdüm, açlıktan ölmek üzereyim. Bir hana uğradım, beni kabul etmek istemediler, jandarmaya göstermek zorunda kaldığım sarı pasaport yüzünden her yerden kovuldum. Bütün kapılar bana kapandı. Başka bir hana uğradım, oradan da geri çevrildim. Cezaevinin kapısında yalvardım, o da bana kapıyı açmak istemedi. Bir köpek kulübesine sığındım, hayvan geldi beni ısırdı, sanki o bile benim kimliğimi bilmiş gibi bana saldırdı. Bu kez yıldızların altında uyuyabilmek için tarlalara saptım, fakat yıldız da yoktu. Kente döndüm

bir kapının altına sığınmak için. Kasabanın meydanında taş bir sıranın üzerine bü-
zöldüğümde iyi kalpli bir hanım, bana bu kapıyı çalmamı tavsiye etti. Burası neresi?
Bir han mı? İstedığınız parayı veririm, param bol, on dokuz yılda biriktirdiğim yüz
doksan frank ve kırk santimim var. Çok yorgunum ve açım. Beni bu gece burada ba-
rındırır mısınız? Piskopos:

— Madam Magluvar, dedi. Sofraya bir tabak daha koyun.

Adam üç adım daha atarak, masaya yaklaştı, sanki iyi anlamamış gibi sordu:

— Şey, benim söylediklerimi duymadınız mı? Ben bir kürek mahkûmuyum cezamı bi-
tirdim, oradan dönüyorum, bakın. Sonra cebinden çıkardığı sarı bir kâğıdı gösterdi:

— İşte sarı pasaportum, her gittiğim yerde bunun yüzünden kovuluyorum. Siz beni bu
gece yatırabilir misiniz? Beni barındıracak bir ahırınız var mı? Piskopos:

— Madam Magluvar, dedi.

Konuk odasının yatağına temiz çarşaf serin. Piskopos adama döndü:

— Oturunuz Mösyö ve ısının, dedi.

Birkaç dakika sonra yemek yeriz, bu arada yatağınızı hazırlarlar. (...)

Katedral'in saati tam ikiyi çalarken Jean Valjean gözlerini açtı, herhâlde rahat batmış-
tı kendisine. Yirmi yıldan beri, böyle yumuşak bir şiltede yatmamıştı. (...)

Madam Magluvar'ın masaya dizdiği sofraya takımlarına, o canım gümüş çatal ve bı-
çaklara aklı takılmıştı. Bu gümüş takımlar, onu âdeta rahatsız ediyordu. Bunlar birkaç
adım ötesinde duruyordu. Odasına bitişik ihtiyar rahibin yatağının baş ucundaki dola-
ba kaldırmıştı onları, yaşlı hizmetçi. Jan Valjean bu takımları satarak en azından iki yüz
frank kazanacağını biliyordu. Bu da onun on dokuz yılda biriktirdiği paranın, hemen
hemen iki katı idi. (...) Jan Valjean, melekler gibi uyuyan ihtiyarı seyretti. Piskopos soğuk
gecede üşümek için, boğazına kadar düğmeli kahverengi yünden bir ceket giymiş, ba-
şını yastığa devirmişti. Rahip yüzüğüyle süslü eli sarkıyordu. Yüzünde tatlı ve nurlu bir
ifade vardı. Sanki bütün ruhuyla kimsenin görmediği güzel görüntülere gülümsüyordu.
İyi insanların ruhları uykularında, mistik gökleri görür. Bu göklerin yansıması sanki Pis-
koposun alnına düşmüştü. Aslında, bu mistik cennet, onun ruhu idi. Bu mışıl mışıl saf bir
çocuk gibi uyuyan adamda, üstün bir nitelik seziliyordu. Nurlara boğulmuş, bu ihtiyarın
karşısında, karamsarlığa düştü Jan Valjean. Şapkası elinde bir süre kıpırdamadan durdu,
o şimdiye dek böylesine güzel bir şey görmemişti. Din adamının güveni, onu etkilemişti.
Günahkar birisinin, günah işleyeceği sırada, saf ve temiz birisini uyurken seyretmesi ger-
çekten ibret verici bir olaydır. Jan Valjean'ın, ruhunda neler döndüğünü anlamak kolay
değildi. Aslında duygularını kendisi de bilemezdi. Yalnız bir robot gibi kasketini çıkartıp,
uyuyan ihtiyarı selamladı ve sağ elindeki demiri sallayarak, saçları başında diken diken
olmuş, karşısına görmeyen gözlerle baktı. Piskopos bu korkunç adamın önünde sakın
uyumasına devam ediyordu. Birden Jan Valjean, kararını vermiş gibi kasketini başına
geçirdi, sert adımlarla dolaba yürüdü, kilidi kırmak istercesine demir eğeyi soktu fakat

bunun gereği yoktu çünkü anahtar kilitte idi. Çekmeceyi açtı ilk gördüğü gümüşlerin sepeti oldu, onu kaptı bu kez gürültü etmemeye boş vererek koşar adımlarla pencereye yöneldi. Bir sıçrayışta bahçeye atladı. Gümüş takımları heybesine boşalttıktan sonra sepeti bahçeye, çiçeklerin arasına fırlattı, bir kaplan gibi sıçrayarak oradan uzaklaştı. Ertesi sabah güneş doğduktan birkaç dakika sonra Monsenyör Bienvenü bahçesinde dolaşırken Madam Magluvar nefes nefese ona doğru koştu:

- Efendim, diye haykırdı kadın, gümüş sepetinin nerede olduğunu biliyor musunuz?
- Evet, cevabını verdi Piskopos.
- Tanrıya şükürler olsun, oysa ben kayboldu sanmıştım. Piskopos çalıların arasında sepeti bulmuştu, onu kadına uzattı:
- İşte!..
- Fakat içi boş, peki ya gümüş takımlara ne oldu?
- Siz gümüşler için mi tasalandınız? Ben de nerede olduğunu bilmiyorum.
- Eyvah demek çalındı, ah dün geceki, o uğursuz adam çaldı, desenize? Madam Magluvar, acı bir çığlıkla, adamın gece yattığı odaya koştu ve birkaç dakika sonra telaşla piskoposun yanına döndü. (...) birden kapıları vuruldu. Piskopos:
- Buyurun, diye bağırdı. Kapı açıldı, acayip bir kalabalık belirdi. Üç adam bir dördüncüsünü yakasından yakalamışlardı. Adamların üçü jandarma idiler, dördüncüsü Jan Valjean'dı. Jandarma çavuşu olan birisi içeri girdi ve Rahibi saygıyla selamladıktan sonra:
- Monsenyör, diye söze başladı: Bu lakabı duyan Jan Valjean, birden canlandı, yeis içindeki yüzünü kaldırarak şaşkın şaşkın kekeledi:
- Monsenyör, ha, oysa ben onun kilisenin papazı sanmıştım.
- Sus, diye uyardı, jandarmalardan biri. Kendisi Monsenyör Piskopostur. Bu arada ihtiyar din adamı, hemen yerinden fırlamış, yeni gelenleri karşılamak istercesine onlara yaklaşmıştı. Gözlerini Jan Valjean'ın yüzüne dikerek:
- Siz misiniz dostum, dedi. Geri döneceğinizi biliyordum, size şu gümüş şamdanları da vermiştim, onları götürmeyi unutmuşsunuz. Bunlardan iki yüz frank kazanabilirdiniz. Gelmişken bunları da alın bari, neden sanki götürmediniz? Jan Valjean gözlerini hayretle açarak şaşkın şaşkın ona baktı, yüzünde hiç bir dilin ifade edemeyeceği bir anlam belirmişti. Jandarma çavuşu:
- Monsenyör, demek adamın söyledikleri yalan değildi, dedi. Az önce kendisine rastladığımızda, kaçan birisi gibi koşuyordu. Biz bakmak için onu durdurduk. Üzerinde bu gümüşleri bulduk... Piskopos gülümseyerek:
- O da size bunları kendisine benim verdiğimi söyledi değil mi? Siz de ona inanmadan, buraya getirdiniz. Bir yanlışlık olmuş. Çavuş sordu:
- Onu, serbest bırakalım mı?

- Elbette. Jandarmalar, Jan Valjean'ın yakasını bıraktılar. Adam, sanki uykusunda konuşur gibi boğuk bir sesle söylendi:
- Beni serbest mi bırakıyorsunuz? Rahip gülümseyerek:
- Dostum, dedi. Gitmeden önce şu gümüş şamdanlarınızı da alın, onlar da sizin. Şömineye yaklaştı, orada duran ağır, nefis şamdanları kaparak Jan Valjean'a uzattı. Jandarmalar kıpırdamadan bu sahneyi izliyorlardı. Jan Valjean baştan aşağı titriyordu, robot gibi şamdanları aldı, yüzünde şaşkın bir ifade belirmişti. Rahip yumuşak sesiyle:
- Haydi artık selamete gidebilirsiniz, dedi. Hem de dostum, bir daha geldiğinizde bahçeden geçmeniz gereği yok, sokağa açılan kapıdan girebilirsiniz. Kapım gece gündüz açıktır. Daha sonra jandarmalara dönerek:
- Beyler, dedi. Gidebilirsiniz. Jandarmalar onu selamlayarak, uzaklaştılar. Jan Valjean, bayılmak üzereydi. Piskopos ona yaklaştı ve kısık bir sesle:
- Unutmayın, dedi. Siz bu parayı namuslu bir adam olmaya kullanacağınıza bana söz vermiştiniz. Jan Valjean böyle bir söz verdiğini hatırlamıyordu. Şaşkın şaşkın durdu. Rahip kelimelerin üzerine basa basa konuşmuştu, daha sonra vakur bir sesle şu sözleri ekledi:
- Jan Valjean kardeşim, artık siz kötülüğün değil, iyiliğin malı oldunuz. Sizin ruhunuzu satın alıyorum bu gümüşlerle. Sizi karanlıklardan, günahlardan arındırdım ve Tanrıya verdim. Jan Valjean peşinde kovalayanlar varmış gibi kentten koşarak çıktı. (...)

(Eski günlerine dönmek istemeyerek Jean Valjean yeni bir hayat kurar. Madeleine adıyla iş hayatına atılır, zengin olur, belediye başkanı seçilir. Fantine adlı bir kadını, polis şefi Javertt'in elinden kurtarır. Javertt, birdenbire ortaya çıkan ve kısa sürede zengin olan ve herkesin "Baba" dediği Madeleine'in kim olduğunu merak eder ve araştırmaya başlar. Gerçek kimliğini ortaya çıkarır. İsim karışıklığı olsa da Jan Valjean yeniden hapse girer. Çıktığında da evlatlık kızı Cosette'i alır ve yeni bir hayat kurmaya karar verir.

Cosette, Marius adlı bir gence âşık olur. İki genç birbirini çok sever. Bu sırada ihtilal başlar ve Marius ayaklananların arasında yer alır. Ayaklanma sırasında Javertt yakalanır ve esir düşer. İdam edileceği zaman Jean Valjean ortaya çıkar ve Javertt'in kaçmasına izin verir. Bu sırada ihtilal sert bir şekilde bastırılır ve Marius yaralanır. Marius iyileşir ve Cosette'le evlenir. Jean Valjean, Javertt'e verdiği sözü tutarak teslim olmaya gider fakat Javertt'in öldüğünü öğrenir. Bir süre sonra kendisi de hayata gözlerini yumar. Jan Valjean, bir zamanlar piskoposun ona hediye ettiği iki şamdanı yanından hiç ayırmamıştır. Öldükten sonra mezarının baş ucuna o şamdanlar konulur.)

Victor Hugo, Sefiller

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

piskopos: Katoliklerde bir bölgenin din işlerine başkanlık eden papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi.

Bilgi Kutusu

Roman; insanı, toplum yaşamını geniş bir zaman diliminde, çok boyutlu yansıtan bir türdür. Romanda olay zinciri içinde yaşayan, bu olayları yaratan, bunlardan etkilenen, toplumsal durumlara göre belirli tavırlara, eylemlere duygulara yönelen kişiler anlatılır.

Roman Avrupa’da sözlü edebiyattaki destan türünün geçirdiği evrimleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Roman türünün ilk örneklerini 15. yüzyılda Fransız yazar Rabelais (Rebalis) vermiştir. 16. yüzyılda Miguel de Cervantes’in (Migel De Servantes) yazdığı “Don Kişot” adlı eser, roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir. 17. yüzyılda klasik akım içinde ortaya çıkan tek romancı ise Madame De La Fayette’tir (Madam dö La Fayet). Bu yüzyılda İngiltere’de Daniel Defoe (Danyel Defo) “Robenson Cruze”u (Robinson Kuruz), Jonathan Swift (Canıtın Sivift) ise Guliver’in Gezileri’ni yazmıştır.

Bu türün yetkin örnekleri 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Roman, bir tür olarak karakteristik özelliklerini romantizm ve realizm akımları sayesinde 19. yüzyılda kazanmıştır. 20. yüzyıldaki sosyal ve teknolojik gelişmeler romana da yansımıştır. Bu dönem romancıları arasında; Amerikan edebiyatından John Steinbeck (Con Şıtanbek), Alman edebiyatından Thomas Mann (Tomas Man), Erich Maria Remarque (Erik Maria Remark); Fransız edebiyatından Andre Mourois (Andre Moris), Jaun Paul Sartre (Jan Pol Satr), Albert Camus (Alber Kamü) sayılabilir.

Victor Hugo’nun (Viktor Hügo)1862 yılında yazmış olduğu “Sefiller” romanı, 19.yy Paris’inden insan manzaraları eşliğinde kürek mahkumu Jan Valjean (Jan Valjan) ve polis müfettişi Javert (Havyer) arasında sürüp giden bir kovalamacanın hikâyesi üzerine kuruludur. Edebiyat dünyasında Rönesans etkisi yapmıştır. “Sefiller” romanı, gerek dönemin gerek günümüzün birçok duygusunu içinde barındırır. Victor Hugo, insan hayatındaki sefilliğin etkisini anlatırken hissedilebilecek tüm duyguları eserine yansıtmıştır. Ayrıca eser, romanın yazıldığı dönemde insan hayatına yön veren din, siyaset, adalet, aşk gibi bir çok ögeyi de içerir. Yazar romanda, kendi yaşadığı hikâyelerden de esinlenmiş ve bazılarını eserine birebir aktarmıştır. Hugo, romanın baş karakteri olan Jean Valjean karakterini yazarken kendisine yardımcı olan eski bir mahkûm fakat o zamanlar yardımsever bir iş insanı olan arkadaşından etkilenmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.
2. Metinde geçen kişileri ve bu kişilerin özelliklerini belirtiniz.
3. Jean Valjean'ın hayatındaki dönüm noktası hangi olayla gerçekleşmiştir?
4. Olay örgüsünü ortaya çıkaran temel çatışma nedir?
5. Metnin zamanını ve mekânını belirleyiniz.
6. Metinde geçen betimlemelere örnek cümleler bulunuz.
7. Metin hangi bakış açısıyla yazılmıştır?
8. Metinde hangi değerler ele alınmıştır?
9. Yazar roman tekniklerinden hangilerini kullanmıştır?

Çözümlü Örnek Soru

- a. (I) Victor Hugo, roman ve oyunlarında (II) Fransız toplumunun çeşitli dönemlerini anlatmıştır. Sonbahar Yaprakları, (III) Kral Eğleniyor, Sefiller, (IV) Cromwell gibi eserleriyle realizm akımının öncülüğünü yapmıştır.

Yukarıdaki numaralanmış örneklerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

Çözüm: Victor Hugo, romantizm akımının öncüsüdür. D seçeneği.

- b. — Duydunuz mu kardeşim, diye mırıldandı.

Metinden alınan bu cümledeki yazım ve noktalamayla ilgili özellikleri yazınız.

Çözüm:

Cümle büyük harfle başlar.

“—” Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermek için kullanılır. Buna konuşma çizgisi de denir.

“;” Konuşma çizgisinden sonraki alıntı cümlesinin bitimine konur.

“.” Cümlelerin sonuna konur.

UYARI: Konuşmalar tırnak içinde verildiğinde uzun çizgi kullanılmaz.

1. Uygulama

“Don Kişot” adlı romanıyla dünyada modern romanın ilk örneğini vermiştir. Hümanizm akımının içinde yer alan sanatçı, romanlarında karakter oluşturmada önemli bir güce sahiptir.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Rabelais B) Cervantes C) Dante D) Balzac

Biyografi

Victor Hugo (1802-1885): Çocukluğunda özellikle Latin edebiyatı üzerine sağlam bir öğrenim gördü. 1830’da romantizmin en güçlü beyni olarak nitelendirildi. Derin kavrayışa ve öngörülerine yer verdiği şiir ve düzyazılarıyla Fransız edebiyatının önemli sanatçısı olmuştur. Zengin bir düşünce yapısı ve sıcak anlatımı ile okuyucuyu çok çabuk etkileyen sıradan sevinç ve acıların gücünü basit bir dille çok iyi anlatan, geniş düşünebilen yaratıcı bir üslubu vardır . Romanlarında olaylar arasındaki ilişkileri iyi kurmuş ve karakterlerin bütün özelliklerini okuyucuya çok iyi yansıtmıştır.

Eserleri

Roman: Sefiller, Cromwell, İzlanda Hanı, Notre Dame’ın Kamburu, Deniz İşçileri, Gülen Adam.

Şiir: Düşünceler, Azaplar, Küçük Destanlar, Yüzyılların Efsanesi, Sokak ve Orman Şarkıları, Usun Dört Rüzgârı, Uğursuz Yıllar, Sonbahar Yaprakları, Şafak Türküleri, Gönülde Sesler, Işıklar ve Gölgeler...

Manzum oyun: Kral Eğleniyor, Derebeyler...

Düzyazı oyun: Mary Tudor, Padova Tiranı Angelo, Özgürlükte Tiyatro...

Eleştiri yazısı: Karışık Edebiyat Felsefe, William Shakespeare.

Siyasal yazı: Küçük Napolyon, Bir Suç Öyküsü, Eylemler ve Sözler, Sürgünden Önce...

2. Metin Hazırlık

- İş işten geçtikten sonra pişman olmanın bir yararı yoktur. Herhangi bir konuda zarara uğramamak için hangi önlemleri alırsınız?

İNTİBAH

(Ali Bey, zengin bir ailenin bir tek evladı, iyi öğrenim görmüş, yirmi bir, yirmi iki yaşlarında bir delikanlıdır. Ali Bey, birgün Çamlıca'da gördüğü düşkün bir kadın olan Mahpeyker'e âşık olur. Ali Bey, Mahpeyker'i gördükten sonra onu düşünmekten geceleri uyuyamaz, işlerini ihmal eder. Arkadaşları Ali Bey'i Mahpeyker'den kurtarmaya çalışırlar ama başaramazlar. Ali Bey'in annesi Fatma Hanım, oğlunun bu kadını unutması için eve Dilaşup adında bir cariyeye satın alır. Gerçekten de Ali Bey Dilaşup'la ilgilenmeye başlar.)

Aşağıda, Fatma Hanım'ın oğlunu Mahpeyker'den kurtarma çabasının ve Ali Bey'in Dilaşup'a olan hislerinin anlatıldığı bölüm verilmiştir

(...)

Uğursuz bir aşktan henüz kurtulmuş olan Ali Bey ilk rastladığı bu güzel kıza gönlünü kaptırmış, kalbi şiddetle çarpmaya başlamıştı. Mahpeyker'le Dilaşup'u mukayese etti: Ötekinin bütün davranışları yapmacık, bütün söyledikleri yalandı. Dilaşup ise her hâliyle sevmeye layık bir melekti. Öteki bir yalancı taş, bu kız ise hakiki bir pırlantaydı. İkisini mukayese etmek bile doğru değildi. Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı gibi Dilaşup, Mahpeyker'le kıyaslanamayacak derecede güzel bir kızdı. Bilhassa ahlakı, namusu ve sadakati bu güzelliğin kıymetini kat kat artırıyordu. Ali Bey, kıza şimdi böyle alıcı gözüyle baktıkça kendi kendine şaşıyordu; nurdan yaratılmış böyle bir melek, daha dün pervane gibi etrafında dolaşıp dururken nasıl olmuş da görememiş; (...) Annesinin kalbini

kırarak evini terk etmişti? Şimdi annesiyle konuşurken, lafı döndürüp dolaştırıp annesinin Dilaşup'la ilgili dünkü teklifine getirmek istiyor fakat bu konuda lakırdı etmeye yüzü olmadığından, düşündüklerini açık açık söyleyemiyor ve çok üzüliyordu. Fatma Hanım ise oğlunu yeni baştan kızdırmak, sinirlendirmek korkusu ile Dilaşup meselesini hatırına getirmeye bile cesaret edemiyordu. Zihnini kurcalayan bir, iki nokta vardı. Ali Bey'in gösterdiği pişmanlık; acaba o kadınla ilgisini tamamen kestiğine mi delâlet diyordu yoksa dünkü çirkin hareketinden utanç duyduğu için miydi? İşte burasını kestiremiyordu. Zihnini bu tereddütlerden kurtaramadığı için, birkaç saat Dilaşup'un adını bile anmadı. Bununla beraber, oğlanı yeni bir aşkla eve bağlamadıkça eski hâline getiremeyeceğini de gayet iyi bildiği için Dilaşup'tan bahsetmek için fırsat kolluyor fakat lakırdıyı bu konuya getirecek münasip fırsatı bir türlü yakalayamıyordu. Nihayet fazla sabredemeyeceğini anlayarak oğlunun yanına sokuldu; kollarını delikanlının boynuna atarak söze başladı. Kesik kesik konuşuyor, sözlerinin ne tesir yaptığını anlamak ister gibi iki kelimede bir duruyor; sorgulu bakışlarla oğlunun yüzüne bakıyordu.

— Ali'ciğim, bir şey söyleyeceğim ama kızma, sinirlenme sakın! Sana gücendim sandın öyle mi, onun için ağladın değil mi? Ben sana gücenmedim, oğlum. Bir ana, evladına gücenir mi hiç? Fakat çok acıdım. Çünkü hâlin neydi oğlum? Bilsen ne hâldeydin. Aklın başında değildi. Âdeta deli gibiydin. Gençlikte insanın başına böyle şeyler gelebilir, bundan dolayı seni ayıplamak hatırımdan bile geçmez. Yalnız, söyle bana o kadını hâlâ seviyor musun, gönlünde onun sevgisi hâlâ yaşıyor mu? Ötekini... Ötekini hâlâ aynı şiddetle seviyor musun?... diyecek oldu. Ali Bey'in yüzü, müthiş bir tokat yemiş gibi kıpkırmızı kesildi; azimkâr bir sesle derhal cevap verdi:

— Anneciğim, ayaklarını öpeyim, bir daha (...) sözetme! Allah yüzbin defa belasını versin. Şeytanın kuvvetli bir yardımcısı yeryüzünde eksilmiş olur. Bu sözleri söyleyen daha dün o kadın için kendisine hakaret eden oğlu muydu? Kadıncağız, kulaklarına inanamıyor; gördüklerinin rüya, işittiklerinin yalan olması ihtimalini düşünerek sevinmeye bile cesaret edemiyor.

— Ya... İki gözüm... Dün... Dünkü hâlin... Diye kesik kesik bir şeyler söyleyecek oldu. Ali Bey, hemen sözünü keserek cevap verdi:

— Kurban olayım, anneciğim, bana dünden bahsetme! Dün tımarhanelik bir deliydim... Dün alçağın biriydim... Allah canımı alaydı da bana dünkü uğursuz saatleri göstermeseydi.

Daha fazla tereddüte artık lüzum yoktu. Bu kesin ifade üzerine, oğlunun o beladan yakasını sıyırdığına iyice inanmıştı. İçi ferahladı. Coşkun bir sevinç tufanı içinde, gözyaşlarını zapt edemeyerek “Yarabbi, şükürler olsun, bana bu mutlu günü de gösterdin. Sen ne büyüksün ki şu evladımın terbiyesini, insaniyetini yeni baştan iade ve ihsan ettin.” diyerek şükranla secdeye kapandı. Bu ilahi manzara karşısında Ali Bey de kendini tutamadı; annesinin boynuna sarılarak dakikalarca ağladı. Ağladı. Bu sıcak gözyaşları içinin zehrini hafifletmiş, biraz sakinleşmişti. Annesi ise bu fırsattan faydalanarak oğlunu eve iyice bağlayabilmek için ne yapmak, nasıl hareket etmek gerektiğini düşünüyor; bunun ancak

Dilaşup vasıtasıyla mümkün olabileceğine inanıyordu... Kızı, bir iş bahanesiyle odadan çıkardıktan sonra bir aralık münasebet düşürerek Dilaşup'un güzelliğinden, marifetlerinden, vefakârlığından, namus ve sadakatinden söz açtı. Dedi ki:

— Kızcağız, seni çıldırasıyla seviyor. Sen evi terk edip gittin diye bir günün içinde üzüntüden bak nasıl sarardı, soldu. Biraz önce seni öyle perişan bir hâlde görünce birden nasıl düşüp bayıldığına da kendi gözlerinle şahit oldun. Mamafih kız hoşuna gitmediyse söyle! Arar, başkasını bulurum. Lakin zavallıya yazık değil mi? Bunları söylerken bir yandan da göz ucu ile oğlunun yüzünü tetkik ediyor; sözlerinin ne tesir yaptığını anlamak istiyordu. Ali Bey, mahcup mahcup önüne bakarak cevap verdi:

— Anneciğim, siz beğendikten sonra ben niçin beğenmeyecekmişim?... Allah için güzel kız... Hem sizden ne saklayayım, bilakis simasını da beğendim, tabiatını da. Lakin şimdilik evlenmeyi düşünmüyorum... Bu sözler, üstü kapalı bir muvafakatti. Fatma Hanım, konuşmasına devam etti:

— İki gözüm, sana dün de söyledim. Mürüvvetini görmek, seni nasıl büyüttümse yavrularını da öylece kendi elimle büyötmek istiyorum. Anneciğini o saadetten mahrum eder misin?

Annesi belki fikrinden cayar korkusu ile Ali Bey, daha fazla itirazı doğru bulmadı:

— Siz bilirsiniz, anneciğim... diyerek kesin muvafakatini bildirdi.

(Mâhpeyker, Dilaşup'u o kadar kıskanır ki ona iftira atar, adamları vasıtasıyla Ali Bey'i de buna inandırır. Ali Bey, bu olay üzerine perişan olur ve Dilaşup'u esir olarak satar. Dilaşup'u esirciden Mahpeyker satın alır. Dilaşup, Mahpeyker'in elinde iffetini kaybetmek için türlü işkencelere katlanır. Bütün bu olanlara rağmen Mahpeyker, Ali Bey'in kendisine dönmesini sağlayamaz. Nihayet Mahpeyker, Ali Bey'i öldürmeye karar verir, Hırvat bir katil tutar ve Üsküdar'da bir bağ eğlencesine çağrılan Ali Bey'i orada öldürmesini ister. Dilaşup bunu duyar. Hâlâ eski efendisine âşıktır ve onu korumak için bağa gider ve gizlice paltosunu giyer. Hırvat, Dilaşup'u Ali Bey sanarak öldürür. Zaptiyelerle beraber geri dönen Ali Bey katili yakalamak için etrafı ararken Mahpeyker'e rastgelir. Bütün olayın suçlusunun o olduğunu öğrenir ve onu öldürür.)

(...)

Hırvat'ı yakalamaya gidenler, bir hayli zaman aradıktan sonra herifi bağdaki metruk ahırın bir köşesinde yakaladılar... Katilin daha başka suç ortakları olabileceğini düşünerek onları da yakalamak amacıyla köşkün bütün odalarını aramaya başladılar. Ali Bey'in bulunduğu odaya geldikleri zaman kendisini Dilaşup'un ayak ucunda diz çökmüş, ağlar durumunda buldular. Komiser, polisler ve diğer zevat içeri girince Ali Bey ayağa kalktı; gayet vakur ve resmî bir eda ile macerayı başından sonuna kadar bütün tafsilatıyla anlattı. Acıklı hikâyesini bitirince, kanun ne emrediyorsa yapmalarını rica etti. Dinleyenlerin gayriih-tiyari gözleri yaşarmıştı. İçlerinden en fazla müteessir olan Mesut Efendi'ydi. Ali Bey her cümlesini bitirdikçe:

— İnanınız! Vallahi doğrudur... Ah, biçare çocuk! Vaktiyle benim sözlerimi dinlesen ne

olurdu... diye üzüntüsünü belirtiyor ve Mahpeyker'in yerde upuzun yatan kanlı cesedine nefret ve hakaretle bakmaktan kendini alamıyordu... Ortada, haklı veya haksız işlenmiş bir cinayet vardı... İlk ifadesini zapta geçirdikten sonra polisler Ali Bey'i alıp götürdüler (...) Yalnız Ali Bey, hapiste yattığı müddetçe, ara sıra hapishane müdürünün izniyle bir gardiyan refakatinde mezarlığa gidiyor; annesinin ve Dilaşup'un mezarlarına kapanarak ağlıyor, ağlıyor, her ikisinin kara topraklarını sıcak gözyaşlarıyla ıslatıyordu... Ne faydası var ki bu pişmanlık, o zavallının da altı ay içinde kederle ölmesinden başka bir netice vermedi.

Meşhur ata sözüdür: Son pişmanlık fayda vermez.

Namık Kemal, İntibah

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

azimkâr: İradeli, gayretli.

delalet: Kılavuzluk.

mamafih: Bununla birlikte.

muamele: Davranma, davranış.

muvafakat: Uygun görme.

sima: Yüz.

tafsilat: Ayrıntılar.

zevat: Kişiler, zatlar.

eda: Davranış, tavır.

gayriihtiyari: İstemeksizin, düşünmeden.

marifet: Ustalık, uzmanlık.

mukayese: Karşılaştırarak değerlendirme.

münasebet: Sebep, gerekçe.

tereddüt: Kararsızlık, duraksama, ikirciklik.

vakur: Ağırbaşlı.

Bilgi Kutusu

Tanzimat Dönemi'nde Roman

Tanzimat Dönemi'nden önce roman türü yoktur. Bizde bu türün yerine destanlar, halk hikâyeleri, mesneviler vardı. Roman türü, edebiyatımıza çeviri olarak girmiştir. Türk edebiyatında ilk çeviri roman, Yusuf Kamil Paşa'nın Fransız yazar Fenelon'dan çevirdiği Telemak (Telemaque) adlı eserdir. Bu çeviriyi Robinson Crusoe, Monte Cristo Kontu gibi romanlar takip etmiştir.

İlk yerli roman örnekleri 1870'ten sonra ortaya çıkmıştır. Konusuyla, kahramanlarıyla ilk yerli Türk romanı ise Şemsettin Sami'nin yazdığı "Taaşuk-ı Talat ve Fitnat" adlı bir aşk romanıdır. Edebî sayılabilecek ilk roman ise Namık Kemal'in "İntibah" adlı eseridir. Sami Paşazade Sezai'nin yazdığı "Sergüzeşt" adlı roman teknik ve üslup bakımından mükemmele yakın bir romandır.

Tanzimat Dönemi'nde;

İlk yerli roman, Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat

İlk edebî roman, Namık Kemal'in İntibah

İlk tarihî roman, Namık Kemal'in Cezmi

İlk realist roman, Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası

İlk köy romanı, Nabizade Nazım'ın Karabibik

İlk polisiye roman, Ahmet Mithat Efendi'nin Esrâr-ı Cinâyât adlı eseridir.

Tanzimat Dönemi'ndeki eserler roman türünün ilk örnekleri olduğu için teknik yönden kusurludur. Bu dönem ortaya konan eserlerde amaç estetik zevk oluşturmaktan çok halkı eğitmektir. Tanzimat'ın ilk döneminde romantizm (Namık Kemal, A. Mithat Efendi, Şemsettin Sami), ikinci döneminde ise realizm ve natüralizm (R. Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nazım) akımları etkili olmuştur. Eserlere romantizm akımının esasları yansıdığı için uzun betimlemelere yer verilmiş, hayal ve duygular ön plana çıkmış, yazarlar kendi kişiliklerini gizlememişler olayın akışını bozarak görüşlerini söylemişlerdir. İyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür. Olaylar genellikle intihar, ölüm gibi acı bir sonla biter. Olay örgüsünde rastlantılara, olağanüstülükler yer verilir. Eserlerde ilahi (hâkim) bakış açısı kullanılır. Eserlerde dil Tanzimat edebiyatının I. döneminde sade, II. döneminde ise süslü ve ağırdır. Mekân genellikle İstanbul'dur. Yazarlar genellikle görücü usulüyle evlilik, kölelik-cariyelik, tarihî olaylar, yanlış Batılılaşma gibi sosyal konulardan söz etmişlerdir. Roman kahramanları genellikle aile çevrelerinden seçilmiş fakat bunlardan karakterler yaratılamamış, genellikle iyi ya da kötü özellik taşıyan tipler kullanılmıştır. Mekân ve kişi tasvirleri, olayın akışı içinde eritilememiş, süs unsuru olarak uzun uzadıya anlatılmıştır. İkinci dönem sanatçıları realizmin etkisiyle gözleme önem vermişler, olayların nedenleri ve sonuçları arasında bağ aramışlar, gerçekçi olaylara yer vermişlerdir. Bu da onları, birinci dönem sanatçılarına göre daha başarılı yapmıştır.

Romantizm, 18. yy'ın sonlarında başlayıp 19. yy'ın ortalarına kadar devam eden ve klasisizme tepki olarak ortaya çıkan bir edebiyat akımıdır. Romantizm, aklı ve sağduyuyu ön plana çıkaran klasisizmin katı kurallarına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Romantik sanatçılar, Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçiliğin etkisiyle konularını millî kaynaklardan ve günlük yaşamdan almışlardır. Eserlerde sıradan insanlar ve konular iç içedir. İnsan ideal yönleriyle değil; iyi, kötü, çirkin yönleriyle ele alınır. Ancak romantikler, bu insanları tek yönlü ele almışlar; iyileri hep iyi, kötülerini hep kötü olarak işlemişlerdir. Ayrıca, eserlerinde kişiliklerini gizlememiş; olaylar ve durumlar karşısında kendi duygu ve düşüncelerini aktarmaktan çekinmemişlerdir. Kelime seçimine önem vermemiş; duygu ve hayallerin verdiği coşkunlukla dağınık bir anlatım kullanmışlardır.

Romantik akımın dünya edebiyatındaki temsilcileri; Montesquieu (Montesküyo), Jean Jacques Rousseau (Jan Jak Russo), Victor Hugo Alexandre Dumas (Aleksandır Düma); Goethe (Göte), Friedrich Schiller (Friederik Şiller); Lord Byron (Lord Bayrın); Aleksandr Puşkin... Türk edebiyatında ise Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi ve Şemsettin Sami romantizmin önemli temsilcileridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Romanın teması ve konusu nedir?
2. Ali Bey ve annesi Fatma Hanım Dilaşup hakkında neler düşünmektedirler? Amaçları nedir?
3. Ali Bey'in kendisine dönmemesi üzerine Mahpeyker neler yapmıştır, bundan sonra hangi olaylar yaşanmıştır?
4. Romanda mekânın anlatıldığı bölümler var mıdır, mekânla kişiler arasında nasıl bir ilişki vardır?
5. Okuduğunuz eserde hangi edebî akımın etkisini görüyorsunuz? Neden?
6. Romanda kullanılan bakış açısı hangisidir?
7. Metnin temel çatışması nedir?
8. Okuduğunuz metni, hikâye ünitesindeki “Düğün” metni ile karşılaştırarak benzer yönleri belirleyiniz.

Çözümlü Örnek Soru

- a. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi romantizmin temsilcileri arasında yer almaz?

A) Alexandre Dumas	B) J. J. Rousseau
C) Goethe	D) La Fontaine

Çözüm: La Fontaine klasiktir. **D seçeneği**

- b. “Uğursuz bir aşktan henüz kurtulmuş olan Ali bey ilk rastladığı bu güzel kıza Gönülünü kaptırmış, kalbi şiddetle çarpmaya başlamıştı.”

Verilen cümledeki yazım yanlışını gidererek cümleyi yeniden yazınız.

Çözüm: “Uğursuz bir aşktan henüz kurtulmuş olan Ali Bey ilk rastladığı bu güzel kıza gönülünü kaptırmış, kalbi şiddetle çarpmaya başlamıştı.”

2. Uygulama

- I. Edebiyatımızda roman türünün ilk örneği Şemsettin Sami'nin “Taaşuk- ı Talat ve Fitnat adlı eseridir.
- II. Nabizade Nazım'ın Batı'ya dönük yaşam tarzının yol açabileceği olumsuzluklar konusunda bir uyarı amacı taşıyan “Karabibik” adlı romanında natüralizmin izleri görülür.

- III. Recaizade Mahmut Ekrem'in "Araba Sevdası" adlı romanı edebiyatımızda ilk gerçekçi roman örneğidir.
- IV. Türk edebiyatına roman, çeviri yolu ile girmiştir; ilk çeviri romanı Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği Telemak'tır.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

Biyografi

Namık Kemal, 1840'ta Tekirdağ'da doğmuş, 1888'de vefat etmiştir. Tanzimat Dönemi'nin "en gür sesli vatan şairi" olarak tanınmıştır. Hürriyet kavramını şiirde ilk kez kullanan şairdir. Divan edebiyatı nazım biçimlerini kullanmıştır. Gazel, kaside, murabba gibi eski nazım biçimleriyle yeni kavram ve konuları; kanun, vatan, hürriyet, adalet, hak, hukuk işlemiştir. Şiirlerinde aruz ölçüsünü, tiyatrolarında geçen bazı şiirlerinde ise hece ölçüsünü kullanmıştır. Toplum için sanat ilkesine bağlıdır. Romantizm akımının etkisinde kalmıştır. Romanları teknik açıdan kusurludur. Araya girip bilgi vermiştir.

Yazıda konuşma dilinin kullanılmasından yana olmuş ve özellikle tiyatrolarını sade bir dille yazmıştır. Tiyatroyu halk eğitiminde bir araç olarak görmüştür. Tiyatro yapıtlarının konularını günlük hayattan veya tarihten almıştır. Ona göre "Tiyatro bir eğlencedir ve eğlencelerin en faydalısıdır." Tiyatrolarının tümü dramdır. "Vatan yahut Silistre" isimli oyunu sahnelendikten sonra Magosa'ya sürülmüştür. Türk edebiyatındaki yerini, düzyazı alanında; özellikle roman, tiyatro, makale, biyografi, eleştiri, tarih türünde yazdığı yapıtlar belirlemiştir. Gazetecilik yönü de vardır, Ziya Paşa ile birlikte Hürriyet gazetesini çıkarmıştır. Sosyal ve siyasi konularda hicivler de yazmıştır. Encümen-i Şuara topluluğunda yer almıştır. Osmanlıcılık düşüncesini benimsemiştir. "Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir" makalesinde dil ile ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. "Renan Müdafaaanamesi"ni Fransız tarihçi Ernest Renan'ın "İslamiyet, ilerlemeye engeldir." düşüncesini çürütmek için yazmıştır.

Eserleri

Roman: İntibah, Cezmi

Tiyatro: Vatan yahut Silistre, Celalettin Harzemşah, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Karabela.

Eleştiri: Tahrib-i Harabat, Takip, İrfan Paşa'ya Mektup, Renan Müdafaaanamesi.

Anı: Magosa Hatıraları.

Biyografi: Fatih Sultan Mehmet, Selahaddin Eyyubi, Yavuz Sultan Selim.

3. Metin Hazırlık

- Türk edebiyatında hangi romanların dizi ya da filme aktarıldığını araştırınız.

EYLÜL

(Süreyya, karısı Suat'la birlikte Suat'ın babasının evinde oturmaktadır ama bu durumdan memnun değildir. Suat ile Süreyya birlikte mutlu olmanın bir yolunu bulurlar. Suat Hanım, babasından para isteyip eşi için bir yalı kiralar. Kocasını bu duruma çok sevinir. Yalıya taşınan karı koca yalnız kalmaktan sıkıldıkları için Süreyya'nın halasının oğlu Necip'i davet ederler. Necip, bu aile için bir akrabadan çok, yakın bir arkadaşdır. Süreyya ile karısı arasında bir zevk uyumsuzluğu vardır. Süreyya'nın çocukça hevesleri vardır. Müzikten hoşlanmaz; karısı piyano çalarken o, balkona çıkar; denizi seyreder. Süreyya'nın en büyük tutkusu, sandalına binip denize açılmak ve balık tutmaktır. Süreyya tüm vaktini denizde geçirirken Suat evde yalnız kalır, kocasına ayak uyduramadığı için kendisinde eksiklik hisseder. Buna karşılık Suat ile Necip'in pek çok ortak zevkleri vardır. Her ikisinde de güçlü bir müzik tutkusu vardır. Zamanlarının çoğunu piyano çalmakla geçirirler. Bir süre sonra aralarındaki arkadaşlık, dostluk duygusu aşka dönüşür. Necip geçmişte çok sayıda ilişki yaşamış, bu ilişkilerden derin yaralar almıştır. Bu yüzden, evliliğe karşıdır ve evlilikten korkar. Hatta evlenmeyi ölüme denk görür. Necip'in kadınlar hakkındaki olumsuz düşünceleri, Suat'ı tanıdıktan sonra değişmeye başlar. Evleneceği kadının tıpkı Suat gibi olmasını ister.

Necip, Suat aşkının ilk günlerinde çıkılan bir gezide, Suat dalgın ve hüznünlü bir şekilde çevreyi seyreder. Sonbahar manzarası ile kendi hüznünlü dünyası arasında benzerlik kurar. Başka bir deyişle Suat, hayatının eylül mevsimini yaşamaktadır. Bundan sonraki mevsimi ise kıştır.

Baş başa geçen günlerin sonlarında Necip bir şeylerin olduğunu, Suat'a âşık olduğunu anlar. Bu durumdan kurtulmaya çalışsa da başarılı olamaz. Sonunda çareyi onların yanından ayrılmakta bulur. Giderken de Suat'ın eldivenlerinden bir tanesini izinsiz olarak hatıra olması için alır.

Bir yaz sessiz ve olaysız bir şekilde geçer. Eylül gelince Süreyya konağa gider. Bu gidiş beklenen bir gidiş değildir. Suat bu duruma anlam veremez. Süreyya bir şeylerden şüphelenmiştir ve o yüzden gitmiştir. Necip ise artık eskisi kadar yalıya gelmemektedir. Suat, eldiveninin öteki tekini de Necip'e verir. Artık hayatın Suat için yaşamaya değer bir tarafı kalmamıştır zaten vicdan azabı da duymaktadır ve bunu Necip'e söyler.

Birgün konakta yangın çıkar. Herkes dışarıya çıkar fakat Suat görünürde yoktur. İşte tam o anda Necip'in seçim yapma vaktidir. Necip ya içeriye girmeyip hayatta kalacak fakat sevdiği kadını kaybettiği için kahrolacak ya da alevlerin arasına dalıp kendisi de Suat'la birlikte yanacaktır. Necip kendisini alevlerin içine atar. Bu dünyada yaşayamadığı aşkını öbür dünyada yaşayacaktır.)

Aşağıdaki bölüm konakta çıkan yangının anlatıldığı bölümden alınmıştır.

(...)

Sokakta sendeleyerek çamurun içine dalan Necip, yağmur altında fark etmeyerek yürürken aklına başka bir yağmurlu gün geldi ve kalbi o kadar ezildi ki fedakârlığın derecesini bütün acısıyla hissetti. Ah hayatın bu kadar fedakârlığa değecek nesi ve ne mükafatı vardı? Böyle bir aşkı feda etmek için hayat, namus bize hiçbir şey mi veriyor, miskin bir rahattan başka ne veriyordu? Ve hayata, hayatın bütün kurulmuş itibarına büyük bir kinle kudurmuş, yürürken gözleri sulanarak görmüyor, çamurlara yatmak istiyordu.

“Beyim araba!” dediler; bir arabaya atladı. Birden eldiveni elinde hissederek dudaklarına götürdü; o zaman onun ellerini, gözlerini hatırlayınca yaşlar bütün bütün dökülmeye başladı.” Ah gitti, gitti...” diye inliyordu; başını arabanın bir kenarına dayamış, uzun uzun ağlıyordu. Hayatta aşka karşı zafer kazanacak hiçbir şey bulmuyordu. Beşer his ve isteklerinin en yücresi, en seçkini o idi. Dünyada büyük hükmedici, doğal ancak o vardı, onun yanında herşey suni, basit, itibarsız, kalıyordu, bunlar sade muhal değil, vahşi gayri tabii, tabiat zoru olarak kalıyordu; ne kadar tahammül edilmez bir ateş olursa olsun ıstırapları lezzet ve saadeti o kadar artırıyor, öldürecek dehşete düşürüp yakan zevki ne kadar ani olursa o kadar beşer tahammülünün; dışında can yakan bir ateş, “İşte aşk!” diyordu inleyerek, “Ah sade aşk, sade birbirini sevenlerin her şeyi unutup aydınlık, süslü gördükleri şiir dünyası ve heyecan var, sade o sade o...” hattâ bütün ceza bile olsa, onu bilmeyenler bu saniyeyi yaşamayanlar için “Yaşamak!” diye feryat etmek lazımdı. Ondan başka her şey boş her şey hiç, her şey beyhude idi, o olmasa hiç, hiçbir şey olmazdı; ve yine ondan başka hiçbir şey yoktu, yalan olsun, sahte olsun yine daima o hükümlan oluyor, her şeyde her hâlde o galebe ediyordu; “Ah ne iyi oluyordu yine o galebe ediyor, her yerde daima o galebe ediyor; bütün o meskenetler daima eziliyor, istihkâr olunuyor! diye yanarak: Ah Suat biz, sade bir divanelik ettik, başka kim olsa yapmazdı” diye inledi. Sonra onu düşündü. Acaba o ne yapıyordu?

Suat ise evde ağlıyordu; dikişinin üstünde derin bir kimsesizlik duygusuyla ağlıyordu.

O Necip'ten ziyade ruhen bakir olduğu için daha yaralı çıkmıştı. Ateşli bir rüyadan uyanmış gibiydi, fakat o kadar mest olmuştu ki artık bu hayatını hiç sevmiyordu ve saadetinin bir rüya gibi tekrar ihyası imkânsız olmasına yanarak matemle: “Bari mesut oldum a, hiç olmazsa cidden sevdik ve bir hayatta istenilecek kadar sevildik a...” diyordu fakat bu kanaatin de bir noksanıyla zebundu, aşkı kavuracak kadar şiddetli bir ateş olsaydı ve hayatını onun için feda etseydi daha mesut olacağını, işte ancak o zaman mesut olacağını zannediyordu. O kadar kendinden geçmişti ki şimdi Süreyya’yı feda etmek acılığını bile hissetmiyordu, hayatını artık o kadar renksiz görüyordu ki uzun, sakın bir hayata bedel yakıp kavuran bir aşk saniyesini tercih etmek saadetine hasret çekiyordu ve bu saniyeyi bir kere hissettikten sonra bunu beyhude hülyalara feda etmek tamiri imkânsız bir hata gibi gelerek meskenete feda ettiği saadetin yarasıyla ağlıyordu. Şimdi bütün istikbal endişelerini mânâsız görüyor, “Hiç olmazsa beraber ölmek de mi yoktu ?” Ölmese ve çekse bile böyle birkaç aşk saniyesi bütün bir hayata bin kere, yüz bin kere tercih edilmez miydi?

Ve ağladı başını yastıkların arasına sokarak saatlerce ağladı...

Karanlıktaki bu tüyler ürpertici çılgık bir feryat ile başladı, ardından koşuşmalar, gürültüler, sayhalar gittikçe artarak saldıran telaşlı, çılgın, kalabalık bir nehrin coşuşu gibi uğuldayarak yığılıyor, konuşuyor bağırıyordu ve bütün bu sesler arasında gittikçe büyüyen bir uğultu vardı ki her şeyi yutuyor, sayhalar, naralar bunun içinde kayboluyordu ve bu çatlayan kırılan camların, binanın orasından burasından boğulurcasına çıkan orada siyah, burada beyaz, ötede kızıl dumanların uğultusu idi, bir zaman geldi ki bir taraf bütün ateş oldu. Homurdanarak çatlayarak, gürleyerek, alevler etrafı tuttu; o zaman o levha bütün etrafa yayıldı, her köşeden yükselen feryatlar naralar, sayhalar birbirine bir kıyamet gibi karıştı...

Onlar içeride dururken ilk telaşın heyecanıyla sersem, çılgın bir şekilde dışarı fırlamışlardı; henüz dumanlarla kıvrılan sade içeride bir kısımda ateşin iyice aydınlatamadığı kış gecesinde birbirlerini arıyorlardı; camların bir kısmı parlıyor bazısından duman, bir kaçından ateş görünüyordu, selamlık tarafı artık ateş içinde idi.

Bir kadın bahçenin uğursuz aydınlığında koşuşan haykıran hayaletler arasında perişan kulakları yırtan bir sesle “Süreyya! Süreyya!” diye seslenerek birini arıyordu; bu hanımefendi ki efendiyi bir tarafa götürerek şimdi onlar için koşuyordu. Nihayet onu bulduğu zaman : “Suat, o nerede ?” diye haykırdı. Süreyya deli gibi idi. İşitemiyordu, bilmiyor, görmüyor gibi “Beraberdik, çıkıyorduk... Fakat bilmem...” diye inliyordu, sonra bu acı sayha ile “Suat, Suat!” diye çağırmaya, oraya buraya sersem sersem koşmaya başladı. Bir an bahçedekilerin hepsinde bir feryat işitildi: “Suat, Suat!...” Fakat hiçbir cevap yoktu.

Kısık bir ses daha işitildi. “Suat mı Yok mu? Niçin?” Bu Necip’in sesi idi. Süreyya ile karşılaştılar, boğuk bir sesle birbirlerine haykırdılar, ihtiyar kadın feryat ederek: “Lakin Allah aşkına konuşunuz, bakınız kızcağıza... Sakın biri içeride kalmasın ...” diye yalvarıyordu. O zaman Necip’le Süreyya’nın kapıya doğru koştuğu görüldü.

Ateş henüz aşağıdaki merdiveni sarmamış, sade bir duman boğuyordu. Çatırtıdan harareten bunalıyorlardı, haykırarak merdivenin üst başında bulundular, selamlık tarafına giden koridor ateş içinde idi harem sofası ufak bir dumanla yanıyor, Süreyya’nın

odası köşede duman içinde kayboluyordu; o zaman Süreyya orada, içeri girmeye cesaret edemeyerek: “Suat! Suat!” diye haykırdı. Necip kapının önüne kadar koşmuştu, dehşetli bir hararetle boğuluyorlardı, tekrar Necip: “Suat !” diye inledi, ikisine de bir inilti işitiyorlar gibi geldi fakat ses korkunç bir çatırtı ile boğuldu, bir fırından çıkan alev gibi bakarak, eriterek hücum eden duman içinde evvela bir saniye ikisi de tereddüt ettiler fakat sonra Süreyya Necip’in dehşetle haykırarak içeri atıldığını gördü, “Necip!” diye koşmak istedi fakat dehşetli bir çatırtı ile tavanın yıkılıp oda kapısının ateş içinde kaybolduğunu görerek deli gibi döndü...

Mehmet Rauf, Eylül

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

beşer: İnsanoğlu, insan.

beyhude: Boş yere, yok yere, gereksiz olarak.

galebe: Yenmek eylemi.

hükümran: Egemen.

ihya: Çok iyi duruma getirme,

istihkâr: Aşğılama, hor görme.

geliştirme, güçlendirme.

meskenet: Miskinlik, beceriksizlik.

muhâl: Olması, gerçekleşmesi olanaksız.

Anlamını bilemediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz veya sözlüklerden yararlanarak öğreniniz.

Bilgi Kutusu

Servetifünün Romanının Özellikleri

Servetifünün edebiyatı yazar ve şairleri, beslendikleri Batılı eserler doğrultusunda, dönemlerinin siyasi-sosyal şartlarının da belirlemesiyle, kendine özgü romanlar yazmayı başarmışlardır. Batılı anlamda Türk romanı bu dönemde yazılmış; roman gerek üslup gerekse teknik bakımdan önceki döneme göre büyük gelişme kaydetmiştir. Servetifünün Dönemi’nde roman tekniğı modern ve sağlamdır. Bu dönemde Tanzimatçılarda görülen kurgu hataları, üslup eksiklikleri, acemilikler kaybolmuştur. Olayların örgüsü, işlenişi ve konuşmalar başarılı biçimde verilmiştir. Yazarlar, eserde kişiliğini gizlemiştir. Esere kendi duygu, düşünce ve hayallerini karıştırmamışlardır. Bunun için de olayları, kişileri iç ve dış özellikleriyle, psikolojik yönleriyle objektif bir şekilde anlatmışlardır. Dil ve üslup olaya ve olayın kahramanının kişiliğine uygun olarak kullanılmıştır.

Servetifünuncular, Tanzimat’la başlayan dilde sadelik anlayışından uzak durmuş, aydın kesim için süslü ve sanatlı bir dille eserler vermiştir. Onlar estetiğe önem vermiş, bu da dil zenginliğini getirmiştir. Ancak sanatkârane üslup anlayışı eserlerde kullanılan dilin kimi zaman anlaşılabilir hâle gelmesine neden olmuştur. Sanatçılar duygu ve düşüncelerini anlatmak için Arapçadan, Farsçadan, Batı edebiyatından kelimeler ve tamlamalar

kullanmışlardır.

Servetifünün sanatçıları yaşadıkları dönemdeki siyasal baskılar ve sansür nedeniyle bireysel konulara yönelmiştir. Bunun sonucu olarak sosyal içerikli temalardan uzak durmuşlar; eserlerinde hayal-hakikat çatışması, başarısız aşklar, karamsarlık gibi bireysel temalara yönelmişlerdir. Servetifünün romanında, konular İstanbul'daki seçkin kişilerin yaşamından, özellikle Batılı çevrelerden alınır. Bu dönemin romancıları; Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit Yalçın'dır.

Mehmet Rauf'un en önemli eseri olan Eylül; zamanının ilk psikolojik romanı olarak kabul edilir. Eser, psikolojik bir roman olup, ruhsal çözümlemelerde çok başarılıdır. İnsanların ruh hâllerini çok iyi bir şekilde okuyucuya aktarmaktadır. Rauf, insanın iç dünyasını esas alan konuları ile Servetifünün hareketinin genel karakterine daha uygun olan romantik duyguları, hayalleri ve romantik aşkı işler. Onun eserlerinde sosyal unsurlar sadece basit çevre tasvirleri olarak kalmıştır. Eserlerinde şahıs kadrosunu dar tutmuş ve olay örgüsünü ikinci plana atmıştır.

Realizm 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da romantizme tepki olarak ortaya çıkmış bir edebiyat akımıdır. Daha çok roman ve hikâyede başarılı olan realizm, 1857'de yayımlanan Gustave Flaubert'in (Gustav Fulober) "Madam Bovary" adlı eseriyle romantizm karşısında kesin bir üstünlük sağlamıştır. Realizmin ortaya çıkışında, 19. yy.da Avrupa'da fen ve toplum bilimlerinde yaşanan gelişmeler etkili olmuştur. Deneysel bilimlerin gelişmesiyle olay ve olguların, ancak maddi güçlerle açıklanabileceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu dönemde özellikle Auguste Comte'un (Ogüst Comt) "pozitivist" deney ve bilimle ispatlanamayan hiçbir şeye inanılmamalı, felsefesi etkili olmuştur. Kısacası pozitivist felsefenin edebiyata uyarlanmasıyla realizm ortaya çıkmıştır. Realistlere göre günlük yaşamı ön yargısız bir şekilde incelemek, sanatı klasik ve romantik akımların yapaylığından kurtarmak gerekir. Realistler, pozitivizmin etkisiyle anlattıklarını duygulara değil, belgelere, bilimsel verilere dayandırmışlardır. Bunun doğal bir sonucu olarak realizmde konular, gerçek yaşamdan alınmış, olağanüstü kişi ve olaylara yer verilmemiş; duygu ve imgelerin yerini gerçekler almıştır. Realistler, insanın bir çevre ürünü olduğuna inandıklarından insanı kendi çevresiyle birlikte ele almışlardır. Realist eserlerde çevre bir süs unsuru olmaktan çıkıp insanın kişiliğini ortaya çıkaran bir unsur olmuştur. Kahramanların anlatımında duygusallıktan, onu idealize etmekten kaçınmışlardır. Romantiklerin aksine eserlerinde kişiliklerini gizlemişler hem insanı hem de onun içinde yaşadığı toplumu bir bilim insanı tarafsızlığıyla anlatmaya çalışmışlardır. İnsan, iyi ve kötü yönleriyle birlikte ele alınmıştır. Sanatçılar anlatımlarında biçime, üsluba önem vermişlerdir. Dünya edebiyatındaki önemli temsilcileri, Balzac (Balzak), Standhal, Gustave Falubert (Gustav Flober), Dostoyevski, Tolstoy, A. Çehov, Gogol, Turgunyeve, Maksim Gorki, Charles Dickens (Çarlz Dikins), Daniel Defoe(Danyel Defo), Mark Twain (Mark Tıvayn), Jack London (Cek Landın), Ernest Hemingway (Örnst Hemingvey)... Türk edebiyatında ise Recaizade Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nazım, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin... bu akımın önde gelen temsilcileridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz metnin temasını ve konusunu belirleyiniz.
- Esere verilen Eylül adı, bir mevsimin bitimini, bir diğerinin başlangıcını haber verir. Bu ayda hava gibi insanların duyguları da daha çok olumsuz manada değişime uğrar. Aynı zamanda sonbaharı, sararmış, kurumuş, dökülen yaprakları hatırlatır. Doğadaki canlılığın yavaş yavaş kaybolduğu aydır. Bazen de hüznü, ayrılığı hatırlatır. Eylül adıyla Suat karakterinin çektiği acılar arasında bir ilişki kurulabilir mi? Nasıl?
- Okuduğunuz metindeki temel çatışmayı belirleyiniz.
- Okuduğunuz metnin olay örgüsünü defterinize yazınız.
- Aşağıda özellikleri verilen romanın başlıca kişilerinin kimler olduklarını noktalı yerlere yazınız.

.....: Sorumsuz bir şekilde yaşamaktadır. Düşünce bakımından olgunluktan uzaktır. Karısını bir eşten çok, bir ana gibi görmekte ve bu ilişkinin bütün sorumluluğunu ona yüklemektedir. Hiçbir şey umurunda değildir. Karısının isteklerini kibarca reddetmeyi çok iyi bilir. Kendi istekleri ne olursa olsun yapılmak zorundadır. Karısıyla hiçbir ortak yönü yoktur.

.....: Necib'in yasak aşkıdır. Genç, güzel, ince zevkli, zeki, kültürlü bir kadındır. Kocasını mutlu etmek için bütün maddî ve manevî imkânlarını kullanır. Eşinin halasının oğluyla müziğe karşı olan tutkusu nedeniyle, vaktinin çoğunu piyano başında geçirir. Bir süre sonra saygı duyup beğendiği bu kişinin kendisine âşık olduğunu anlar. Fakat evli bir kadın olduğu için çok büyük bir vicdan azabı içinde yaşar. Yine de aşkından vazgeçmez.

..... Hala oğludur. Genç, yakışıklı, kadın-erkek ilişkisi konusunda deneyimli birisidir. Kadınlara güvenmeyen, evlilikten aşırı derecede korkan birisiyken, kuzeninin eşine büyük bir hayranlık duyar.

- Romandaki zaman ve mekânı belirtiniz.
- Eylül romanının önemini, edebiyata ve toplum hayatına yansımalarını belirleyiniz. Size göre romanın mutlu sonla bitmemesinin toplumun örf ve âdetleri ile ilgisi var mıdır?
- Romanda hangi bakış açısı kullanılmıştır?
- Metinden ruhsal çözümlemelere örnek cümleler gösteriniz.

Çözümlü Örnek Soru

- a. Necip'in kadınlar hakkındaki görüşleri neden olumlu değildir?

A) Nefret ettiği için	B) Aldatıldığı için
C) Sevgisiz olduğu için	D) Saygısız olduğu için

Çözüm: CEVAP: B

b. “Suat, Suat!” diye çağırmaya, oraya buraya sersem sersem koşmaya başladı.

Verilen cümledeki özel isim, ünlem ve tırnak işaretinin kullanımı ile ilgili kuralları yazınız.

Çözüm:

- Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar. “Suat”
(!) Seslenme, hitap ve uyarı sözlerinden sonra konur.

UYARI: Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kalır. Konuşmalarda konuşma çizgisi yerine tırnak işareti kullanılabilir. “Suat, Suat!”

3. Uygulama

(I) 19. yüzyılın ilk yarısında romantizme tepki olarak doğan realizm, dış dünyayı olduğu gibi anlatmayı amaçlayan bir edebiyat akımıdır. (II) Akımın sanatçıları romantizmin hayalci görüşlerini reddederek gözlemlerine kendi duygularını karıştırmadan yazmışlardır. (III) Kişileri tanıtırken onların yaşadığı doğal ve sosyal çevreyi de en ince ayrıntısına dek incelemişlerdir. (IV) Akımın romantizme üstünlüğünü Dostoyevski’nin Suç ve Ceza adlı romanıyla ortaya koymuşlardır.

Bu parçada numaralanmış yerlerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

Biyografi

Mehmet Rauf (1875-1931): Servetifünun Dönemi romancılarından. Bahriye mektebini bitirerek deniz subayı oldu. Girit ve Almanya’ya gönderildi. 1908’den sonra bahriyeden ayrıldı, hayatını yazı yazarak sürdürdü. Cumhuriyet döneminde bazı dergiler çıkardı. İlk hikâyesi, on altı yaşındayken Halit Ziya’nın İzmir’de çıkardığı Hizmet gazetesinde basıldı. Daha sonra İstanbul’da Mektep dergisinde yazmaya başladı. Garam-ı Şebab adlı romanı İkdam’da basıldı. Mensur şiir, hikâye, roman ve tiyatro türlerinde otuzdan fazla eseri vardır. Ona büyük şöhret sağlayan eseri Eylül romanıdır.

Eserlerinden Bazıları:

Hikâyeleri: İhtizar, Âşıkâne, Son Emel, Hanımlar Arasında, Menekşe, Bir Aşkın Tarihi, Kadın İsterse, Üç Hikâye, Pervaneler Gibi, İlk Temas İlk Zevk, Aşk Kadını, Eski Aşk Geceleri, Gözlerin Aşkı.

Mensur Şiir: Siyah İnciler.

Tiyatro: Ferdi ve Şürekası, Pençe, Cidal, Yağmurdan Doluya, Sansar.

4. Metin Hazırlık

- Ateşten Gömlek romanı hem dizi olarak yayınlanmış hem de sinemaya aktarılmıştır. Eserin tercih ettiğiniz bir uyarlamasını izleyiniz.

ATEŞTEN GÖMLEK

(İzmir'in işgalinde Yunanlıların, kocasını ve oğlunu öldürmeleri üzerine önce İstanbul'a gelen ve sahip olduğu Türklük bilinci ve mücadele azmiyle İstanbullu gençlerin bilinçlenmesini sağlayan Ayşe'nin uyandırdığı heyecana kapılan subaylar Anadolu'ya geçerler. Çeteler düşmanla savaşmaktadır. Bu savaşta Ayşe hasta bakıcı, Peyami çevirmen, İhsan ise alay komutanıdır. Peyami Ankara'ya gelir, İhsan, Sakarya Savaşı'nda bir saldırı sırasında, tırmandığı tepenin en yüksek noktasında bir makineli ateşiyle vurulur, cephede İhsan'ın şehit düştüğünü öğrenen Ayşe de ileri hatlara giderek orada can verir.)

Aşağıdaki parça Sakarya Savaşı'nda Ayşe'nin ve İhsan'ın şehit oldukları bölümden alınmıştır.

12 Karadağ 15 Kânûn-ı Evvel

Ne kadar gündür bitap yatıyorum. Yaşayan, artık bu yarım vücudum değil, kafamdır. Doktorun gözlerinden, tavrından ameliyatın mutlak iki gün sonra yapılacağını zannediyorum. Şimdi bundan çok korkuyorum. Zannediyorum ki kafamın içini açtıkları gün kalbime de bakacaklar, kalbimin sırrını da okuyacaklar; sonra bu imansız insanlar “divane genç” diyecekler. Kafamı, kalbimi altüst edecekler. İçindeki sevgili dünya, içindeki azap ve gözyaşı dünyası, ateş ve aşk dünyası, silinecek. Sonra benden ne kalacak? İki zavallı kol ve bir güdük gövde. Belki arkamdaki Ateşten Gömlek'i de çıkaracaklar, o zaman etrafımdaki hakikî adem olacak. Canımı korkunç bir kasırğa ile tutuşmuş gibi yakan bu kıızıl gömlek sırtımdan çıktığı gün, o aziz dünyanın izleri kafamdan silindiği gün, onlar hakikaten ölecek, bana hayal gelen köyün küçük mezarlığı sevgilileri gömülmüş birer toprak mezar olacak, nasıl olur? Dumanlar savrulunca ateşin ortasında yağız atıyla şaha kalkan o genç, güzel kumandan, Sakarya'nın ulu dağlarını yeşil gözleriyle delip İzmir'e bakan İzmir Kızı.

Onun siyah kirpikleri arasında yeşil ateş nasıl söner? Kızıl dudaklarındaki sıcak kan nasıl donar? Ve benim zavallı sakat vücudum bu geçmiş hülyaların kalp kasırgalarının mezarı ve türbesi olmaktan nasıl kalır?

Bugün müthiş bir soğuk var. Ellerim buz gibi yarım bacaklarım mütemadiyen donuyor. Karadağ'ın içimizden, içimizin ateşinden geçen sert rüzgârı bugün hastahane de esiyor. Fakat öyle içimde bir Karadağ tahassürü var ki. Orada gözlerini kapayıp siyah kayalarının gölgelerinde uyuyanlara gıpta ediyorum. Bugün son Karadağ gününü tekrar yaşayacağım. Bunu ta başından başlayacağım ve bir anını kaçırmayacağım. Sonra kafamda bir bıçak hayatımı ören bu altın telleri belki kesecek.(...)

İhsan alayını teslim aldı; ben de emir zâbiti oldum.

İhsan'ın yüzü artık hiç gülmüyor. Gökçepınar'da kalbinin çelik örtülerini kaldıran adama hiç benzemiyor. Her an askerleri arasında... Arka sırtların sarı hattı bâlâları üzerinde ayırdığı küçük acemi kıtaların talimiyle kendi uğraşüyor. Gözümün önünde işte hâkî küçük asker hayalleri, arkalarında mavi ufuk, kollarını sallayarak gidip geliyorlar, birdenbire avcıya yayılıyorlar. Aralarında bir onbaşı gibi kumandan görünüyor. İhsan geceleri de sabaha kadar meşgul. Bizim küçük çadırda bir makine gibi telaşsız ve sert emirler veriyor. Ona bakarken içimde ağlamaya benzer bir tebessüm hâsıl oluyor. Ona “Teneke Asker” diye bağırarak istiyorum. Hani Andersen'in masalında bir oyuncak teneke asker vardır. Masanın üstündeki oyuncak kıza âşık olur. Bacağı yoktur fakat tavrı pek asker ve kendisi mert bir oyuncaktır. Bir gün hizmetçi kız onu kaza ile sobaya atıyor. Çıkardıkları vakit teneke vücudunu küçük kalp şeklinde buluyorlar. İhsan'ı ona benzetiyorum. O da şu seyyardaki yeşil gözlü kıza âşık, onu karşiki dağdaki ateşe atacaklar, o da eriyecek ve kalp şeklinde, acı bir kalp şeklinde toprağa düşecek. Ah sevgili, çelik asker! O gün öğleden sonra karar verdim, Ayşe'ye gideceğim. Eminim ki, o da İhsan'ı seviyor. Kabil mi bir sene geçmeden izdivaç vadedini geri alsın. (...)

Çadırın kapısından baktım. İçerisi eter, tentürdiyot kokuyor. Çadırın biraz loş derinliğinde sedyeler üzerinde başlarında takkeleriyle Ayşe'nin hastalarını görüyorum. Kendisi direğin dibinde iri bir askerin başına soğuk su koyuyor. Çadırda başka kimse yok. Bir ses duyuyorum, kesik bir ses:

- Yunan gidiyor mu bacım? Bu bir sual.
- Gidiyor Ahmed, artık üç gün sonra buralar temizlenmiş olacak. Sen göğsünü bedava deldirmedin ya.
- Biraz su bacım.
- Bacağım ufruluyor. Tohtor ne zaman gelecek?
- Vay anam, vay anam! Bu bir feryat.
- Ah bir limon iletmez misin, bacım? Bu bir dilek.
- Senin için ey sancağımız, ölürüz de vermeyiz. Bu şikâyet etmeyenlerin acılarını

boşaltışları.

- Ayşe, benimle beraber gelemiz misin?
- Sen misin Peyami, dur şimdi geliyorum. Mustafa Çavuş biraz hastaların yanına gel. Şimdi çadırın kapısında. Ayşe'nin yüzü tamamen esmer ziyâ ile karışmış, gözlerinin etrafı simsiyah, gözlerinin içi siyah, siyah.
- Yunanlılar hakikat ricat ediyorlar, değil mi Peyami?
- Evet, Ayşe.
- Yarın Haşmet Bey'in fırkası da, Cemal de mutlak harbedecekler.
- Mutlak İhsan'ın alayı da harbe girecek.
- Sayıklıyorsun, Peyami?
- İhsan'ın'inci Alay'a kumandan olduğunu bilmiyor musun?
- Üç gün evvel gördüm; bir şey söylemedi. Alay'ın karargâhı nerede?
- İşte şu sırtlarda.
- Demek üçümüz de yarın İzmir yolunda. Ne garip gülüyor, içim yırtılıyor gibi.
- Sen kolorduya mal oldun mu Peyami?
- İhsan'ın emir zâbiti oldum. Hayretle gözlerini açıyor:
- Sen de mi ateşe? Hepiniz pervaneler alayı gibi ateşe koşuyorsunuz.
- Öyle ya.
- Bir ben kaldım. İçeriden bir ses:
- Ah bacım, bacım!
- Bu Hüseyin Çavuş'un sesi Peyami. Kolundan yaralı. Mutlak alayına dönmek istiyor. Hüseyin Çavuş'a ben Eskişehir'de baktımdı; bir peritonit geçirdiydi. Bu sefer dokuz yara-
dan aşağı almayacağını söylüyor. Biraz kapanık ve soğuk yüzünde yeni sıcak bir heyecan var.
- İhsan'ı ateşe girmeden görmek istemez misin? Sakarya Harbi'nin en büyük hususiyeti alay kumandanlarından cennete bir şehit alayı göndermek. Birdenbire arkasını bana çevirdi. Uzaklara bakıyor. Sonra yine dönüyor. Karanlık daha derin, yüzünü göremiyorum. Sıvalı kolunu uzatıyor, benim kolumu okşuyor.
- Sen de Cemal de o da, belki Hüseyin Çavuş da hepiniz gidiyorsunuz. Bugünlerde insanları yumuşatmak iyi bir şey değil. Bugün ordu İzmir yolunda ben de sizinle beraber gelmiyor muyum? Allahaismarladık Peyami, ben hastalarım dönmüyorum.
- İhsan'a selam götüreyim mi?
- Zaferine dua ettiğimi söyle.

(...) İhsan artık insan değil. Etrafında insan olan kimse yok gibi emir verirken beni bile görmüyor. Son bölüm aşarken beni tabur kumandanına yolluyor. Hattı bâlâyâ yalnız, İhsan'sız vasil oldum. Dönerken mendilimi çıkarmak, seyyara sallamak istiyorum. Allahım, nasıl yakıcı ve âmir bir arzu. Fakat dönmedim, hattı bâlâyâ aştım.

Hattı aşınca dağlarla çevrilmiş bir vadiye girdik. Ortasında bir yol ve yol üstünde bir toz bulutu içinde siyah insan hatları geçiyor. Dağdan dağa toprak bulutları atılıyor, bir toprak bulutu kaldırıp kaçıyorlar. Sırtlarında karıncalar gibi insanlar var.

Önümüzdeki hattın sonu Polatlı'nın önündeki küçük menfeze varıyor. Sağı Kartaltepe sırtları, solu Polatlı tepeleri. Menfezin sağındaki küçük tarlayı top ateşi pamuk atar gibi atıyor, siyah sarı bir toprak yerden fışkırıyor, kabarıyor. Biz de oradan geçeceğiz. Yolun sağındaki solundaki tarlalarda ikide birde bir tarrâka ve topraklar kalkıyor. Yalnız atlar ürküyor, asker sessiz ve sabit yürüyor, akıyor.

Artık ne sağımızdaki ne solumuzdaki ateşe bakıyoruz. Gözlerimiz Polatlı'nın arkasından başı siyah bir ehram gibi yükselen Karadağ'ın tepesinde, oraya gideceğiz ve onu zaptedeceğiz. Herkesin iradesi kendinden yüksek bir elde. Kimse o ateş tarlasını nasıl geçeceğini düşünmüyor. Her kütle orada bir defa karışıyor, açılıyor, bağlanıyor, bir şeyler oluyor, sırtların diplerinden kaybolup gidiyorlar. Biz oraya ancak bir saatte varırız. Daima rap, rap rap.

(...)

— Kumandan Bey, Kumandan Bey!

Kalbim durdu. Hissetmeye vakit kalmadan toprak bulutu dağıldı. Hattın üzerinde bir tek şaha kalkmış yağız at, süvarisi tarafından zaptedilmeye uğraşılıyor. Atın başı ortaya döndü. Bir dakika sonra tekrar bu tarafa ve sırttan aşağı süratle geldi. Uzaktan İhsan'ın sesini daha kısık duydum:

— Peyami, Muhsin yaralandı. Sıhhiyeyi çabuk gönder.

(...)

Ay tamamen çıkmış, Karadağ'a beyaz ağını germiş. Gırrr... bir yaylın ateşi, sonra duruluyor. Hepimiz kayaların dibindeyiz. O kendine kollarını açan ve koşan siyah kardeş kütlenin kucağına dibinden kopmuş bir ağaç gibi devriliyor.

— İhsan kardeşim, İhsan, İhsan!

— Allahım, Allahım!

Yunanlılar o küçük kayadan terası terk etmiş olacaklar ki ateş kesilmiş gibi onu kollarımın arasında kayalardan indiriyordum. Beş on çift kardeş eli benim üzerimde:

— Gumandan Bey, Gumandan Bey! Hepsi onu tanımak, hepsi onun etrafında kalmak istiyor. Bıyıkları ayakta, gözleri dönmüş, yüzü barutla simsiyah, başından, göğsünden kanlar akan bir çavuş bağırıyor:

— Kumandanın intikamı! Arkadaşlar, arkamdan gelin! Bu karanlık kütle yeniden ka-

yaların üstünde. Allah, Allah, Allah, Allah! Gırrrr... Tüfengler ve sesler uzaklaşıyor, biz de daima iniyoruz. Küçük bir kayanın dibinde onun dudaklarını mataramla ıslatıyorum. Yarısı yine göğsünden, ceketi kan içinde. Başı yanına doğru düşmüş, gözleri kapalı, zaman zaman bir hırıltı arasında:

— Allahım, Allahım, diyor.

Ne zaman sargı mahaline geldik, ne zaman sedyeye koyduk, bilmiyorum. Dağın eteğinde bir sıhhiye arabası, yoldan gidiyoruz.

— İhsan, İhsan kardeşim. Dönmeye çalışıyor; fakat aynı hırıltı. Saat, sabahın dördü... Büyük seyyarın önündeyiz. Çadıra koşuyorum. Genç bir doktor, çadırın içini, dışını istila eden sedyelerde pansuman yapıyor.

— Alay Kumandanı İhsan Bey vuruldu, getirdik, Hemşire Ayşe yok mu? (...)

Doktorun arkasından fırlıyorum:

— Hemşire Ayşe nerede?

— Fırkanın sıhhiye bölümü ile gitti. Telaş etmeyin, hemşireye filan ihtiyaç yok. Nihayet yarım saat sonra hiçbir şeye ihtiyacı kalmayacak. Kafam benim değil gibi. Ayşe'den bir an için nefret ediyorum. Demek Ayşe onun gözlerini bile kapayamayacak. Seyyar karyolanın yanına diz çöküyorum. Başım demirinde ağlıyorum. Bir an oldu ki burada son dakikalarını yaşayan gencin ölümü hayatımda en kuvvetli ıstırapı verdiğine kani oldum. Soğuyan elini arada ellerimin içine aldım, hafifçe sıktım. Belirsiz, pek belirsiz bir mukabele var, zavallı genç başta etrafı dinleyen ve bir şey bekleyen bir hâl var. Ayşe'yi bir an bulabilsem... Dışarıda horozlar öterken ayak sesleri arttı, neferler hızlı hızlı konuşuyorlar, sabahleyin başlayan sükûn bitiyor, hava daha hafif.

— Yunanlılar Karadağ'dan çekildiler, her taraftan kaçıyorlar. Sonra dışarıdan feci bir ses:

— Sedyeyi kaldır, yana çevir, diye bağırıyor. Ayağa kalktım. Çadıra bir sedye daha geliyor.

— Ayşe, Ayşe de mi vuruldu? Elimde İhsan'ın eli gerildi. Parmaklarıma soğuyan parmakları sarıldı. Parmaklarımı koparır gibi çektim. Sedyenin üzerindeki kaputu fırlattım. Altında Ayşe'nin baş örtüsü açıldı, siyah, kesik saçlı başı bir çocuk gibi çıktı. Beyaz hemşire gömleği kan içinde, sağa dönmüş yatıyor, sol kaşının üstünde çirkin kocaman bir yara var, saçlarının dibinden başlıyor, kaşını ikiye bölüyor. Kapalı gözkapagından akan kan uzun kirpiklerinin ucunda donmuş. Yüzü küçük, balmumu bir çocuk heykeli gibi. Dudakları sakın. Sıhhiye neferi sesinde hıçkırıkla, fakat iftiharla, aşkla söylüyor:

— Topla yaralandı. Hemen şehit oldu. Tutamadık. Kumandan Bey şehit oldu demişlerdi. Sıhhiye bölümünden bir sedye ile çıktı. Sonra yolda yaralı bir neferin yarasını sararken vuruldu. Hayır efendim, bir şey, bir şey söylemedi.

— Getir evlat, buraya!

Onu da İhsan'ın yatağının yanına sedyesiyle uzattım.

— İhsan, İhsan, bak kardeşim. Ayşe de yanında.

Evvelâ hareket etti sandım. Eğildim. Ayşe'ye iltihak etmişti. Şimdi çadırın içinde yan yana yatıyorlar. İhsan'ın arkası dönük, yüzü acı ve uzak. Ayşe'nin yüzü nâdim bir çocuk yüzüne benziyor. Çirkin siyah yarasından akan kanlar kırmızı birer yaş gibi ipek kirpiklerinde donmuş. İhsan'a yalvarıyor. Zannediyorum ki kalkıp beyaz kollarını İhsan'ın boynuna dolayacak ve Eskişehir'de verdiği kanlı buseyi itmam edecek .

— İşte birbirinizi aldınız. İzmir'e girdiniz!

Sesimin ne kadar acı olduğunu hissettim. Çadırdan fırladım. Bana İhsan'la Ayşe evlenmişler gibi geldi.

Sabahleyin iki arabada, iki al bayrak örtülü tabut öteki şehitler arasında köyün küçük mezarlığına girdi. Haşmet Bey'in iki taze mezara toprak attığını, Cemal'in ayakta şiş gözlerle alık alık baktığını gördüm. Sonra hayatı ve elleri boşalmış bir adam oldum. Ayşe ile İhsan'ı ben evlendirmedim mi? Onları el ele ben vermedim mi? Şimdi yan yana şu sarı topraklar altında yatıyorlar. İhsan'ın mezarı Ayşe'nin mezarına o kadar bitişik ki, âdeta koyun koyuna yatıyorlar.

— Peyami Bey, sen benim emir zâbitim olacaksın, Yunanlıların arkasından Ayşe'nin İzmir'ine beraber gireceğiz. Haşmet Bey'in demir kolları beni ileriye geriye sallıyor.

Siyah ateş gözleri gözlerimde beni, kaybolan Peyami'yi çağırıyor. Bir saat sonra Basri Köyü'nde, bir köy odasında Haşmet Bey'le Cemal arasında oturuyordum. Cemal hıçkırıyor ve beni kolları arasında sıkıyor:

— Kardeşim, kardeşim!

Artık tamamen aklım başımda... Haşmet Bey'in yüzüne bakıyorum. Onun da ruhundaki örtü sıyrıldı, gitti. Hepsinin maksadını anlıyorum. Kurnazlık, benden evvel Ayşe'ye iltihak etmek. Ama bu kabil mi? O şimdi İhsan'la yan yana yatmıyor mu? Allahım, şimdi bu şehit İhsan'a ne bitmez tükenmez, ne acı bir kin taşıyorum. Bütün bu feci şeyleri Ayşe'yi arkasından öldürmek için yaptı. Sonra kendi beş adım gitti, hayvan gibi vuruldu. Hani İzmir'e girecekti. Kalbim atıyor, atıyor. Hatırlıyorum. Ne parlak bir fikir zihnimi kurcaladı. İzmir'e en evvel ben gireceğim. Sonra Gökçepınar'a gelip Ayşe'ye söyleyeceğim. O, İhsan'a İzmir'e girerse evleneceğini söylemişti. Yoksa İhsan'ı sevmemişti. Ben biliyorum. O kimseyi sevmemişti. Yalnız İzmir'e girecek adamı sevecekti. Haşmet Bey bu kurnazlığı yapacak; ha, ha, gülerim, ben ondan evvel İzmir rıhtımında al bayrağı taşıyacağım. Bu sabah doktorla kavga ettik. Yazı yazmayacaksın diyor. Başımda soğuk bir bez yatıyorum. Yarın ameliyat yapacaklar. Ya ameliyattan sonra iyi olursam. Hayatta tanıdığım kimse kalmadı. Cemal benim bacaklarımla beraber toprağa düştü. Haşmet Bey, onu

da Gökçeşinar'a gömdürdü. Kendisi hâlâ İzmir yolunda...

Ayşe'ciğim, bak benim de kollarım hâlâ sağlam, her azam parçalanıncaya kadar İzmir için dövüşeceğime yemin ettim. Gözündeki kanlı yaşları sil. İstersen İhsan'ı sev. O zavallı seni çok severdi. İki sene sırtında Ateşten Gömlek taşıdı. Nihayet İzmir'e senin kollarının arasına düştü. Bir tek insana bu kadar saadet yetmez mi? Benim arkamdan bu ateş gömlek hiç çıkmayacak, öldükten sonra da, ebediyen taşıyacağım. Fakat ben onu, o ateşi, o ıstırabı seviyorum Ayşe. Senin, sizin ayak ucunuzda bana el kadar yer verin, oracıkta sizi beklerim. Tek sana layık olayım Ayşe, istersen İhsan'ın ayağının altına yatayım. O senin sahibin değil mi? Ayşe, dünya kuruldu kurulalı böyle azap olmamıştır.

(Peyami, Ayşe'yi de İhsan'ı da Gökçeşinar'da yan yana gömdürür. Niyeti İzmir'e en önde girip, bunu Gökçeşinar'da yatan Ayşe'ye anlatmaktır. Çünkü Peyami'ye göre Ayşe hiç kimseyi sevmemiştir. Onun seveceği insan İzmir'e ilk girecek olandır. Peyami savaşta bacıklarını kaybeder, beynine de bir kurşun saplanır. Bu kurşun çıkarılırken o da hayatını kaybeder.)

Halide Edip Adivar, Ateşten Gömlek

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

âmir: Mâmur eden, şenlendiren.

bitap: Yorgun.

iltihak: Katılma.

kâni olmak: İnanmak, kanmak.

itmam: Bitirme, tamamlama.

peritonit: Karın zarı iltihabı.

bâlâ: Yüksek, yukarı, üst, yüce.

ehram: Mısır firavunlarının piramit

biçimindeki mezarlarına verilen ortak ad, piramit.

nâdim: Yaptığı bir işten pişman olan.

tarraka: Gümbürtü.

Bilgi Kutusu

Roman türü, Tanzimat'la edebiyatımıza girmiş, Servetifünun Dönemi'nde teknik kusurlardan arınmıştır. 1911 ile 1923 yılları arasında etkili olan Millî Edebiyat Dönemi'nde ise sanatçılar; hayata ve sosyal meselelere yönelen eserler ortaya koymuşlardır. Önceki dönemlerin yapma dilini ve üslubunu bir kenara bırakmış ve konuşma dilini kullanarak toplumu ve sorunlarını anlatmışlardır. Bu dönemde üslup daha da önemlisi konu ve tema değişmiştir.

Romancı yaşadığı toplumun aynasıdır, görüşüyle yola çıkan Millî Edebiyat romancıları, bu dönemde yaşanan büyük savaşları ve kurtuluş mücadelesini tüm gerçekliğiyle

anlatırlar. Bundan dolayı romanlarda en belirgin konuların başında Millî Mücadele gelir. Birçoğu bu mücadeleye katılmış olan sanatçılar, yaptıkları gözlemleri başarıyla romanlarına aktarırlar. Örneğin, “Ateşten Gömlek” romanında Halide Edip Adıvar’ın Millî Mücadele’nin içinde bizzat yer alması, milletin içinde bulunduğu felaketi; bu felaketi yaşayan insanların zorluklarını, iç çatışmalarını, aşklarını başarıyla anlatmasında etken olmuştur. Halide Edip, eserinde Kurtuluş Savaşı’nı adeta belgelemiştir. Yazarın kendisi de olayların içinde yer aldığından, yakından bildiği birçok gerçeği güçlü bir mantıkla anlatmıştır.

Hikâyede olduğu gibi romanda da İstanbul dışına çıkılıp Anadolu işlenmiş ve bu dönemde yaşananlar realist bir bakış açısıyla anlatılmıştır. Milli Edebiyat romancısı, kendini, dönemini yansıtmakla görevlendirmiş ve sanatçılar bu dönemde yaşanan siyasi mücadeleyi ve halkın kurtuluş mücadelesini anlatmıştır. Millî Edebiyat Dönemi Türk romanının genel özellikleri:

- Bu dönem romanı hikâyede olduğu gibi sosyal konulara eğilmiş ve vatan, millet, Anadolu, bağımsızlık... gibi millî konularda eserler verilmiş, böylece “memleket edebiyatı” çığır açılmış, “halka doğru” ilkesiyle hareket edilmiştir.
- Millî Edebiyat romanlarında sanatçılar özellikle gözleme önem vermişler ve eserlerinde gözlemlerini kullanmışlardır.
- Dil, hikâyede olduğu gibi sade ve konuşma diline yakındır. Konuşma dili yazı diline aktarılmıştır. Cümleler, Türkçenin yapısına uygun ve kısa cümlelerdir. İstanbul Türkçesi kullanılmıştır.
- Sanatçılar eserlerinde İstanbul dışına da açılmış, özellikle Anadolu hakkında birçok eser yazmışlardır.
- Teknik yönden başarılı roman ve hikâyeler yazılmıştır.
- Bu dönemin önemli romancıları, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay ve Reşat Nuri Güntekin’dir.

“Ateşten Gömlek” anı-roman özelliği gösterir. Eser, romanın kahramanı Peyami’nin Cebeci Hastanesinde kaldığı dönemde yazdığı hatıralarından oluşur. Romanın sonuna eklenen bir nottan anlaşıldığına göre kafasından kurşun çıkarılırken ameliyat sırasında Peyami ölmüştür. Yedek asteğmen Peyami’nin kâğıtları incelenmiştir. Ne İhsan adında bir alay komutanı ne de Ayşe adında bir hemşire bulunmuştur. Peyami’nin akrabası da bulunmamıştır. Bu nedenle doktorlar Peyami’nin hatıra defterindeki olayların kafasına kurşun girmesinden ileri gelen hayaller olduğuna karar vermişlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin konusunu ve temasını belirleyiniz.
2. Metinde hangi bakış açısı vardır?
3. Metinde anlatılan olayların gerçekte yaşanma ihtimali var mıdır?
4. Okuduğunuz metindeki temel çatışmayı/ karşılaşmayı ve bu çatışma karşılaşma etrafında metinde yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışmaları/karşılaşmaları/karşıtlıkları belirleyiniz
5. Okuduğunuz metindeki kişilerin özelliklerini belirleyiniz.
6. Metindeki mekân ve zamanı belirleyiniz.
7. Okuduğunuz romanda hangi anlatım biçimleri kullanılmıştır? Örnekleyiniz.
8. Metinde yer alan anlatım tekniklerini örneklendiriniz.
9. Metnin dil ve anlatım özelliklerinden hareketle hangi edebî akımın etkisinde kaleme alındığını belirleyiniz.

Çözümlü Örnek Soru

(I) Millî Edebiyat Dönemi'ndeki hikâye ve romanlarda olay ve mekân Anadolu'nun çeşitli yörelerinden seçilmiştir. (II) Bu dönemde olay hikâyesinden çok, durum hikâyesi yazılmıştır. (III) Servetifünuncuların ağır diline karşılık, bu dönemde eserlerin yalın bir dille yazılmasına özen gösterilmiştir. (IV) Halkın yaşamı gözlemci bir tavır ve realist tutumla anlatılmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlış yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

Çözüm: Durum hikâyesi, Cumhuriyet sonrası yazıldığından doğru seçenek B'dir.

4. Uygulama

Halide Edip Adıvar, altmış yıllık yazın yaşamı boyunca daha çok roman, hikâye.

I

hatıra ve tiyatro türlerinde eserler vermiş; hikâyelerini Dağa Çıkan Kurt, Yüksek Ökçeler ve Harap Mabetler adlı eserlerinde toplamıştır.

II

III

IV

Yukarıdaki numaralanmış yerlerin hangisinde bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

Biyografi

Halide Edip Adıvar (1884-1964): Millî Edebiyat akımının ünlü romancılarından-
dır. İstanbul Üniversitesinde edebiyat ve İngiliz dili ve edebiyatı profesörü olarak çalış-
mıştır. Edebiyatçılığının yanında bir asker gibi cephe gerisinde mücadele vermiştir. İz-
mir'in işgal edilmesinden sonra Sultanahmet Mitingi'ndeki hararetli konuşması Kurtuluş
Savaşı'nda bizzat cepheden cepheye koşması "Halide Onbaşı" olarak anılmasını sağlamış-
tır. Hitabetiyle ön plana çıkmıştır.

Eserleri romantizmden realizme doğru bir gelişme gösterir. Romanlarında ilk başta
aşk temasını, kadın psikolojisini ele alır. Daha sonra Türkçülük, milliyetçilik ve memle-
ketçilik konularına yönelir; kişileri yaşadıkları olay çevresinde, gelenek ve göreneklere
bağlayarak anlatır. Romanlarında canlı, kuvvetli karakterler yaratır.

Halide Edip'in, ilk dönem romanlarında güçlü kadın kahramanlar öne çıkar. Kahra-
manların ruhsal durumları başarıyla çözümlenir. Seviye Talib, Handan, Kalp Ağrısı bu
tür romanlardandır. Kurtuluş Savaşı dönemi romanlarında, Anadolu'ya geçip Kurtuluş
Savaşı'na katılmasıyla Halide Edip'in sanat anlayışında değişiklik olur. Bu dönemde Ana-
dolu insanının, sabrını, direnişini, fedakârlığını ve yurt sevgisini görür. Türkçülük akımı-
nın etkisiyle toplum yapısını yansıtan Kurtuluş Savaşı ile Anadolu kent ve
kasabalarındaki kimi çevrelerin değişik tutumlarını, çetelerin direnişlerini, millî coşkuyu
anlatan toplumcu sayılabilecek eserler kaleme alır. Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye,
Zeyno'nun Oğlu bu dönemin romanlarındandır.

Eserleri:

Roman: Heyula, Raik'in Annesi, Seviye Talip, Handan, Yeni Turan, Mev'ud Hüküm,
Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Sinekli Bakkal, Yolpalas
Cinayeti, Tatarcık, Sonsuz Panayır, Döner Ayna, Akile Hanım Sokağı, Kerim Ustanın Oğlu ...

Öykü: İzmir'den Bursa'ya (Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım Us ile birlikte,
1922), Harap Mabetler, Dağa Çıkan Kurt.

Tiyatro: Kenan Çobanları, Maske ve Ruh.

Anı: Türkün Ateşle İmtihanı, Mor Salkımlı Ev .

Dil Bilgisi**Cümle Çeşitleri**

Cümleler; yüklemine türüne ve yerine, anlamlarına, oluşturulma biçimlerine göre
çeşitlere ayrılır:

- A. Yüklemine Göre Cümleler
- B. Öge Dizilişine Göre Cümleler
- C. Anlamına Göre Cümleler
- Ç. Yapısına Göre Cümleler

A. Yüklemine Göre Cümleler**1. Fiil Cümlesi**

Yüklemi basit ya da birleşik çekimli fiil olan cümlelerdir.

Kızcağız, seni çıldırasıya seviyor.

Bu cümle yüklem “sev-” fiili olduğundan, fiil cümlesidir.

2. İsim Cümlesi

Yüklemi isim soylu kelime ya da kelime grubu olan cümlelerdir. Yüklemi fiil olmayan bütün cümleler isim cümlesidir.

Allah için güzel insandır.

Bu cümle yüklem isim soylu “insan” kelimesi olduğundan, isim cümlesidir.

B. Öge Dizilişine Göre Cümleler**1. Kurallı (Düz) Cümle**

Yüklemi cümlenin sonunda bulunan cümlelerdir.

— Sana dün de söyledim.

Bu cümle yüklem (söyledim) en sonda bulunduğundan, kurallı cümledir.

2. Devrik (Kuralsız) Cümle

Yüklemi cümlenin başında veya ortasında bulunan cümledir.

Annesinin belki fikrinden korktu Ali Bey.

Bu cümle yüklem (korktu) ortada bulunduğundan devrik cümledir.

3. Eksiltili Cümle

Yüklemi yazılmayıp yüklemine okuyucunun, zihninde tamamlaması beklenen cümledir. Eksiltili cümlelerin sonuna üç nokta konur.

Önümüzde göz alabildiğine dağlar...

Yüklemi yazılmayan bu cümlenin sonuna “sıralanmış” gibi bir kelimeyi yüklem olarak getirebildiğimiz için bu cümle, eksiltili bir cümledir.

C. Anlamına Göre Cümleler**1. Olumlu Cümle**

Cümlede yüklem durumundaki fiilin gerçekleştiğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olduğunu, bulunduğunu bildiren cümlelerdir.

Arar, başkasını bulurum.

Bu cümlede “aramak ve bulmak” fiillerinin gerçekleşmesi söz konusu olduğu için, cümle anlamca olumludur.

2. Olumsuz Cümle

Cümlede yüklem durumundaki eylemin gerçekleşmediğini veya yüklem durumundaki varlık ya da kavramın var olmadığını, bulunmadığını bildiren cümlelerdir.

Fiil cümlesinde olumsuzluk -ma / -me (geniş zamanda – maz, -mez) ekiyle sağlanır.

İsim cümlesinde olumsuzluk “değil / yok” kelimeleriyle ya da “-sız, -siz” ekiyle sağlanır.

Sözlerinin ne tesir yaptığını anlamak istemiyordu.

Orası bu mevsimde soğuk değildir.

Bu cümlelerde “istemek” fiilinin gerçekleşmemesi, “soğuk” kavramının söz konusu olmamasından dolayı cümleler anlamca olumsuzdur.

a. Anlamca Olumsuz Yapıca Olumlu Cümle

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da kelime almadığı hâlde olumsuz anlam taşıyabilir. Böyle cümlelere yapıca olumlu, anlamca olumsuz cümle denir.

Sizden ayrı yaşamaya dayanacak gücüm mü var? (gücüm yok)

Bu cümlede yüklem (var), olumsuzluk ifade eden ek ya da kelime almadığı için anlamca olumludur. Ancak, soru biçiminde düzenlenmiş cümlede amaç soru sormak değil, yüklemde söylenenin (var) tersini (yok) kastetmektir. Dolayısıyla bu cümle yapıca olumlu, anlamca olumsuzdur.

b. Anlamca Olumlu Yapıca Olumsuz Cümle

Bazı cümleler, olumsuzluk ifade eden ek ya da kelime aldığı hâlde olumlu anlam taşıyabilir. Böyle cümlelere yapıca olumsuz, anlamca olumlu cümle denir.

Aslında ders çalışmıyor değil. (çalışıyor)

Bu cümlede yüklem (çalışmıyor değil), olumsuzluk eki (-ma) ve olumsuzluk bildiren kelime (değil) aldığı için yapıca olumsuzdur. Ancak, bu cümlede amaç, yüklemde söylenenin (çalışmıyor değil) tersini (çalışıyor) kastetmektir. Dolayısıyla bu cümle anlamca olumlu, yapıca olumsuzdur.

3. Soru Cümlesi

İçinde soru eki ya da soru kelimelerinden biri bulunan ve soru anlamı taşıyan cümlelerdir.

Neden sen de bizimle sinemaya gelmiyorsun?

Sınavın nasıl geçti?

4. Şart Cümlesi

Yargının gerçekleşmesinin bir koşula bağlandığı cümlelerdir.

Çalışırsan başarırsın.

5. İstek Cümlesi

İstek anlamı taşıyan cümlelerdir.

Yarın sergiye gidelim.

6. Emir Cümlesi

Emir anlamı taşıyan cümlelerdir.

Çevrenizi temiz tutun.

7. Ünlem Cümlesi

İçinde ünlem ya da ünlem değeri taşıyan kelimeler bulunan cümlelere ünlem cümlesi denir.

Aman, bu ne güzellik böyle!

Ç. Yapısına Göre Cümleler

Cümlelerde; yargı (yüklem) sayısına ya da yan cümlecik olup olmamasına bakılır. Cümleler yapısı yönüyle dörde ayrılır.

1. Basit Cümle
2. Birleşik Cümle
3. Sıralı Cümle
4. Bağlı Cümle

1. Basit Cümle

Tek yüklemi bulunan tek yargı bildiren cümlelerdir.

“Türkün Ateşle İmtihanı, Mor Salkımlı Ev” eserleri Halide Edip Adıvar’a aittir.

2. Birleşik Cümle

Yargı bildiren yüklem dışında yan cümlecik de bulunan cümledir.

Yan cümlecik: Cümlede kendi içinde cümle özelliği gösteren ve daha çok, fiilimsiyle kurulan kelimeye ya da kelime grubuna yan cümlecik; geri kalan bölüme ise temel cümlecik denir. Yan cümlecik, genellikle temel cümlecikğin bir ögesi olur.

Arkadaşım, yarın bu okula yazılacağını söyledi.

Bu cümlede, nesneyi bulmak için yükleme sorduğumuz “neyi” sorusuna cevap olan “yarın bu okula yazılacağını” kelime grubu, içinde eylemsi bulunduğu için yan cümleciktir.

Aşağıdaki cümlelerde koyu olarak yazılan yan cümleciklerin oluşturduğu ögeler araç içinde belirtilmiştir.

Onu **gördükçe** umutlanıyor. (yan cümlecik zarf görevinde)

Birleşik cümleler dörde ayrılır.**a. Girişik Birleşik Cümle**

- b. Şartlı Birleşik Cümle
- c. Ki'li Birleşik Cümle (İlgi Cümlesi)
- ç. İç İçe Birleşik Cümle

a. Girişik Birleşik Cümle

Yan cümlecği fiilimsi ile kurulan birleşik cümledir.

Okuduğun romanların özetlerini bir deftere yaz. (yan cümlecik nesne görevinde)

b. Şartlı Birleşik Cümle

Yan cümlecği dilek-şart (-sa, -se) kipiyle kurulan birleşik cümledir. Dilek-şart kipi-nin oluşturduğu bölüm yan cümleciktir.

Problemi bu yoldan **çözersen** daha çok zaman kazanırsın.

c. Ki'li Birleşik Cümle (İlgi Cümlesi)

Yan cümlecği temel cümlecğe “ki” bağlacıyla bağlanan birleşik cümledir.

Anladım ki senden uzak olmuyor.

ç. İç İçe Birleşik Cümle

Yan cümlecği başka bir cümle tarafından oluşturulan birleşik cümledir. Bu cümleler-de yan cümlecik genellikle nesne görevindedir.

Kapıdaki tabelada, rahatsız etmeyin, yazıyor. Yan cümlecik (Nesne)

3. Sıralı Cümle

Birden fazla yargının (yüklemin) birbirine virgül (,) ya da noktalı virgül (;) ile bağlan-masıyla oluşan cümledir.

Yazın Marmaris'e gider, orada dinlenirdik.

birinci cümle

ikinci cümle

Bu cümlede, iki yüklem (gider, dinlenirdik), yani iki ayrı cümle vardır. Birinci cümle, ikinci cümleye virgülle bağlanarak sıralı cümle oluşturulmuştur.

a. Bağımlı Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olan sıralı cümledir.

Yaşlı adam buraya kadar geldi, sizi sordu. (özne ortak)

Seni aramış ama bulamamış. (özne ve nesne ortak)

b. Bağımsız Sıralı Cümle

Öge ortaklığı olmayan sıralı cümledir.

Yağmur durmuştu / yollar çamurdan görünmüyordu.

birinci cümle

ikinci cümle

Bu cümlelerin yüklemlerine (durmuştu, görünmüyordu) öğeleri bulmak için gerekli sorular sorulduğunda cümlelerde öge ortaklığı olmadığı görülür.

4. Bağlı Cümle

Birden fazla cümlelerin birbirine bağlaçla bağlandığı cümledir. Sıralı cümledeki virgül ya da noktalı virgül yerine, bağlaç getirilmesiyle elde edilir.

Sinemanın kapısı açıldı ve izleyiciler dışarı çıktı.

birinci cümle

ikinci cümle

Sabah erken kalktı ama yine de otobüse yetişemedi.

Sporcularımız iyi mücadele etti ancak yenilmekten kurtulamadı.

Bu iki kalın kitabı okuduk da sınava girdik.

Kardeşim bugün ne aradı ne sordu.

Çözümlü Örnek Soru

- a. Sevmeyi sanat hâline getirenlerin harcıdır sanatı sevmek. Şiir mükemmel bir inceliş, muhteşem bir yüceliştir. Bir çocuğun rüyasız sevinci, bir çiçeğin gözyaşıdır. Toprağın, çimenin kokusudur yağmur sonrası.

Bu parçada aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Eksiltili cümle B) Olumlu cümle C) İsim cümlesi D) Basit cümle

Çözüm: A seçeneği. Yüklemi söylenmemiş cümlelere eksiltili cümle denir. Eksiltili cümlede yüklem olmadığından yüklem, cümlelerin söylenişine göre cümledeymiş gibi düşünülür.

- b. Ayşe () Ayşe de mi vuruldu ()

Elimde İhsan () ın eli gerildi () Parmaklarıma soğuyan parmakları sarıldı () Parmaklarımı koparır gibi çektim. () Sedyenin üzerindeki kaputu fırlattım () Altında Ayşe () nin baş örtüsü açıldı () siyah () kesik saçlı başı bir çocuk gibi çıktı.

Yukarıda verilen yay ayrıtlara uygun noktalama işaretlerini getiriniz.

Çözüm:

— Ayşe (,) Ayşe de mi vuruldu (?)

Elimde İhsan (') ın eli gerildi (.) Parmaklarıma soğuyan parmakları sarıldı (.) Parmaklarımı koparır gibi çektim (.) Sedyenin üzerindeki kaputu fırlattım (.) Altında Ayşe (')nin baş örtüsü açıldı (,) siyah (,) kesik saçlı başı bir çocuk gibi çıktı (.)

5. Uygulama

Aşağıdaki cümlelerin hangisi biçimce olumsuz anlamca olumlu bir cümledir?

- A) Uzak denizlerin fırtınasıydım, karlı dağların kekliği.
- B) Saçımın bir tek telini bile tanımıyor değilim.
- C) Kendi doğrularına sımsıkı sarılmış bir insandı.
- D) Birçok güzelliğe gizli bir özlem saklıydı kalbinde.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

YAZMA SÜRECİ

Yazma sürecini göz önünde bulundurarak aşağıdaki çalışmalardan birini yapınız.

- a. Okuduğunuz bir romanın sonucunu değiştirerek yeniden yazma,
- b. Okuduğunuz bir romandaki olay örgüsünü koruyarak hikâye formunda yazma,
- c. Okuduğunuz bir romanın bir kesitini diyalog hâlinde yazma.

1. Hazırlık

- Yazılacak metnin temasını, konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleme
- Metinde kullanılacak bilgi, düşünce ve olayları belirleme

2. Planlama

- Metnin ana düşüncesini belirleme
- Ana düşünceyle bağlantılı yardımcı düşünceleri belirleme
- Yardımcı düşüncüyü çeşitli yollardan destekleyen düşüncüyü geliştirme yollarını bulma

3. Taslak Metin Oluşturma

Seçilen türe özgü yapı, dil ve anlatım özelliklerine göre uygun taslak metin oluşturma

4. Taslak Metni Düzeltme ve Geliştirme

Oluşturulan taslak metin; tür özellikleri, sayfa düzeni, imlâ ve noktalama, anlatımın temel nitelikleri, paragraflar arası ilişki ve tutarlılık açısından incelenir. İnceleme sonucunda belirlenen yanlışlar düzeltilir. Metnin farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi için başka kişilerden yardım alınabilir.

5. Yazılan Metni Paylaşma

b. Yazma Sürecini Uygulama

Yazılan metin; çevredekilere sunularak ya da yarışmalara katılma yoluyla paylaşılabilir. Metne yönelik eleştirilere açık olup gerek görüldüğünde metin çerçevesinde eleştirilere cevap verilebilir. Yazınızı kitabın sonundaki Ek-1: Yazma Öz Değerlendirme Formu’nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Türk ve dünya edebiyatından sinemaya uyarlanmış bir romanın filmini izleyiniz ve filmle ilgili yorumlarınızı çevrenizdekilerle paylaşınız.

ÖZET

Roman, yaşanmış ya da yaşanması olası, insanların başından geçebilecek olayları, insanların iç dünyalarını, toplumsal bir olayı ya da olguyu, insan ilişkilerini ayrıntılarıyla ele alan bir anlatı türüdür. Daha önceki dönemde roman türünün özelliklerini; yapı unsurlarının olay, kişi, yer ve zaman olduğunu, hikâyeden daha geniş olduğunu, dünyada ve ülkemizdeki gelişimini öğrenmişsiniz.

Bu ünite roman türünün tarihî gelişimi ile 19. yüzyıla damgasını vuran klasik eserlerden birini inceleyip dünya edebiyatından bir örneği tanıdınız. Bu dönem, Türk edebiyatında roman türünün gelişimini; Tanzimat, Servetifünun ve Millî Edebiyat Dönemlerini öğrendiniz. Tanzimat Dönemi’ndeki eserler roman türünün ilk örnekleri olduğu için teknik yönden kusurludur. Bu dönem ortaya konan eserlerde amaç estetik zevk oluşturmaktan çok halkı eğitmektir. Türk edebiyatında ilk çeviri roman, Yusuf Kamil Paşa’nın Fransız yazar Fenelon’dan çevirdiği “Telemak” adlı eserdir. İlk yerli Türk romanı ise Şemsettin Sami’nin yazdığı “Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat” adlı romanıdır. İlk edebî roman

Namık Kemal'in "İntibah" adlı eseridir. Sami Paşazade Sezai'nin yazdığı "Sergüzeşt" adlı roman teknik ve üslup bakımından mükemmele yakın bir romandır. Tanzimat'ın ilk döneminde romantizm (Namık Kemal, A. Mithat Efendi, Şemsettin Sami), ikinci dönemde ise realizm ve natüralizm (R. Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nazım) akımları etkili olmuştur. Eserlerde romantizm akımının esasları yansıdığı için uzun betimlemelere yer verilmiş, hayal ve duygular ön plana çıkmış, yazarlar kendi kişiliklerini gizlememişler olayın akışını bozarak görüşlerini söylemişlerdir. Eserlerde iyiler çok iyi, kötüler çok kötüdür. İlahi (hâkim) bakış açısı kullanılır. Eserlerde dil Tanzimat edebiyatının I. döneminde sade, II. döneminde ise süslü ve ağırdır. Eserlerde mekân genellikle İstanbul'dur. Yazarlar, genellikle görücü usulüyle evlilik, kölelik-cariyelik, tarihî olaylar, yanlış batılılaşma gibi sosyal konulardan söz etmişlerdir.

Romantizm 18.yy'ın sonlarında başlayıp 19.yy'ın ortalarına kadar devam eden ve klasisizme tepki olarak ortaya çıkan bir edebiyat akımıdır. Romantizm, aklı ve sağduyuyu ön plana çıkaran klasisizmin katı kurallarına tepki olarak ortaya çıkmıştır... Romantik akımın dünya edebiyatındaki temsilcileri; Montesquieu, Jean Jacques Rousseau, Victor Hugo, Alexandre Dumas ; Goethe... Türk edebiyatındaki temsilcileri ise Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi ve Şemsettin Sami'dir.

Servetifünun edebiyatı yazar ve şairleri, beslendikleri Batılı eserler doğrultusunda, dönemlerinin siyasi-sosyal şartlarının belirlemesiyle, kendine özgü romanlar yazmayı başarmış, döneme damgalarını vurmuş ve kendilerinden sonraki yazarları da etkilemeyi başarmışlardır. Batılı anlamda Türk romanı bu dönemde yazılmış ve roman, gerek üslup gerekse teknik bakımdan önceki döneme göre büyük gelişme göstermiştir. Servetifünuncular, Tanzimat'la başlayan dilde sadelik anlayışından uzak durmuş, aydın kesim için süslü ve sanatlı bir dille eserler vermişlerdir. Onlar estetiğe önem vermiş, bu da dil zenginliğini getirmiştir. Arapçadan, Farsçadan, Batı edebiyatından kelimeler ve tamlamalar kullanmışlardır. Bu dönemin romancıları; Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit Yalçın'dır.

Realizm 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da romantizme tepki olarak ortaya çıkmış bir edebiyat akımıdır. Pozitivist felsefenin edebiyata uyarlanmasıyla realizm ortaya çıkmıştır. Realistlere göre günlük yaşamı ön yargısız bir şekilde incelemek, sanatı klasik ve romantik akımların yapaylığından kurtarmak gerekir. Realistler, pozitivizmin etkisiyle anlattıklarını duygulara değil, belgelere, bilimsel verilere dayandırmışlardır. Dünya edebiyatındaki önemli temsilcileri, Balzac, Standhal, Gustave Falubert, Dostoyevski, Tolstoy, A. Çehov, Gogol, Turgunyeve, Maksim Gorki, Charles Dickens, Daniel Defoe, Jack London... Türk edebiyatında ise Recaizade Mahmut Ekrem, Sami Paşazade Sezai, Nabizade Nazım, Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin... bu akımın önde gelen temsilcileridir.

1911 ile 1923 yılları arasında etkili olan Milli Edebiyat Dönemi'nde ise sanatçılar hayata ve sosyal meselelere yönelen eserler ortaya koymuşlardır. Önceki dönemlerin yapma dilini ve üslubunu bir kenara bırakmış ve konuşma dilini kullanarak toplumu ve sorunlarını anlatmışlardır. Bu dönemde üslup daha da önemlisi konu ve tema değişmiştir.

Hikâyede olduğu gibi romanda da İstanbul dışına çıkılıp Anadolu işlenmiş ve bu dönemde yaşananlar realist bir bakış açısıyla anlatılmıştır. Milli Edebiyat romancısı, kendini, dönemini yansıtmakla görevlendirmiş ve sanatçılar bu dönemde yaşanan siyasi mücadeleyi ve halkın kurtuluş mücadelesini anlatmıştır. Millî Edebiyat Dönemi Türk romanının genel özellikleri;

Bu dönem romanı hikâyede olduğu gibi sosyal konulara eğilmiş ve vatan, millet, Anadolu, bağımsızlık... gibi millî konularda eserler verilmiş, böylece “memleket edebiyatı” çığırını açılmıştır, “halka doğru” ilkesiyle hareket edilmiştir. Millî Edebiyat romanlarında sanatçılar özellikle gözleme önem vermişler ve eserlerinde gözlemlerini kullanmışlardır. Dil, hikâyede olduğu gibi sade ve konuşma diline yakındır. Konuşma dili yazı diline aktarılmıştır. Cümleler, Türkçenin yapısına uygun ve kısa cümlelerdir. İstanbul Türkçesi kullanılmıştır.

Bu dönemin önemli romancıları, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay ve Reşat Nuri Güntekin’dir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. I. Yaşanmış veya yaşanması mümkün olan olayların okuyucuya haz verecek şekilde anlatıldığı kısa edebî yazılardır.
- II. Geniş hacimli, genellikle birden fazla kişiye yer veren, uzun zaman dilimini içeren, uzun kurgusal edebiyat metnidir.
- III. Olağanüstü olayların, olağanüstü kahramanlar aracılığıyla anlatıldığı, zaman ve mekânın belirsiz olduğu sözlü anlatım türüdür.

Numaralı cümlelerde aşağıdaki edebî türlerin hangisinden söz edilmemiştir?

- A) Masal B) Hikâye D) Roman D) Manzum hikâye

2. **Aşağıdakilerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?**

- A) Edebiyatımızdaki ilk realist roman, Namık Kemal'in yazdığı İntibah'tır.
- B) Olay örgüsünün kendisinden çok, kişilerin iç dünyasındaki yansımaları üzerinde duran romanlara psikolojik roman denir.
- C) Halit Ziya Uşaklıgil'in, roman türünde başarılı eserleri vardır.
- D) Macera romanlarında olaylar çabuk gelişir, zaman hızla akar, kişiler hareketli, mekân çeşitlidir.

3. **Romanda ilklerle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinde bir yanlışlık yapılmıştır?**

- A) İlk yerli roman: Şemsettin Sami / Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat
- B) İlk çeviri roman: Yusuf Kamil Paşa/ Telemak
- C) İlk köy romanı: Nabizade Nazım / Zehra
- D) İlk psikolojik roman: Mehmet Rauf / Eylül

4. Gülnihal, İntibah, Cezmi, Celalettin Harzemşah

Yukarıdaki eserlerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Öğretici metinlerdir.
- B) Olaya bağlı metinlerdir.
- C) Aynı sanatçıya aittir.
- D) Romantizmin etkisinde yazılmışlardır.

5. Tanzimat I. dönem romancılığı ile II. dönem romancılığının karşılaştırılmasıyla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. Dönemde romantizm, II. dönemde realizmin etkisi görülür.
- B) I. Dönemde rastlantısal olaylara yer verilirken II. dönemde rastlantısal olaylara yer verilmez.
- C) I. Dönemde yazar kişiliğini gizlemezken II. dönemde yazar tarafsızlığını korur.
- D) I. Dönem romanlarının dili, II. döneme göre daha ağırdır.

6. Servetifünun romanı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Batılı roman tekniğine uygun eserler verilmiştir.
- B) Fransız romantizminin etkisiyle gerçeklikten uzak karakterler yaratılmıştır.
- C) Arapça ve Farsça tamlamalardan oluşan ağır bir dil kullanılmıştır.
- D) İstanbul ve çevresinde yaşanan olaylar konu edilmiştir.

7. Aşağıdaki yazarlardan hangisi Millî Edebiyat Dönemi yazarlarımızdan biri değildir?

- A) Reşat Nuri Güntekin
- B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
- C) Tevfik Fikret
- D) Halide Edip Adivar

8. I. Toplumsal birer yara olan kölelik, cariyelik gibi konularda çözüm getiren bir yaklaşım içinde olunmuştur.

II. Bu dönemde bireysel yaşamdan toplumsal yaşama doğru geniş bir açılım vardır.

III. Kişiler iyi ve kötü olarak tek yönlüdür ve iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır.

IV. Romanlarda ağır ve süslü bir dil kullanmanın yanı sıra Fransız cümle yapısı da görülür.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisi Millî Edebiyat Dönemi romanının özelliklerinden biridir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

9. Romanın başkişisi olan Jean Valjean fakir bir insandır. Ailesini doyurmak için ekmek çalar ve kürek cezası alır. Uzun süren cezasından sonra dışarıda yaşamını sürdürmeye çalışır; ancak kürek mahkûmu olduğu için hiç kimse onu işe almaz. Sonunda kasa-banın piskoposu onu yanına alır. Fakat Jean Valjean onu da aldatır ve onun eşyalarını çalar. Buna rağmen piskopos Jean Valjean'ı affeder. Bunun üzerine Jean Valjean iyi bir insan olur. Bu roman romantizmin en temel eserlerindendir.

Bu parçada tanıtılan eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sefiller
- B) Goriot Baba
- C) Faust
- D) Suç ve Ceza

10. Aşağıdaki dizelerden hangisi basit cümle değildir?

- A) Bir akşam gözlerin ufka dalar pek derin
- B) Gözlerimi o saat sessiz kapayacağım.
- C) Anlarsın gözlerinin dolup boşaldığını
- D) Bir büyük boşlukta bozuldu büyü.

11. Alışkanlık anahtarı kaybolmuş bir kelepçedir.

Bu cümlelerin olumsuz, soru ve devrik biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Alışkanlık anahtarı kaybolmuş bir kelepçedir, değil mi?
- B) Değil midir alışkanlık anahtarı kaybolmuş bir kelepçe?
- C) Alışkanlık mı anahtarı kaybolmuş bir kelepçedir?
- D) Alışkanlık anahtarı mı kaybolmuş bir kelepçedir?

12. Kerem ile Aslı'yı hatırla; (...) Hasretle mi safa buldular? Vuslatta mı murada erdiler?

Bu parçadaki üç noktanın (...) kullanılış nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Benzer örneklerin sürdürülebileceği
- B) Söylenmek istenmeyen bir sözün yerine
- C) Aradan belirli bir bölümün çıkarıldığı
- D) Bitmemiş bir yargıyı göstermek için

13. Huzur (I) bütün duygularımızı barış içinde tutmaksa eğer (II) biz hiç mi huzurlu olamayacağız (III) bir huzursuzluğa mı mahkûmuz (IV) En korkunç savaşı kendi içimizde yaşarken ne yapmalıyız?

Yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine diğerlerinden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

“Don Kişot” adlı romanıyla dünyada modern romanın ilk örneğini Cervantes vermiştir.

2. Uygulama

Nabizade Nazım’ın “Karabibik” adlı romanında “Bir çift öküz edinmeye çalışan, tek çocuklu, dul bir çiftçinin başından geçen olaylar” anlatılır.

3. Uygulama

Realizm akımının romantizme üstünlüğünü 1857’de Gustave Flaubert’in kaleme aldığı “Madame Bovary” adlı romanla sağladığı kabul edilmektedir.

4. Uygulama

Yüksek Ökçeler, Ömer Seyfettin’e ait bir eserdir.

5. Uygulama

B seçeneği doğrudur.

"Saçımın her bir telini tanıyorum." anlamındadır. Olumlu bir cümledir.

1. Ünite Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
D	A	C	A	D	B	C	B	A	C	B	C	B

2. ÜNİTE

TİYATRO

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Geleneksel Türk tiyatrosunu,
- Geleneksel Türk tiyatrosunun modern tiyatroya katkılarını,
- Cümle çeşitlerini ve bunların metindeki işlevlerini,
- Geleneksel Türk tiyatrosuyla ilgili yazı yazmayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELEER

Geleneksel Türk
Tiyatrosu

Karagöz

Hacivat

Orta Oyunu

Meddah

Modern Türk
Tiyatrosu

OKUMA

1. Metin Hazırlık

- Özellikle ramazan aylarında Karagöz kültürünü yaşatmak için etkinlikler yapılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

ÖDÜLLÜ YA DA KARAGÖZ'ÜN PEHLİVANLIĞI

(Tef velvele ile başlama çalınır. Kamış nareke ile gösterme aheste aheste kaldırılır.)

Semai

O nühüfte gamzelerden bunu kim reca ederdi
Bu nigah-i aşina'i eden iktiza iderdi
Gice gördüm encümende bün-ü nahl-i nar-evende
Ki rakib ile çemende Çelebim sam iderdi

Perde Gazeli

HACİVAT — Gel ey zahid kenar-i bezm-i irfanda
mekıtal anla

Hakikattır sözü ariflerin guş et meal anla (...)

HACİVAT — (...) sözü sohbeti yerinde bir yarı kafadarım olsa her lisandan dem ursa biraz da şiire musikiye aşina olsa o söylese bendeniz dinlesem ben söylesem o dinlese her ikimiz de söylesek cümle temaşa buyuran hüzzar-ı kiram safa-yab olsalar. İş ne imiş işimizi mevla rast getire! (Curcuna) Hayalel medet bana bir güzel eğlence medet medet aman.

KARAGÖZ — Hayalel medet!.. Sana güzel bir dayak medet medet aman aman

HACİVAT — Hayalel medet!.. Gelse ol çeşm-i siyahım handeler peyda eder medet medet aman aman aman (Curcuna durur) Acayip şey bu akşam Karagözüm ne oldu?

KARAGÖZ — (İçerden) Yahu!

KARISI — (İçerden) Ne var kocacığım?

KARAGÖZ — Şu yatağı çabuk ser, uykum geldi.

KARISI — Ayol üç aydır yatak serili.

KARAGÖZ — Neden öyle?

KARISI — Beraber kalkarsın diye kaldırmadım.

KARAGÖZ — Çenen tutulsun... Hacivat sorarsa hasta de.

HACİVAT — Çok şey bir kere kapıyı çalayım (Çalar)

KARISI — Kim o?

KARAGÖZ — Hasta de. hasta de...

HACİVAT — Benim, hanım abla.

KARISI — A Hacıvat Çelebi siz misiniz, buyrun.

KARAGÖZ — Çağırma şunu be.

HACİVAT — Karagözüm evde mi?

KARISI — Evde ama la-teşbih hasta

HACİVAT — Yah vah vah haberim olsaydı ziyaret ederdim üzerimde tedarikim de yok... hatır sormak lazım eli boş da gidilmez... Aaa

KARAGÖZ — (İçerden) Yahu üşüyorum bir yorgan daha ört

HACİVAT — Acaba ne götüreyim?... Karagözümün sevdiği şurdaki şeylerden almak gerek... onbeş tane yafa portakalı alsam.

KARAGÖZ — (İçeriden) Aman şu lacivert yorganı da ört.

KARISI — Ayol üç yorgan oldu, daha terlemedin mi?

HACİVAT — Sade portakal da götürmek dogrusu ayıp olur bir şey daha ilave edeyim... Bir kutu balla bir kubbe tereyağı olsa pek münasip olur.

KARAGÖZ — Yahu çabuk ol pembe yorganı da ört.

HACİVAT — İyi ki aklıma geldi Karagözüm beyin kızartmasını pek sever on tane kadar alayım bizim kümesten de iki piliç alsam çok makbule geçer.

KARAGÖZ — (İçeriden) Yahu çabuk ol bir yorgan daha ört.

KARISI — A Kocacığım yorgan kalmadı.

KARAGÖZ — Komşudan iste.

KARISI — Ben utanırım isteyemem.

KARAGÖZ — Çabucak birşey buluver.

KARISI — Neyimiz var ki ne bulayım!

KARAGÖZ — Ahırda eşeğin çulu var onu olsun ört.

HACİVAT — Şimdi hatırladım Karagözüm çocukluktan beri meyveyi pek sever. Yemiş iskelesine ineyim elma, armut, şeftali, muz, kayısı, bardak eriği, beş on çeşit yemiş de tedarik edeyim.

KARAGÖZ — (İçerden) Aman karı yetiş çul çuval örtü ne varsa üstüme ört.

HACİVAT — Ben de amma da aldım yürüdüm ha... Hasta kısmına bu kadar abur cubur meyva yedirilmez bal, piliç gibi şeyler sıhhatine muzır değil midir?

KARAGÖZ — Yahu şu üstümdeki çulları kaldır.

HACİVAT — Ya hekim tereyağla beyini perhiz etti ise şimdilik sormadan götüremem doğrusu.

KARAGÖZ — Hiii, gel şu pembe yorganı da kaldır.

HACİVAT — Belki portakal da zarardır herhalde hekime sormadan hiçbir şey götürmem.

KARAGÖZ — (İçeriden) Gel gel şu yatağı kaldır.

KARISI — Ayol ne çabuk iyileştin?

KARAGÖZ — Gelirati olmayan hasta bu kadar yatar.

KARAGÖZ — Hacivatın verdiği perhiz sayesinde bir şeyim kalmadı.

HACİVAT — (Hızlı sesle) Ay... Burada bir kese var epey de ağırca kim düşürmüş acaba, sahibini bulsam teslim eder bir sevap işlerdim.

KARAGÖZ — (Atlayarak yerleri arar,) Eyvahlar olsun!

HACİVAT — Ne oldu Karagözüm bu telaş ne?

KARAGÖZ — Bırak yahu çıldırmak bir şey değil.

HACİVAT — Ne var söylesene.

KARAGÖZ — Şey sen çoktan beri burada mısın?

HACİVAT — Epey vakittir buradayım.

KARAGÖZ — Burada bir kese buldun mu?

HACİVAT — Ay, o kese senin mi?

KARAGÖZ — Elbette benim, düşürmüşüm.

HACİVAT — Pekala Karagözüm onu ben buldum.

KARAGÖZ — Ver öyle ise.

HACİVAT — Bilirsin ki ben haram kabul etmem.

KARAGÖZ — Bilmez olur muyum. Allah Allah ver şu keseyi. Hay Allah razı olsun!

HACİVAT — Fakat iyice sahibini bulup tetkik etmeden veremem.

KARAGÖZ — Canım sen ver sahibini sonra gıdıklarsın.

HACİVAT — Yok Karagözüm acele etme doğru söyle bu kese senin mi?

KARAGÖZ — Hini mini hinnet olsun ki benim yemine de inanmaz mısın?

HACİVAT — Bu nasıl yemin?

KARAGÖZ — Yalan yemin bu kadar olur.

HACİVAT — Hakikaten kese senin ha?

KARAGÖZ — Yahu ben yalan kabul etmez olur muyum hiç?

HACİVAT — Pekala içinde ne vardı?

KARAGÖZ — Para.

HACİVAT — Ne kadar nuhut vardı?

KARAGÖZ — Üç tane nohut vardı, o da bereket olsun diye kaynanam koydu.

HACİVAT — Nohut demiyorum nakit mevcudunu soruyorum.

KARAGÖZ — Bir kısmını harcadım da sayamadım...

HACİVAT — Pek güzel, derinunda ecnası muhtelif olarak ne çeşit paralar vardı?

KARAGÖZ — Her cinsten vardı.

HACİVAT — Mesela İngiliz, Fransız...

KARAGÖZ — Aaaa İngiliz, Fransız, Danimarka, İspanya hepsi içinde polka oynuyorlardı. Ulan bizim kese baloz mu, kese vesselam, ver yahu.

HACİVAT — Telaşeye hacet yok kese senin olduğu biraz belli oluyor bir şey daha sorayım bilersen keseyi veririm.

KARAGÖZ — Sor bakalım.

HACİVAT — Kesenin çalımı nasıldı?

KARAGÖZ — Kabadayı bir şeydi her gün on kişi döverdi.

HACİVAT — Yani kesenin biçimi nasıldı?

KARAGÖZ — İyi giyinir kuşanır süslü gezerdi.

HACİVAT — Örme mi idi kumaş mı?

KARAGÖZ — Hem örme hem kumaş... Dayağın miyanesi geliyor .

HACİVAT — Bunu bilemedin işte... Akmeşeden imalolunmuş yeşil renkli kese.

KARAGÖZ — Ben de öyle biliyorum... Akmeşeden kesilmiş yeşil boyalı bir sopa (Pastav) hay kerata hayelinden bir keseyi alamadık .

HACİVAT — Meram bir letaif.

KARAGÖZ — Olsa da yesek.

HACİVAT — Ne yesek?

KARAGÖZ — Bir tepsi kadayıf (Pastav).

HACİVAT — Birader ne kese var, ne para.

KARAGÖZ — Al bunu da et gargara (Pastav).

HACİVAT — Maksadım seni şuraya getirip gönlümü eğlendirmek hem de bu vesile ile sana para kazandırmak.

KARAGÖZ — Ya Allah razı olsun Hacı Cavcav.

HACİVAT — Çünkü senin müzayakada olduğunu biliyorum.

KARAGÖZ — Hasta ağırlaması ile yalan keseye benzemesin.

HACİVAT — Ciddi söylüyorum Karagözüm fakat sen de becerebilecek misin?

KARAGÖZ — Becermek ben demek ben demek becermek demek.

HACİVAT — Geçen gün köşe penceresinde oturuyordum (iki defa vurarak) çat çat kapı çalındı.

KARAGÖZ — Sizin kapı mı?

HACİVAT — Evet zahir bizim kapı.

KARAGÖZ — Kusarım ödleğlerin eline.

HACİVAT — Ne oldu birader?

KARAGÖZ — Ne olacak kapıyı oraya yaptı da tokmağı benim tepeme taktı .

HACİVAT — Tarif ediyorum.

KARAGÖZ — Tarifin tesiri kafamda çatladı.

HACİVAT — Sana da hiç lakırdı anlatılmaz.

KARAGÖZ — Anlaşılacak laf tepeden inme mi olur? (Pastav)

HACİVAT — Bir de ne göreyim ricaiden birinin etbası.

KARAGÖZ — Et payı olur da bana haber vermessin.

HACİVAT — Öyle değil, zengin ehilden sena bir zatın hizmetkârı.

KARAGÖZ — Sakallı zerzevatçı kim?

HACİVAT — Zengin bir beyden geliyor, elinde bir zarf.

KARAGÖZ — Okkalı mıydı?

HACİVAT — Ne okkalısı?

KARAGÖZ — Bir zarfla kahve götürmediler mi?

HACİVAT — Bir mektup açtım okudum, Boğaziçinde bir zatıalî kadir tarafından geliyor.

KARAGÖZ — O saatçi Ali Kadri'yi ben de tanırım.

HACİVAT — Ali Kadri değil zengin bir bey beni davet ediyor.

KARAGÖZ — Gittin mi?

HACİVAT — Gitmez olur muyum? Hemen vapura bindim Kandilli'ye çıktım.

(...)

KARAGÖZ — Salhaneye gidersin de beni götürmezsin.

HACİVAT — Hangi salhane, güzel çiçekli yalı.

KARAGÖZ — Madem ki kokulu yağlı idi bir lokma da bana getire idin.

HACİVAT — Tuhafsın Karagözüm deniz kıyısında şirin bir köşk.

KARAGÖZ — Ferhat da orada ise deyme keyfine.

HACİVAT — A çapkın külhani, beni davet eden beyin devlethanesi.

KARAGÖZ — Ha şöyle desene.

HACİVAT — Uşak halısı ile döşenmiş merdivenlerden çıktım, vasi bir salon...

KARAGÖZ — Vasil'le, Salamon da orada mı idi?

HACİVAT — Büyük bir sofa beş on kişi de misafir vardı selam verdim hemen beyin eteğine yapıştım.

KARAGÖZ — Çirişsiz tutunabildin mi?

HACİVAT — Ne çirişsizi?

KARAGÖZ — Beye yapıştım diyorsun.

HACİVAT — Eteğini öptüm, yer gösterdi, oturdum hoşbeşten sonra benden bir menkibe istediler yarım saat kadar çene çaldım bir kese dolusu para verdiler, öptüm başıma koydum fakirhaneye geldim bir haftadır sarfederek geçiniyorum.

KARAGÖZ — Bana ne?

HACİVAT — Ben o kadar hakikatsiz miyim, Karagözüm senin de sebeplenmeni isterim. Eğer hikâye, masal, menkibe şeyler bilersen seni de götüreyim.

KARAGÖZ — Ben de masal tümen, ne kadar istersen.

HACİVAT — Yok Karagözüm herkes masal söyler fakat hikâyeyi olmuş gibi dinletmek için başlamasındadır hüner.

KARAGÖZ — Nasıl başlanır?

HACİVAT — Ben sana öğretirim eğer yapabilirsen seni de götürürüm.

KARAGÖZ — Öğret bakayım.

HACİVAT — Hak dostum hak.

KARAGÖZ — Kalk dostum kalk.

HACİVAT — Suhensaz-ı gülistan-ı nezaket.

KARAGÖZ — Ararlarsa gel Hasandan nezaket.

HACİVAT — Nihal-i gonçe-i zerafet.

KARAGÖZ — Soğanlıkta kazı kesti bizim ahçı Zerafet.

HACİVAT — Söyledikçe sergüzeşti verir bezme letafet.

KARAGÖZ — Çingane de olur mu hiç letafet.

HACİVAT — Dinle imdi bende-i acizden bir hoş hikâyet.

KARAGÖZ — Her kavganın sonu olur rezalet (Pastav) Hay hinoğlu hin gelmişti peş-nipameştıpati ben seninle bu akşam görüşmezdim amma kendini lafa tuttun çekileyim idgaha, dolaba, dilber seyrine! Bakalım faslımızda ayiney-i devran ne suret gösterir! (Gider)...

Metin And, Eski Bir Karagöz Fash

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

derun: Derin.

ecna: Fiyat, eder.

etba: Birinin sözüne, işine, mesleğine uyanlar.

idgah: Bayram yeri.

muzır: Sağlığa vb. zararlı.

müzakaya: Sıkıntı, yokluk, parasızlık.

nareke: Bir tür düdük.

sena: Övgü, övme.

sühen: Söz, kelim.

tümen: Büyük küme, yığın, öbek.

Anlamını bilemediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz veya sözlüklerden yararlanarak öğreniniz.

Bilgi Kutusu

Geleneksel Türk tiyatrosu, kökeni eski inanç ve geleneklere dayanan modern tiyatronun dışında kalan göstermelik türlere verilen addır. Bu başlık altında Karagöz, orta oyunu, kukla, meddah ve köy seyirlik oyunları yer alır. Bu türler klasik tiyatrodan çok farklıdır. Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro, yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatrodaki güldürü ögesi ön plandadır. Bunun yanında ders verici ve eğitici özelliği de vardır. Genellikle sahnesiz oyunlardır. Bunlardan seyirlik köy oyunlarının kökeni tarih öncesi bolluk törenlerine ve ilkel inançlara kadar uzanır. Karagöz ve orta oyunu birbirine benzemekle birlikte sahneleniş yönüyle birbirinden ayrılır. Meddah, tek kişilik oyundur. Kukla geleneği ise çok eskiye dayanan bir türdür. Geleneksel seyirlik oyunlarının; halkın coşku ve duygularını bir arada dile getirmelerine olanak tanınması, bireyleri bir araya getirmesi, aralarındaki bağları çoğaltma ve yakınlaştırması gibi birçok özelliği vardır. Bunun yanında modern tiyatromuza kaynaklık da eder.

Karagöz: Deriden yapılmış kahramanların renkli figürlerinin, ardından aydınlatılmış

bir perdeye yansıtılması esasına dayanan halk tiyatrosuna denir. Bir diğer adı ise “gölge oyunu” dur. Karagöz oyunu hayali, hayalbaz veya Karagözcü denilen bir kişi tarafından oynatılan bir gölge oyunudur. Karagöz’ün piri ve yaratıcısı Şeyh Küşteri sayılır. Gölge oyununun iki kahramanı Karagöz ile Hacivat öyle sevilmiştir ki halk, onları yaşamış kişiler olarak görmek istemiş, bazı söylentilerle onların yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir.

Karagöz’ün Bölümleri

1. Mukaddime

İlk olarak müzikle boş perdede gösterimlik denilen, limon ağacı, çalgıcılar, deniz kızı gibi çoğu kez konuyla ilgisiz görüntüler olur. Daha sonra tefin ritmine uygun bir biçimde perdenin solundan Hacivat gelir, bir semai okur. Semai bitince Hacivat “Off, Hay Hak!” diyerek perde gazeline başlar. Perde gazeline; Karagöz, oyununun bir öğrenme yeri olduğunu, gazelin tasavvufi felsefi anlamını ve kurucusunun Şeyh Küşteri olduğunu belirtir.

Hacivat tüm bunlardan sonra bir beyit okuyup kendine kafa dengi bir arkadaş aradığını söyler ve arkadaşın özelliklerini saymaya başlar. Konuşmasını “Bu gece işimizi Mev-lam rastgetire! Yâr bana bir eğlence, aman bana bir eğlence!” diyerek bitirir.

2. Muhavere

Bu bölüm Karagöz ve Hacivat arasında geçer. İki kişiden fazla kişinin de bu bölümde yer aldığı görülmüştür.

3. Fasil

Fasil, oyunun kendisidir. Bu bölümde Hacivat ve Karagöz’den başka olay kişileri de bu bölümde görülür, oyuna katılırlar.

4. Bitiş

Karagöz oyunun bittiğini haber verir, kusurlar için özür diler, gelecek oyun duyurulur. Karagöz’le Hacivat oyun sırasında kılık değiştirmişlerse eski kılıklarında dönerler sahneye. Aralarında kısa bir söyleşme geçer bu söyleşme sırasında oyundan çıkarılacak ders de belirtilir. Daha sonra oyunda yapılan hatalardan dolayı özür dilenerek oyun bitirilir.

Oyunun asıl kahramanları Karagöz ve Hacivat’tır. Bunların dışında Osmanlı İmparatorluğu içinde; Arnavut, Laz, Rum vb. bulunur. Karagöz adı gibi karagöz olup dışa dönük bir tiptir. İçi dışı bir, olduğundan farklı gözükmeyen, halkın sağduyusunu ve törelerini yansıtan biridir.

Hacivat, Karagöz’e göre tam ters özelliklere sahiptir. Hacvat kurnaz bir tiptir. Biraz “mürekkep yaladığı” için yarım yamalak da olsa biraz şundan biraz bundan haberi olan biridir.

Görgü kurallarına uyar ama samimi değildir. Karagöz'ü işinde çalıştırmayı çok sever zengin olduğu gibi güzel bir hayata sahiptir.

Karagöz oyununda Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan her kesimden insan; Çelebi, Zenne, Acem, Yahudi, Muhacir... gibi tipler yer alır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen güldürü öğeleri nelerdir?
2. Metinden Hacivat ve Karagöz'ün kişilik özelliklerini belirleyiniz.
3. Çevrenizde Karagöz oyunundaki tiplere benzer özellikte kişiler tanıyor musunuz?
4. Metnin dili ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
5. Bilgi kutusunda verilen bilgilerden hareketle okuduğunuz metnin bölümlerini tespit ediniz.

Çözümlü Örnek Soru

Gölge oyunudur. Bir hayal perdesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan farklı kültürlerin canlandırmasıdır.

Yukarıda tanıtılan geleneksel tiyatro türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karagöz B) Orta oyunu C) Meddah D) Köy Seyirlik Oyunu

Çözüm: Karagöz oyunu, Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal zenginliğinin hayal perdesine yansımış şeklidir. **A seçeneği** doğrudur.

1. Uygulama

Hacivat mukaddime bölümünde aşağıdaki nidalardan hangisini kullanır?

- I. Haydi Bre!
- II. Yâr aman!
- III. Aman aman Karagöz'üm!
- IV. Yâr bana bir eğlence!

- A) I B) II C) III D) IV

2. Metin Hazırlık

- Sözü, sohbeti ve renkli kişiliğiyle çevresindekileri eğlendiren kişiler tanıyor musunuz?

ORTA OYUNU

(Zurna Pişekâr havası çalarken Pişekâr gelir ve meydanı bir defa dolaştıktan sonra iki eliyle temenna ederek “Bu akşam taklidini aldığım Gülme Komşuna namındaki oyunu temsil edeceğiz” der ve bir kenara çekilir.)

(Zurna Kavuklu havası çalmaya başlar. Kavuklu, arkasında cüce ile gelir ve bir defa meydanı dolaşır.)

KAVUKLU — (Cüceye) Kapıyı kilitledin mi? Anahtarı aldın mı?

CÜCE — Kapıyı kitledim ama anahtarı üstünde bıraktım.

KAVUKLU — Anahtar kapı üstünde bırakılır mı?

CÜCE — Geçen akşam hırsız komşuya girerken kapıda zahmet çekmiş, kırmış, kolaylık olsun diye ben de anahtarı üstünde bıraktım.

KAVUKLU — Hay Allah müstehakını versin. Anahtar hırsız girmesin diyesidir. Hırsıza kolaylık vermek için değil.

PİŞEKÂR — (Arkalardan) Hay gidi... Anahtarlarını kaybetmişler, kilitli kalmışlar.

KAVUKLU — (Ses gelen tarafa dönerek) Senin çenen amma, açık kalmış. Siz çilingir misiniz?

PİŞEKÂR — Hayır efendim. Ben bu mahallenin muhtarıyım. Bir müşkülünüz mü var?

KAVUKLU — Bizim yok amma, burada düşkün var.

PİŞEKÂR — Ne düşkünü?

KAVUKLU — Senin gibi bir tımarhane düşkünü!

PİŞEKÂR — Efendim.

PİŞEKÂR — Efendim bir müşkülünüz mü var dedim. Yani bir işiniz mi var?

KAVUKLU — Evet bir dişimiz var iki babamız... Sen bizi hindi çobanı mı zannettin?

PİŞEKÂR — Hayır hindi çobanı mindi çobanı değil. Ben sizi hiçbir şeye benzetemedim.

KAVUKLU — Efendim sayenizde biz de adamız.

PİŞEKÂR — Bir adam kendine iftira etmez. Yalan söylüyorsun. (Güler)

KAVUKLU — Sana adam olduğumuzu nasıl ispat edelim. İşte senin gibi başımız, elimiz, ayağımız var.

PİŞEKÂR — Dünyada her şey olağandır. Siz de neden adam olamayacakmışsınız!

KAVUKLU — Yediği naneye bak.

PİŞEKÂR — Efendim maksat latife, size takılmak.

KAVUKLU — Bize takılırsan Yenikapı İstasyonunda ayaz çekersin. Bizi şimendifer, lokomotif mi zannettin!

PİŞEKÂR — Hayır efendim, şeker yapalım!

KAVUKLU — İyi amma, sen bunak, ben avanak, kıvamını kaçıırız. Ne şekeri yapıyoruz canım. Sen ayak üstü şekerleme yapıyorsun galiba böyle sözler söylüyorsun.

PİŞEKÂR — Canım efendim siz kimsiniz? Kimin nesisiniz? Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz, ananız babanız var mı?

KAVUKLU — Müsaade et, mahalleden kayıtları getireyim bari!

PİŞEKÂR — Ne kayıtları getireceksin?

KAVUKLU — Ne bileyim silsilemi soruyorsun!

PİŞEKÂR — Adını öğrenmek istiyorum. Adın ne?

KAVUKLU — Ali

PİŞEKÂR — Nasıl Ali?

KAVUKLU — Sade Ali

PİŞEKÂR — Maşallah Sade Ali Efendi!

KAVUKLU — Pederi tanır mısın?

PİŞEKÂR — Hayır

KAVUKLU — Peynirli pide. Biz börek sülalesinden miyiz? Niçin bana Sade Ali Efendi diyorsun?

PİŞEKÂR — Şimdi söylemediniz mi?

KAVUKLU — Evet amma, sadenin lüzumu yok. Yalnız Ali Efendi!

PİŞEKÂR — Maşallah Yalnız Ali Efendi!

KAVUKLU — Canım yalnızı malnızı yok. Yalnız Ali Efendi!

PİŞEKÂR — Bu sefer maşallah diyemiyeceğim. Bayağı Ali Efendi!

KAVUKLU — Artık tepem atıyor, benim nerem bayağı. İsmim Ali vesselam.

PİŞEKÂR — Vay Ali Vesselam Efendi!

KAVUKLU — Haydi, defol oradan, benimle eğleniyor musun?

PİŞEKÂR — Yok Ali Efendi, ben seni tanıdım. Yalnız bir parça üzeyim diye yaptım. Nasılsın bakayım, ne alemdesin?

KAVUKLU — Ben seni tanıyamadım ki!

PİŞEKÂR — Tanımadın mı beni?.. Tanıyacaksın a canım.

KAVUKLU — Tanımadım.

PİŞEKÂR — Tanıyacaksın!

KAVUKLU — Tanımadım!

PİŞEKÂR — Hele bir dikkatli bak. Bana insan sarrafı, lakırdı kavafı, meydan bülbülü, Küçücük İsmail Efendi derler.

KAVUKLU — A İsmail Efendi ben de seni arıyordum. Şimdi derdimi anlatırım. Yalnız şu çocuğa biraz harçlık ver de gitsin.

PİŞEKÂR — (Cüceye) Al oğlan şu yirmi beş kuruşu.

KAVUKLU — (Cüceye) Gel bana bakalım. Ver o yirmi beşliği;

PİŞEKÂR — Sen de mi para veriyorsun?

KAVUKLU — Ne olur ne olmaz. Üstünde para bulunsun. (Cüceye) Haydi bakalım doğruca eve git şimdi (Cüce gider.)

PİŞEKÂR — Ey bakalım ne Âlemdesin Aliciğim?

KAVUKLU — Sorma İsmail Efendi. Pederin vefatından sonra bütün bütün sefil kaldım. Hangi işi tuttumsa muvaffak olamadım. Nihayet Etyemez'de deniz kıyısında bir kahve tuttum. İşlek bir yer olmadığı için pek kazanç olmuyorsa da geçiniyorum.

PİŞEKÂR — O da iyi.

KAVUKLU — Bir gün kahvenin yanındaki konağın sahibi bey beni çağırttı. “Oğlum bizim kerime bu perşembe gelin oluyor. Damadın evi Macuncu’da. Mürüvetimi göstermek için gelin alayını Beyazıt’tan Edirnekapısı’ndan dolaştırmak suretiyle göndereceğim. Sen işgüzar bir adam olduğun için bu alayı idare edeceksin. Ben de seni iyice memnun edeceğim.” dedi.

PİŞEKÂR — Ah! Ne âlâ iş!

KAVUKLU — Perşembe geldi. Sabahleyin erkenden kapının önüne elli tane araba dayandı. Beş altı tane de binek beygiri.(...)

PİŞEKÂR — Ey sonra.

KAVUKLU — (...) O elli araba iki tarafın arabacıları, davetliler, kendi kendini davet edenlerle beraber lebalep dolu idi. Beyazıt'tan, Fatih'ten Edirnekapı dışına çıktık.

PİŞEKÂR — Orada bakla tarlaları filan vardır.

KAVUKLU — Evet. Yol bozuk, hava da sıcak olduğu için geline bir parça nefes aldırmak maksadıyla Bayrampaşa'da durduk. Arabanın kale tarafına olan kapısını açtık. Biz de mahalle delikanlılarıyla atlardan inerek biraz istirahatten sonra tekrar yola koyulduk. Tam Topkapı'ya geldiğimiz sıralarda idi. Gelin arabasından yenge hanım, başını çıkarıp: "Ali Efendi, Ali Efendi... Ben sıcaktan uyumuş kalmışım... Şimdi gözümü açtım. Ne göreyim. Gelin yanımda yok. Bayrampaşa'da mı kaldı, düştü mü, ne oldu?"

PİŞEKÂR — Eyvah Aliciğim, ne yaptın?

KAVUKLU — Ne yapayım, pek fena bir vaziyet; arabayı boş göndertsen güvey evinden gelin soracaklar. Kızın evine gitsem babası benim yakama yapışacak. Bir lahza düşündüm, derhal vaziyeti kavradım. Misafir arabalarına yavaş yavaş yürümelerini tembih ederek düğün evine doğru yolladım. Gelin arabalarını geri sevk ettim. Aynı yoldan ters geri aramaya başladım.

PİŞEKÂR — Aman Yarabbi... Ey sonra?

KAVUKLU — Bayrampaşa'ya gelince yüreğim ferahladı.

PİŞEKÂR — Gelini mi gördün?

KAVUKLU — Kâfir gelin, gelincik... Bakla tarlasına girmiş, safasına bakmıyor mu?

PİŞEKÂR — Ah gözün aydın.

KAVUKLU — Hemen bir şey söyletmeden kucaklayıp arabaya attım. Sür arabacı, sür arabacı.. Bir solukta Macuncu'ya geldik. Ama herif kızmış... Şeker köpürmüş. "Nerede kaldın a münasebetsiz! Az daha şekeri yakıp kıvamı kaçıracaktım." dedi. Hiddetle elimden o güzelim gelinciği aldığı gibi şekere attı. Bir limon sıktı... Tencereyi aşağı indirdik.

PİŞEKÂR — Ya gelin ne oldu, anlayamadım.

KAVUKLU — Gelin falan yok, gelincik var.

PİŞEKÂR — Ne gelinciği, gelin gelin.

KAVUKLU — Gelin diye kimi çağırıyorsun. Gelincik dedim anlamadın mı? Şekercinin yanında çalışıyordum. Gelincik macunu yaparken uyumuşum. Ustanın gelincik nerde diye bağırması üzerine uyanmışım.

PİŞEKÂR — Tu...u... Allah müstehakını vermesin. Ben de bunu olmuş bir vak'a gibi dinliyordum.

KAVUKLU — Ben sana başlarken hayaldir demedim mi?

haz. Abdülkadir Emeksiz, Orta Oyunu Kitabı

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

lahza: An.

Anlamını bilemediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz veya sözlüklerden yararlanarak öğreniniz.

Bilgi Kutusu

Orta oyunu, çevresi izleyicilerle çevrili bir alan içinde oynanan, yazılı metne dayanmayan, içinde müzik, dans ve şarkı da bulunan doğaçlama bir oyundur. Orta oyunu, han ya da kahvehane gibi kapalı yerlerde de oynanmakla birlikte, genel olarak açık yerlerde ortada oynanan bir oyundur. Oyunun oynandığı yuvarlak ya da oval alana palanga denir. Oyunun dekoru; yeni dünya denilen bezsiz bir paravandan ve dükkân denilen iki katlı bir kafesten oluşur. Yeni dünya ev olarak dükkân da iş yeri olarak kullanılır. Dükkânda bir tezgah, birkaç hasır iskemle bulunur. Orta oyununun kişileri ve fasılları Karagöz oyunuyla büyük oranda benzerlik gösterir. Oyunun en önemli iki kişisi Kavuklu ile Pişekâr'dır. Kavuklu, Karagöz oyunundaki Karagöz'ün karşılığı, Pişekâr da Hacıvat'ın karşılığıdır. Orta oyununda da gülmece ögesi, Karagöz oyunundaki gibi yanlış anlamalara, nüktelere ve gülünç hareketlere dayanır. Oyunda çeşitli mesleklerden, yörelerden, uluslardan insanların mesleki ve yöresel özellikleri, ağızları taklit edilir. Bunlar arasında Arap, Acem, Kastamonulu, Frenk, Laz, Yahudi vb. sayılabilir. Orta oyununda kadın rolünü oynayan kadın kılığına girmiş erkeğe Zenne denir. Kavuklu Hamdi ile Pişekâr Küçük İsmail Efendi, orta oyununun önemli ustaları sayılır

Orta Oyununun Bölümleri

1. Mukaddime (Giriş): Zurnacı, Pişekâr havası çalar. Pişekâr çıkar ve izleyiciyi selamladıktan sonra zurnacıyla konuşur. Bu konuşmada, oynanacak oyunun adı bildirilir. Daha sonra zurnacı Kavuklu havasını çalar. Kavuklu ile Kavuklu arkası oyun alanına girer. Kavuklu ile Kavuklu arkası arasında kısa bir konuşma geçer. Sonra bu kişiler birden Pişekâr'ı görüp korkarlar ve korkudan birbirlerinin üstüne düşerler. Bazı oyunlarda zenne takımı ve Çelebi'nin daha önce çıkıp Pişekâr'la konuştuğları bir sahne de vardır.

2. Muhavere (Söyleşme): Bu bölüm Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanışık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları bir gülmece oluşturur ki buna arzbâr denir. Arzbârdan sonra tekerleme başlar. Tekerlemede Kavuklu, başından geçen olağan dışı bir olayı Pişekâr'a anlatır. Pişekâr da bunu gerçekmiş gibi dinler, sonunda bunun düş olduğu anlaşılır.

3. Fasil (Oyun): Oyunun asıl bölümü, belli bir olayın canlandırıldığı fasıl bölümüdür. Orta oyunu fasılları genellikle iki paralel olay dizisinde gelişir. Dükkân dekorunda gelişen olaylarda genellikle Kavuklu bir iş arar. Pişekâr'ın ona iş bulmasıyla olaylar gelişir. Dükkâna gelip giden çeşitli müşterilerle ilgili oyunlar da vardır. İkinci olaylar dizisi yeni dünya denilen ev dekorunda geçer. Zenne takımının, Pişekâr aracılığıyla ev araması ve bir eve yerleşmesi biçiminde olaylar gelişir.

4.Bitiş : Oyunun son bölümüdür. Pişekâr, izleyicilerden özür dileyerek gelecek oyunun adını ve yerini bildirir. Oyunu kapatır. Orta oyunu tiplerinin, özellikle Pişekâr ile Kavuklu'nun hareketleri, belli bir toplumsal yaşayışa oturtulmuş, töresel ve siyasal gelişimlerin birer soyutlamasıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

- Okuduğunuz metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
- Okuduğunuz metnin temasını ve temel çatışmasını bulunuz.
- Okuduğunuz metinde güldürü unsurlarının hangileri olduğunu belirleyiniz.
- Okuduğunuz metnin baş kişileri, Kavuklu ile Pişekâr'ın kişilik özelliklerini tespit ediniz.
- Metinden hareketle orta oyununda oyunu yönlendiren ve diyalogları oluşturan kişiyi bulunuz.
- Okuduğunuz metinde orta oyununun hangi bölümleri vardır?
- Metnin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

Çözümlü Örnek Soru

Dört yanı seyircilerle çevrilmiş bir meydanda, herhangi bir yazılı metne bağlı kalınmadan oynanan doğmaca (tuluat) oyun aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Meddah B) Orta oyunu C) Karagöz D) Sinsin

Çözüm: Orta oyununda; oyuncular bir metne dayalı olarak değil doğaçlama olarak oynarlar. Oyunda taklitlere, yanlış anlamalara ve şivelere sıkça yer verilir. Dekor yoktur, her yerde oynanabilir. **Cevap B seçeneği.**

2. Uygulama

- I. Meddah II. Orta oyunu III. Karagöz

Aşağıdakilerden hangisi yukarıda verilen türlerin ortak özelliği değildir?

- A) Yazılı bir metnin bulunmayışı
B) Doğaçlamaya (tuluata) dayanması
C) Tanzimat Dönemi'yle yerini modern Türk tiyatrosuna bırakması
D) Hepsinin sahnede oynanması

3. Metin Hazırlık

- “Tiyatro eğlencedir, fakat eğlencelerin en faydalısıdır.” Namık Kemal’in bu sözüyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

ŞAİR EVLENMESİ

(Müştak Bey, Avrupai davranışları ve kıyafetleriyle mahallelinin ilgisini çeken, şair ruhlu bir gençtir. Evlenmek istediği Kumru Hanım'ı istemesi için Zîbâ Dudu'yu aracı yapar. Kumru Hanım'ın evde kalmış, Sakine adında çirkin bir ablası vardır. Kız tarafı, hile yoluyla Müştak Bey'e sevdiği küçük kızı değil, evin büyük kızını vermek ister. Müştak Bey'in arkadaşı Hikmet Bey de geleneklere uyularak evde büyük kız dururken küçük kızın verilemeyeceğini, bu yüzden bir kandırmaya gidebileceklerini söyler. Mahalle imamı, eski geleneğe göre bu nikâhı yapmak ve büyük kızı Müştak Bey'e zorla nikâhlamak niyetindedir. Nihayet Müştak Bey gelinin Kumru değil de ablası olduğunu gördüğünde olanlar olur. Anlaşmazlık çıkması üzerine kahvede oturan imam çağırılır. Mahalle halkıyla beraber gelen imam yanındakilerle beraber Müştak Bey'i, Sakine Hanım'ı alması için sıkıştırır. Ancak Müştak Bey'in arkadaşı Hikmet Bey işe çözüm bulur ve imama bir kese akçe vererek küçük kızı ister. Parayı alan imam, Müştak Bey'e nikâhladığı kızın yaşça değil, boyca büyük olanı olduğunu söyler. Bunun üzerine mahalle halkı imamın sözlerine inanır. Böylece Müştak Bey'le Kumru Hanım evlenirler.)

(Kapının biri selamlığa açılır. Odada Müştak Bey ve Hikmet Efendi ayaküstü konuşmaktadırlar.)

MÜŞTAK BEY: Bu akşam güveyi giriyorum ya sevinçten havalara uçuyorum. Allah'tan bugün nikâhımız kıyıldı, az kalsın telaştan nikâhsız güveyi girecektim.

HİKMET EFENDİ: Hiç öyle şey olur mu?

MÜŞTAK BEY: Niye olmasın? Âşıklar dalgın olur. Buna âşık evlenmesi derler.

HİKMET EFENDİ: Acayip!

MÜŞTAK BEY: Öyle ya! Aşksız, sevgisiz, görücü usulüyle evlenenlere aşk olsun. Ben Kumru Hanım'la niye evleniyorum; çünkü onu tanıyorum, seviyorum. Ne dersin onunla evlenmekte akıllılık etmemiş miyim?

HİKMET EFENDİ: Herhâlde öyledir.

MÜŞTAK BEY: Onun yüzü gibi huyu da güzel. Ben her hâlimden memnunum fakat Kumru'nun o ablası olmasa!

HİKMET EFENDİ: Gerçekten... onun adı neydi?

MÜŞTAK BEY: Sakine midir, nedir... Adını bile sevmiyorum.

HİKMET EFENDİ: Niçin?

MÜŞTAK BEY: Bize engel olduğu şöyle dursun (...) Yüzüne bakanın işi rast gitmiyor. Kırk beş yaşına gelmiş daha evlenememiş. Akıldan yana da pek nasibi yok. Böyle bir baldızım olduğundan âlemden utanıyorum.

HİKMET EFENDİ: Eee, gülü seven dikenine katlanır.(...)

MÜŞTAK BEY: Aman sus, kılavuzum Dudu Hanım geliyor. Galiba Kumrucuğumu getiriyorlar. Sen öbür odaya geç, birazdan yine görüşürüz.

(Hikmet Efendi çıkarken Ziba Dudu girer.)

ZİBA DUDU: Müjde evladım müjde! Müjdeliğimi peşin isterim: Gelin hanım geliyor yoldadır.

MÜŞTAK BEY: Ah Dudu teyzeciğim, sana nasıl teşekkür edeceğim, bilemiyorum.

ZİBA DUDU: Parayla, (Müştak'ın ceplerine bakar kalan son meteliğini de alır.) teşekkür edebilirsin.

MÜŞTAK BEY: Al,helâl olsun sana, al (Sevincinden oynamaya başlar, kâtibim türküsünü söyleyerek oynar.)

ZİBA DUDU: Evladım biraz ağır başlı ol. Sen artık nikâhlı birisin, utan, utan!

MÜŞTAK BEY: Adam evlenirken utanır mı! Her neyse sen dışarıda bekleyedur, ben utanma talimi yapayım.(Ziba Dudu çıkar.)

MÜŞTAK BEY: (Kendi kendine) Şimdi benim Kumrum kafesine girecek ha! Ah, bir kere kanadının altına girebilseydim... Yalnız insan kısmı paraya düşkün olur. Kumrum da paraya düşkünse! (Ceplerini açar, iki yana sallar.) Cepte para da kalmadı. Bir de yüz görümlüğü var. Ne yapmalı acaba!...

Adam sen de o da kolay; şöyle birkaç kıta şiir okurum olur biter.

Bir kumrusun sen taba muvafık

Yapsam yuvanı sinemde layık

Can ü gönülde ben oldum âşık

Yapsam yuvanı sinemde layık

Benim gibi fakir bir şairin vereceği yüz görümlüğü ancak bu kadar olur.

(ZİBA DUDU ve Habbe Kadın gelinin/Sakine'nin/ koluna girmiş şekilde içeri girerler.)

ZİBA DUDU: Evladım gelin hanımı getirdim. Gel koluna gir de köşeye oturt.

MÜŞTAK BEY: (Sevincinden türlü hareketler yaparak gelini karşılamaya gider.)

Amanın... (Gelini görür görmez bayılır.)

ZİBA DUDU: A dostlar! Damat Bey gelin hanımı görür görmez sevincinden bayıldı.

HABBE KADIN: Damat Bey, kalk!

ZİBA DUDU: (Damadın yüzüne bir bardak su serper.) Kalk haydi sevinçten bayılmanın sırası değil.

MÜŞTAK BEY: Ben sevincimden bayılmıyorum, üzüntümden yüreğime iniyor. Ah, ah...

HABBE KADIN: (Ziba Dudu'ya) Aaaa, zavallı gelin hanımı bir titreme aldı. Sakın al basmasın. (Sakine Hanım'ı sandalyeye oturtur.)

MÜŞTAK BEY: Nedir bu?

ZİBA DUDU: İşte sana ömür boyu can yoldaşı olacak olan sevgili karın Sakine Hanım.

MÜŞTAK BEY: O bana can yoldaşı olacağına benim canım çıksa daha canıma minnet.

ZİBA DUDU: (Habbe Kadın'a) Damat Bey sayıklamaya başladı. Galiba sevincinden aklını kaybetti.

HABBE KADIN: (Ziba Dudu'ya) Zavallı sevgilisine kavuştuğu için sevinç delisi oldu.

MÜŞTAK BEY: Ah, ah, ah... (hüzünlü)

ZİBA DUDU: Ağlama, sen ağlayacağına düşmanların ağlasın.

MÜŞTAK BEY: Ah, düşmanlarım bu hâlimi bilse nasıl gülerler.

ZİBA DUDU: Haydi oğlum gelin hanımın duvağını aç da yüzünü gör. Biraz gönlün açılır.

MÜŞTAK BEY: Şeytan görsün yüzünü!

ZİBA DUDU: Aç evladım, aç! Sevgilin olup olmadığına şüphen kalmasın. (Habbe ile beraber Müştak'ı gelinin duvağını açması için zorlarlar.)

MÜŞTAK BEY: İstemem! (Elini çekerken Sakine hanımın duvağı ile iğreti saç eline ilişir, elinde kalır. Sakine'nin yüzü ve ak saçları açılır.) Bu ne?

ZİBA DUDU: Vaaay! Zavallı kızcağızın sırma gibi nazik saçlarını yolup çıkardı.

MÜŞTAK BEY: Haklısın, beyaz saçları sırma gibi. Baksana, nasıl parlıyor.

ZİBA DUDU: Ay, bu laf geline değil, yenge kadınla banadır. Ben sana laf atmayı gösteririm. (Habbe'ye) Haydi yenge kadın! Gelin hanımı çabuk dışarı çıkar da nikâhını kıyan efendiyi çağırt. Yandaki kahvededir. Mahalleliyi alsın da gelsin şuna laf anlatsınlar.

(Habbe Kadın gelini dışarı çıkarır.)

MÜŞTAK BEY: Mahalleli beni zorla mı güvey koyacak?

ZİBA DUDU: Evet ya güvey koyarlar, ya hapse.

...(Habbe Kadın, Ebül-Laklaka, Batak Ese ve Mahalleli girerler.)(...)

ZİBA DUDU: (Entarisinin kenarıyla başını örterek Ebül-Laklaka'nın elini öper.)

Amanın efendim, güveyi olacak şu herif isteyerek aldığı hanımı şimdi istemiyor. Bütün saçını başını yoldu. O şöyle dursun, yenge kadınla bana etmediği edepsizlik kalmadı. Size anlatmaya utanıyorum.(...)

MÜŞTAK BEY: Efendim müsaade ediniz bendeniz de bildiğim kadar hakikati size anlatayim.

EBÜL-LAKLAKA: Sen sus sefil! Zavallı hatun yalan mı söyleyecek?

ZİBA DUDU: Efendim bu kızı mutlaka almalıdır.

EBÜL-LAKLAKA: Almalı ya! Almazsa ırzına leke sürmüş olur. (Mahalleliye) Öyle değil mi komşular?

MAHALLELİ: Hay hay!

MÜŞTAK BEY: Alamam efendim! Bunda bir yanlışlık var. Zira bana nikâh ettiğiniz kız bu değildir. Bunun küçüğüdür. Ben onu isterim.

EBÜL-LAKLAKA: Hayır, sana nikâh ettiğim büyük kızdır.

MÜŞTAK BEY: Değildir.

EBÜL-LAKLAKA: Vay! Sen beni de yalancı çıkarıyorsun ha? Bu ne yüzüzlük!

BATAK ESE: Efendi, biliyo musunuz ki, ben bunun daha bilmem nelerini bilürün. Durun size deyivereyin. Bekçi olduğum için geceleri mahallede dolanurkene bazen buna rast geliyom. Bi kere gendüsüne "nirden geliyon?" diyin soracak oldum. Bana ne garşuluk verse beğenürsünüz. "Tiyatoradan geliyom." dimesin mi? Bu beni maskaralığa almak demek değüldür de nedür? Bakın şu ahmağa!

MÜŞTAK BEY: Vay ferasetli adam vay!(...)

EBÜL-LAKLAKA: Bu herif hem edepsiz, hem deli.

BATAK ESE: Bana kalırsa hem hapishaneye koymalı, hem tımarhaneye.

EBÜL-LAKLAKA: Bana sorarsanız bu edepsizi bir daha mahallemizde oturtmayalım. Artık istemeyiz!

MAHALLELİ: İstemeyiz! (Atak Köse girer.)

ATAK KÖSE: (Elinde kürek, omzunda süpürge ile) İstemeyüz! (Hikmet Efendi girer.)

HİKMET EFENDİ: (Atak Köse'ye) Ne istemiyorsunuz?

ATAK KÖSE: Ben ne bileyüm! Mahalleli istemeyüz diyor ben de öyle diyom. Elbette mahalleli öyle demekde haklıdır.

HİKMET EFENDİ: Ay! Mahalleli nede haklıdır?

ATAK KÖSE: Haklı olduğunu pek iyi bilürüm. Ama hangi konuda haklı olduğunu bilmem.

HİKMET EFENDİ: Öyleyse bilmediğin şeye neden karışyorsun?

ATAK KÖSE: Vay! Niye garışmam? Ben de bu mahallenin galbur üstüne gelenlerinden değül müyüm?

HİKMET EFENDİ: Sen kim oluyorsun?

ATAK KÖSE: Sen daha benim kim olduğumu bilmiyon mu?

HİKMET EFENDİ: Hayır.

ATAK KÖSE: Öyleyse, sen de bilmediğünü niye soruyon? Hay cahil hay! Şimdi sana anlatacak mıyın ki, ben dehey öteki mahallede çöpçü başıyım diye?

HİKMET EFENDİ: Hay şaşkın hay!

ATAK KÖSE: Senin de aklın olsaydı benim gibi şaşkın olurdun.

EBÜL-LAKLAKA: Sen şimdi şu edepsizce arka çıkıyorsun ha? Suça göz yummak suç işlemekle birdir. Sen de onun gibi cezaya layıksın.

HİKMET EFENDİ: Aman efendim, ben kendi suçumu anladım, ama onun suçu n'oluyor anlayamadım?

EBÜL-LAKLAKA: Daha ne olsun? Kendisine nikâhladığım kızı istemiyor da onun küçüğünü istiyor. Bu ne demektir?

HİKMET EFENDİ: Efendim sinirlenmeyiniz. (Gizlice bir tomar para gösterir.) Küçük kızı senden isteriz.

BATAK ESE: Efendi nedir o? Rüşvet mi alıyorsunuz?

EBÜL-LAKLAKA: Ben öyle şey kabul eder miyim? İstemem. (Gizlice Hikmet Efendi'ye) Yan cebime koy. (Hikmet Efendi parayı yan cebine koyar.)

ATAK KÖSE: Gizlice yan cebime koy mu, diyosunuz?

EBÜL-LAKLAKA: Hayır. Yan cenubîmde, yan tarafımda, durma git diyorum. Benden şüphelenmeyin diye...

BATAK ESE: Galiba parayı almışa benziyorsunuz.

EBÜL-LAKLAKA: Haşa, sümme haşa. Eğer paraya elimi sürdümse elim kırılınsın.

HİKMET EFENDİ: Aman efendim, gerçek neyse hakkıyla ortaya çıksın da, ona göre gerekeni yapınız.

EBÜL-LAKLAKA: Böyle kibarca derdinizi anlatışınızdan gönlümdeki öfke gitti de yerine merhamet geldi. (Mahalleliye) Yahu mahalleli! Ben bu işte başka bir hakkaniyet görmeye başladım. Zira sonradan aklıma bir şey geldi.

MAHALLELİ: Nedir o?

EBÜL-LAKLAKA: Hani nikâhını kıydığım büyük kızdır diye söylemişim ya?

MAHALLELİ: Öyle ya!

EBÜL-LAKLAKA: Fakat büyük kız derken yaşta büyük değil, boyda büyük demek istemişim. Zira büyük kız kırk yaşını geçtiği için damat beyin dengi olamaz. İşte benim bildiğim bu kadardır. Böyle olduğuna her zaman ve her mekânda şahitlik ederim.

BATAK ESE: Siz böyle dedikten keli bize şey yapmak düşer. Tasdik etmek...

MAHALLELİ: Hay hay!

EBÜL-LAKLAKA: (Habbe Kadın'a) Yenge kadın! Boyda büyük, yani yaşta küçük olan gelin hanımı getir de kendi elimle damat beye teslim edeyim; bir daha yanlışlık olmasın. (Habbe Kadın çıkar.) (Hikmet Efendi'ye) Daha başka yanlış şeyler varsa düzeltelim; zira böyle hizmetlerde bulunmayı kendime bir borç bilirim.

BATAK ESE: (Müştak Bey'e) Beyefendi, deminden söyledüğüm lafların hepicüğü şaka içündü. Sizi güldürüp eğlendürmek istiyodum.

ATAK KÖSE: (Hikmet Efendi'ye) Efendim, tövbe olsun, bi daha mahallenin çöpünden başka bir işine garuşırsam adam değülüm.

(Habbe Kadın ve Kumru Hanım girerler. Kumru ağlar gibi gözlerini ovuşturur. Bir yandan da Müştak'a bakar.)

HABBE KADIN: İşte efendim, asıl gelin hanım!

EBÜL-LAKLAKA: (Habbe Kadın'a)

O niye ağlıyor? Sakın damat beyimizi istememezlik etmesin?

HABBE KADIN: (Kumru ile kulak kulağa fısıldaştıktan sonra) Efendim ağlamasının sebebini sordum, anladım. Öyle zannettiğiniz gibi değilmiş.

EBÜL-LAKLAKA: Nasılmış?

HABBE KADIN: Zavallı önce, damat beye varamadım, diye üzüntüden çok ağlamış. İşte o boş yere döktüğü gözyaşlarına acımış da şimdi de ona ağlıyormuş. (...)

(Hepsi çıkar. Sadece gelin, güveyi ve Hikmet kalır.)

MÜŞTAK BEY: (Kumru'nun yanına oturmuş, hayran hayran seyrederken) Sen mahalleliyle gitmiyor musun? Senin burda bir işin kaldı mı?

HİKMET EFENDİ: Hayır. Sana iki çift lafım var.

MÜŞTAK BEY: Sabahleyin gel de iki bin çiftini söyle. Bak o zaman nasıl can kulağıyla dinlerim.(...)

HİKMET EFENDİ: Sen ve eşin birbirinizi her yönden tanıdığınız hâlde, evlenirken başınıza neler geldi?

MÜŞTAK BEY: Evlenmeden önce istihareye yatmak istiyordum, unutmuşum. Aklıma gelmişken gidip yatayım. Göreceğim rüyaları sabahleyin sana tabir ettiririm.

HİKMET EFENDİ: Ya görücü usulü evlenenlerin hâli nasıl olur? Ötesini var sen düşün.

MÜŞTAK BEY: (Gözlerini ovuşturarak) Offf! Nasihat sıkıntısından uykum geldi. Azıcık kestirsem olmaz mı?

HİKMET EFENDİ: İşte ben gidiyorum. Artık ne yaparsan yap. Fakat aldığın dersi unutma.

MÜŞTAK BEY: Dostum, hiç unuttur muyum? Ben o dersi alıncaya kadar az mı zahmet çektim? Her neyse evlenmenin ilmini öğrendim. İnşallah uygulamada güçlük çekmem de Kumrumla kumrular gibi yaşayıp gideriz.

(Müzik girer: Bir kumrusun sen... Hikmet çıkar. Kumru ve Müştak birbirlerine sarılırlar.)

Şinasi, Şair Evlenmesi

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

meymenet: Uğur.

muvaafık: Uygun.

Bilgi Kutusu

Tanzimat hareketi, pek çok alanda olduğu gibi sanat ve edebiyat yaşamımıza da bir dizi yenilik getirmiştir. Edebiyatımızdaki yenilik ise kuşkusuz roman, tiyatro, gazete, seyahatname gibi yeni edebî türlerin gelmesiyle olmuştur. Geleneksel biçimi dışında tiyatro, Türk gösteri hayatına ilk defa bu dönemde girmiş ve Batı tarzında bir sahne türüyle tanışmıştır. Şinasi'nin Şair Evlenmesi, Batı tarzında ilk Türk tiyatro örneğidir. Bu oyun, klasik Fransız tiyatrosunun ve özellikle Molière'in belirgin etki ve izlerini taşımaktadır. Bu bağlamda, Şinasi'nin yazdığı "Şair Evlenmesi", türünün ilk örneği olması bakımından olduğu kadar bu türü ülkeye taşıması bakımından da önemlidir. "Şair Evlenmesi", daha yazıldığı zamanlar etkisini göstermiş ve Namık Kemal (Zavallı Çocuk), Recaizade Ekrem (Vuslat) ile Abdülhak Hamid'in (Sabr u Sebat, İçli Kız) bazı piyeslerine örneklik etmiştir. Zaman içinde Fransız etki ya da taklidi giderek azalmış ve ulusal bir tiyatronun doğum sancılarını hazırlamıştır. "Şair Evlenmesi", Molière'in etki veya taklidiyle yazılmış olsa bile Türk tiyatrosunun tarihsel gelişim süreci içinde haklı ve önemli bir yere sahiptir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin temasını ve temel çatışmasını bulunuz.
2. Şinasi'nin, hem çok evliliği hem de evlenecek kadın ve erkeğin karar verme özgürlüğünden yoksun oluşlarını eleştirdiğini hangi sözlerden anlıyorsunuz?
3. "Toplum için sanat" anlayışını benimseyen, yeni bir kültür ve uygarlıkla tanışan Tanzimat aydınları; değişim ve modernleşmeyi en etkin bir yol olan sanat ve edebiyatla yapmak istemişlerdir. Buradan hareketle yazar ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
4. Metinde geçen millî değerleri ve sosyal unsurları belirleyiniz. Eserin temasının o dönemin sosyal hayatıyla nasıl bir ilişkisi olduğunu açıklayınız.
5. Şair Evlenmesi'ndeki kişilerin ait oldukları sosyal sınıflara göre konuşmaları oyunun hangi özelliğini yansıtmaktadır?
6. Ebul-Laklaka'nın cebine akçe kesesini koymadan önceki tutumuyla sonraki tutumu arasında nasıl bir fark vardır?
7. Şair Evlenmesi'nde geçen komik öğeleri bulunuz.
8. Oyunda komedi planı (olay, düğüm, sonuç) uygulanmıştır. Bu bölümleri tespit ederek metnin yapısını belirleyiniz.
9. Olayın gelin odası içinde başlayıp sona ermesini dikkate alarak zaman ve yer öğelerini belirleyiniz.
10. Metnin iletisi nedir?

Çözümlü Örnek Soru

Aşağıda verilen noktalı yerlere metinde geçen kişilerin özelliklerini yazınız.

Müştak Bey:

Kumru Hanım:

Sakine Hanım:

Hikmet Bey:

Habbe Kadın ve Ziba Dudu:

Ebul-Laklaka:

Atak Köse ile Batak Eşe:

Çözüm:

Müştak Bey, şakacı, şairliği gereği biraz heyecanlı, damat

Kumru Hanım, Müştak Bey'in sevgilisi,

Sakine Hanım, Kumru'nun ablası,

Hikmet Bey, kıvrak zekalı, soğukkanlı ve iş bitirici,
 Habbe Kadın ve Ziba Dudu, boşboğaz mahalle kadınları,
 Ebul-Laklaka, çıkarcı,
 Batak Ese, mahalle bekçisi,
 Atak Köse, mahalle çöpçüsü,

Atak Köse ile Batak Ese, kendilerine ait düşünceleri gelişmemiş, kuvvetli olanın ya da sesi gür olanın yanında yer alan tiplerdir.

3. Uygulama

“Şair Evlenmesi, tiyatroculuğumuza “la” sesini verdiğinden bu yana, Âli Bey’in Ay-yar Hamza’sı, Ahmet Vefik Paşa’nın yerli oyunmuş duygusu veren Moliere uyarlamaları, Teodor Kasap’ın Pinti Hamit’i, ... Şinasi’nin çıkırını destekleyip sürdürdüler...”

Haldun Taner

Şinasi’nin “Şair Evlenmesi” adlı tiyatro eserinde içerik ve teknik özelliklerle tiyatroculuğumuza “la” sesini nasıl verdiğini açıklayınız.

Biyografi

İbrahim Şinasi (5 Ağustos 1826 – 13 Eylül 1871), İstanbul’da doğan Türk gazeteci, şair, tiyatro yazarı ve düşünürdür. Gazetelerde yazdığı makalelerle, Fransızcadan yaptığı şiir çevirileriyle, edebî ve toplumsal eleştirileriyle, yazdığı tiyatro yapıtlarıyla ve kullandığı yalın, halkın anlayabileceği arı dille edebiyatta Batılılaşmanın ilk adımlarını atmıştır. Düzyazılarında sade bir dil kullanmıştır. Dildeki yalınlaşma çabasını, edebiyat ve tiyatro alanlarındaki eserleriyle desteklemiştir. Batı şiirini tanıtmaya, yeni şiir biçimlerini edebiyata getirme amacıyla Fransız klasik şairlerinden tercümeler yapmıştır.

Şinasi, birçok türde eser vererek kendisinden sonra gelecek olan genç sanatçılara da örnek olmuştur. Sanatçı, her şeyden önce ilklerin sanatçısıdır. İlk tiyatro, ilk şiir çevirisi, ilk özel gazete onun eseridir. Edebiyatımızda ilk defa noktalama işaretlerini kullanan da odur. Klasisizm akımından etkilenmiştir. Gazete ve edebiyatı halkı eğitmede bir araç olarak görmüştür. Ağâh Efendi ile birlikte 1860’ta ilk özel gazete olan Tercüman-ı Ahval’i çıkarmıştır. Türk edebiyatında ilk makale örneği olan Mukaddime-i Tercüman-ı Ahval’i bu gazetenin ön sözü olarak yayımlamıştır. 1862’de tek başına Tasvir-i Efkâr adlı gazeteyi çıkarmıştır. Batılı anlamda ilk fabl örneklerini yazmıştır. Atasözleri üzerine ilk incelemeyi yapmıştır.

Eserleri: Tercüme-i Manzume (Çeviri şiirler), Şair Evlenmesi (Bir perdelik komedi, 1860 Türk edebiyatında yazılan ilk tiyatro eseridir fakat oynanmamıştır.), Müntehebat-ı Eş’ar (Şiirler), Durub-ı Emsal-i Osmaniye (Atasözleri), Müntehebat-ı Tasvir-i Efkâr (Seçme makaleler, 2 cilt), Tercümân-ı Ahvâl Mukaddimesi (Tanzimat edebiyatındaki ilk makale)

4. Metin Hazırlık

- Çevrenizde hasta olduğuna inanan, hastalık hastası kişiler var mıdır? Abartılı davranışlar sergiliyorlar mı?

HASTALIK HASTASI

(Argan, hastalık hastası huysuz bir ihtiyardır. Huysuzluklarıyla evdeki herkese karşı bir egemenlik kurar. İlaçlar, doktorlar ve karısı tek ilgilendikleridir. Karısının çirkin dolaplarını bilmez ve bütün mirasını ona bırakmayı düşünür. Argan, kendi çıkarı için kızını bir hekimle evlendirmek ister, çünkü aileye girecek birey daha çok onun işine yaramalıdır. Kızı ise başkasına âşık olduğundan babasının isteğini kibarca geri çevirir. Argan, bu duruma sinirlenir ve onu manastıra kapatmakla tehdit eder. Bu arada karısı noter işleriyle uğraşırken ona seven eş rolünü sergilemektedir. Karısının gerçek yüzünü bilen Argan'ın kardeşi Beralde ve hizmetçisi Toinette; Argan'a hem karısının maskesini düşürmek ve hem de hastalık komplekslerini çürütmek için iyi bir plan hazırlarlar. Önce işe doktorlardan başlarlar. Beralde, Argan'ın doktorunu evden kovar ve Toinette'i de hekim kılığına sokup Argan'a dolap çevirir. Nasıl olsa hastalık hastası bir adam; sahte doktor da olsa hastalıktan ve ilaçtan bahseden herkese inanacak bir kişidir.)

Aşağıdaki bölüm Argan'ın kardeşi Beralde ve hizmetçi Toinette'in Argan'a oyun oynadıkları bölümden alınmıştır.

II. PERDE

BERALDE — Neniz var, kardeşim? Sağlığınız nasıl?

ARGAN — Ah! Kardeşim, sorma, hiç iyi değilim.

BERALDE — Nasıl iyi değil misin?

ARGAN — Evet, çok bitkin bir hâldeyim, inanılmayacak kadar.

BERALDE — Vah vah çok üzüldüm.

ARGAN — Konuşmaya bile kuvvet bulamıyorum kendimde. Doktorum başımı açık tutmayı yasakladı. Onun için başımdan bunu hiç çıkarmıyorum.

TOINETTE — Şunu alın, beyefendi, bastonsuz yürüyemeyeceğinizi unutuyorsunuz galiba.

ARGAN — (Elinde şırınga vardır.) Aman! Kardeşim, bana biraz müsaade.

BERALDE — Hayrola ne yapmak istiyorsunuz?

ARGAN — Küçük bir iğne yaptıracaktım da; uzun sürmez.

BERALDE — Alay mı ediyorsunuz, kardeşim. Siz hiç iğne yaptırmadan, ilaç almadan duramaz mısınız? Başka zaman yaptırırsınız, şimdi biraz dinlenin.

ARGAN — Bay Fleurant, akşama gelseniz yahut yarın sabaha bıraksak işimizi.

FLEURANT — Siz ne karışıyorsunuz, ne sıfatla doktorun emirlerine karşı geliyor, beyefendiye engel olup muayeneyi yaptırmıyorsunuz? Çok gülünç doğrusu bu hareketiniz!

BERALDE — Hadi, oradan, hadi belli ki siz insanlara acı çektirmekten hoşlanıyorsunuz.

FLEURANT — İlaçlarla alay etmeye, bana vakit kaybettirmeye hakkınız yok. Ben bu raya doktor reçetesi üzerine geldim, emirlerini yerine getirmeme, vazifemi yapmama nasıl engel olduğunuzu gidip Doktor Purgon'a söyleyeceğim, görürsünüz siz, görürsünüz.

ARGAN — Aman kardeşim, bir felakete sebep olacaksınız.

BERALDE — Doktor Purgon'un emrettiği iğneyi yaptırmak da ne büyük felaket! Bir şey daha söyleyeyim de tamam olsun: Kardeşim, sizi şu doktor hastalığından kurtarmaya imkân olmayacak mı, bütün hayatınızı onların ilaç yığınlarına gömülü olarak mı geçirmek istiyorsunuz?

ARGAN — (Ağlar gibi) Ah! Kardeşim, senin sağlığın yerinde, onun için böyle konuşuyorsun ama benim yerimde olsaydın bak nasıl ağız değiştirirdin. İnsanın gücü kuvveti yerinde iken doktorluğun aleyhinde söz etmek kolaydır.

BERALDE — Canım, sizin ne hastalığınız var ki?

ARGAN — Sen beni deli edeceksin. Neyim yok ki. Gözlerim uzağı göremiyor, yakına gidiyorum yakını da göremiyorum. Kulaklarım iyi duymuyor, mesela; karıncanın ayak seslerini duyamıyorum. Doktorum fazla yemek yememi yasakladı. Günde sadece beş kilo et yiyebiliyorum. Allah sizi inandırсын midemin yarısı da boş kalıyor. Böbreklerim içtiğim her sıvıyı süzmüyor. Ayrıca hafta sonu çalışmıyor. Dinlenmesi gerekiyormuş. Pazartesi

getirene kadar çatlıyorum yav. Akciğerimle karaciğerim kavgalı, onun ak dediğine, öbürü kara diyor. Öbürünün kara dediğine öteki de ak diyor. İnşallah başına gelir de anlarsın kardeşim, bakalım o zaman böyle zevzeklik edebilir misin? Hah işte, Doktor Purgon da geldi.

PURGON — (Kızır gibi yaparak) Aşağıda, daha kapıdan girerken güzel haberler aldım doğrusu: Benim reçetelerimle alay ediliyormuş burada, yapılmasını söylediğim bir iğneyi de yaptırmamışlar.

ARGAN — Efendim, yaptırmak istemeyen...

PURGON — Bu ne büyük cüret, bir hastasının doktoruna böyle isyan ettiği hiç görülmemiştir.

TOINETTE — Korkunç bir şey bu.

PURGON — Kendi elimle, özene bezene hazırladığım bir iğne.

ARGAN — Yaptırmayan ben değilim...

PURGON — Bilimin bütün kurallarına uygun olarak keşfedip hazırladığım bir ilaç.

TOINETTE — Yazıklar olsun (A, yalvarır gibi yaparak ben sana sorarım der gibi yapar.)

PURGON — Harikulade bir tesiri olacaktı bağırsaklarda.

ARGAN — Kardeşim...

MÖSYÖ DİAFORAS — Böyle bir tedaviyi hor görüp reddetmek!

ARGAN — (BERALDE'yi göstererek) O istemedi...

PURGON — Ne pervasızca bir hareket.

TOINETTE — Çok doğru (A, yalvarır gibi yaparak, ben sana sorarım der gibi yapar.).

PURGON — Tıp dünyasına karşı büyük bir ihanet.

ARGAN — (BERALDE'yi göstererek) Onun yüzünden...

PURGON — Tıp dünyasına karşı işlenmiş bu cinayete ne ceza verilse azdır.

TOINETTE — Haklısınız (A, yalvarır gibi yaparak ben sana sorarım der gibi yapar.).

PURGON — Sizinle hiçbir alışverişim kalmadığını bilersiniz.

ARGAN — Kardeşim yaptı.

PURGON — Artık doktorunuz da olmak istemiyorum.

TOINETTE — Çok iyi edersiniz.

ARGAN — (Sessizce) Sus Allah'ın cezası öldürdün beni.

PURGON — Sizinle olan bütün ilişkimi kesmek için de, işte sizin için de hazırladığım reçete kâğıdını bakın ne yapıyorum (Kâğıdı yırtar.).

ARGAN — Kardeşim yaptı bütün bu kötülüğü.

PURGON — Muayeneyi hor görmek!

ARGAN — Getirsinler, hemen yaptırayım.

PURGON — Oysa kısa zamanda sizi bu dertten kurtaracaktım.

TOINETTE — Buna layık değil (Gülerek).

PURGON — Vücudunuzu temizleyecek, içinizdeki bütün kötü şeyleri söküp atacaktınız.

ARGAN — Ah, kardeşim!

TOINETTE — Değmez bu zahmetlerinize (A, yalvarır gibi yaparak, ben sana sorarım der gibi yapar, cebinden defter çıkarır yazar gibi yapar).

PURGON — Fakat madem ki benim elimle iyi olmak istemediniz...

ARGAN — Kabahat bende değil...

PURGON — Madem ki her hastanın doktoruna borçlu olduğu itaati göstermediniz...

TOINETTE — İntikam! İntikam!

ARGAN — (Sandalyeden kendini aşağı salar.)

PURGON — Madem ki size verdiğim ilaçları dikkate almadınız...

ARGAN — Hâşâ! Hiç yapar mıyım?

PURGON — Ben de sizi o cılız bünyenizle, o bozuk bağırsaklarınızla, o pıhtılaşmış kanınızla, o zehirli safranız ve çürümüş böbreğinizle baş başa bırakıyorum.

TOINETTE — Ah ne iyi ediyorsunuz.

ARGAN — Aman Allah'ım! Aman Allah'ım! (TOINETTE'e ben sana sorarım cadaloz.)

PURGON — Dilerim dört güne kalmadan, tedavisi imkânsız bir hâle düşesiniz.

ARGAN — Ah, acıyın bana!

PURGON — Mide fesadına uğrayasınız.

ARGAN — Ah, Doktor!

PURGON — Mide fesadından, hazım zorluğuna.

ARGAN — Ah, amanın!

PURGON — Hazım zorluğundan, mide felcine.

ARGAN — Öldüm!

PURGON — Mide felcinden, bağırsak düğümlenmesine.

ARGAN — Ah, Doktor Purgon! Ah öldüm, bittim.

PURGON — Bağırsak düğümlenmesinden, bel fıtığına...

ARGAN — Ah, Bay Purgon!

PURGON — Bel fıtığından, kalp krizine tutulasınız.

ARGAN — Off! Buyurun cenaze namazına.

PURGON — Kalp krizinden sonra da soluğunuzun kesilmesiyle iş bitmiş, akılsızlığınızın cezasını görmüş olursunuz.

TOINETTE — (Hepsi başına toplanır) Bayıldı galiba.

ARGAN — (Kendini yere atar, düşer bayılır kısa bir süre sonra, kaldırırılar.) Ben şimdi öldüm mü?

TOINETTE — Adam hapşırınca, beni ölü helvası almaya çarşıya yolluyor. Doktorun saymadığı hastalık kalmadı, böyle yaparak deliyi düğüne götürüyor.

PURGON — Ben gidiyorum (Doktor çıkar gider. Diğer sahne hemen devam eder.).

ARGAN — Aman Allah'ım! Öldüm. Mahvettin beni, kardeşim.

BERALDE — Ne var canım? Ne olmuş?

ARGAN — Dayanamıyorum artık. Galiba hekimlik intikamını alıyor, şimdiden bunu hissetmeye başladım.

BERALDE — Vah, vah! Siz iyice oynatmışsınız, kardeşim, sizi bu hâlde görmesinler diye çok şey verirdim. Biraz toparlanın, rica ederim kendinize gelin, kuruntuya kapılmayın o kadar.

ARGAN — Görmedin mi, kardeşim, ne acayip hastalıklarla beni tehdit etti. Bir şey söyleyeceğim bu hastalıklar doktor söyleyince de bana geçti mi şimdi?

BERALDE — (Eliyle seyirciye) Oynatmış bu, oynatmış. Ne saf adamsınız!

ARGAN — Baksana, dört güne kalmadan tedavi edilemez hâle gelecekmişim, öyle diyor.

BERALDE — Onun demesinden ne çıkar? Gaipten haber mi gelmiş, kâhin mi bu adam? O doktor yerine başka bir doktor bulmak zor değil ya.

ARGAN — Ah! Kardeşim benim bünyemi, beni nasıl çekip çevirmek gerektiğini o bilir.

BERALDE — Doğrusunu isterseniz, bir takım kuruntulara saplanıp kalmışsınız, her şeyi acayip bir gözle görüyorsunuz.

ARGAN — Ben biraz odamda kafamı dinleyeceğim.

BERALDE — İyi istirahatlar. (Argan, gider.)

BERALDE — Hiç hasta olmadığı hâlde kendini hasta sanan bu adam yakında bütün parasını doktorların muayenesine harcayacak. Hem kendi zamanını hem de doktorların zamanını boşa harcıyor.

TOINETTE — Bir plan hazırlamalı. (Düşünür gibi yapar.) Bakın benim aklıma ne geldi. (Fısıldaşırlar)

TOINETTE — (BERALDE'ye) Şimdi beyefendiyi çağırıyorum.

BERALDE — Tamam.

TOINETTE — Beyefendi!

ARGAN — Ne var?

TOINETTE — Bir hekim geldi sizi görmek istiyor.

ARGAN — Hiç rahat yok mu? Daha odama yeni girdim. Hangi hekim?

TOINETTE — Hekimlik hekimi işte.

ARGAN — Ben sana kim olduğunu soruyorum?

TOINETTE — Hiç tanımıyorum ama bana çok benziyor, hık demiş burnumdan düşmüş.

ARGAN — Getir buraya.

BERALDE — Çok talihlisiniz, her şey gönlünüze göre oluyor; doktorun biri giderken öbürü kendiliğinden geliyor.

ARGAN — Aman sus kardeşim, bir felakete sebep olacaksın diye ödüm kopuyor.

BERALDE — Gene başlamayın! Dönüp dolaşıp hep aynı yere geliyorsunuz.

ARGAN — Ne yapayım, sayıp döktüğü o bilmediğim hastalıklar yüreğime oturdu.

TOINETTE — (Hekim kılığında) Efendim, müsaade buyrulursa her türlü ilaç ve muayene ile size hizmet etmeye hazır olduğumu arz etmeye geldim.

ARGAN — Eksik olmayın, minnettar bıraktınız efendim. (Beralde'e) Şaştım kaldım! Bizim Toinette'in ta kendisi.

TOINETTE — Efendim, özür dilerim, uşağıma dışarıda bir şey söyleyecektim, unuttum da, şimdi gelirim.

ARGAN — Ne dersin, kardeşim, tıpkı Toinette'e benzemiyor mu?

BERALDE — Gerçekten ona benziyor ama böyle şeyler çok görülmüştür, hikâye kitapları bu olaylarla doludur.

ARGAN — Ben bu işe şaştım kaldım, hem...

TOINETTE — (Hekim kılığında o kadar çabuk değiştirmiştir ki az önce o kılıkta sahneye çıktığına inanmak zordur.) Bir şey mi istediniz Beyefendi?

ARGAN — Nasıl?

TOINETTE — Beni mi çağırdınız?

ARGAN — Ben mi? Yoo.

TOINETTE — Kulağım çınlamış öyleyse.

ARGAN — Biraz burada kal da bak gör, bu hekim sana ne kadar benziyor.

TOINETTE — (Çıkarken) Hah, bir o kalmıştı! Aşağıda dünya kadar işim var, hem ben onu göreceğim kadar gördüm.

ARGAN — İkisini de görmesem aynı insan sanırdım.

BERALDE — Herkesi yanıltan bu gibi olaylarla karşılaşıyoruz.

ARGAN — Bak, bu benzeyişe ben de inanırım. Bizim hizmetçi kiiim, bu koskoca doktor kim?

TOINETTE — Efendim, sizin gibi dillere destan olmuş, bir hastayı doğrusu çok merak ediyorum, onun için sizi görmeye gelmemi, lütfedip hoş karşılayacağınızı umarım; her tarafa yayılmış olan ününüz cesaretimi mazur gösterebilir.

ARGAN — Aman, efendim, hoş geldiniz.

TOINETTE — Beyefendi görüyorum ki yüzüme pek dikkatle bakıyorsunuz. Kaç yaşındayım dersiniz?

ARGAN — Eh, olsa olsa yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında, fazla değil.

TOINETTE — Hah! hah! hah! hah! Tam doksan yaşındayım.

ARGAN — Doksan mı?

TOINETTE — Evet. Bu yaşta bu kadar körpe, bu kadar dinç kalabildimse, sanatımın sırları sayesindedir.

ARGAN — Hayret! Doksan yaşında ne güzel, ne genç bir ihtiyar.

TOINETTE — Ben gezginci doktorum, kentten kente, ilden ile, ülkeden ülkeye gider, şanıma layık parlak konular, hekimlikte keşfettiğim o büyük ve güzel sırları denemek fırsatını bana verebilecek, durumlarıyla ilgilenmeye değer hastalar ararım. Basit hastalıklarla, romatizma ve nezle gibi ıvır zıvırla, hafif sıtma nöbetleriyle, dalak ve karaciğer bozukluklarıyla, baş ağrılarıyla oyalanmaya tenezzül etmem. Önemli hastalıklar isterim ben: Sayıklama nöbetleri içinde dinmeyen ateşler, öldürücü vebalar, su toplamasından şişmiş karınlar, göğüs iltihaplarıyla karışık en alasından zatürreler; işte bunlara bayılırım, böyle hastalıkları yere sererim ben. Ah, efendim, keşke bütün bu saydığım hastalıklara tutulmuş olsaydınız, bütün hekimler sizi bırakıp gitmiş olsalardı, ümitsizlik içinde, can çekişirken bulsaydım sizi de ilaçlarımın ne kadar etkili olduğunu, size hizmet etmeye nasıl can attığımı görseydiniz.

TOINETTE — Doktorunuz kim?

ARGAN — Doktor Purgon.

TOINETTE — Ov ov! (Geri çekilir) Görüyorum, görüyorum, o hiçbir şeyden anlamayan doktoru nasıl buldunuz. Ona göre neymiş hastalığınız?

ARGAN — Karaciğer demişti, ama başkaları dalak diyorlar.

TOINETTE — Hepsi cahil bunların: Sizin hastalığınız akciğerde.

ARGAN — Akciğerde mi?

TOINETTE — Evet, ne hissediyorsunuz?

ARGAN — Ara sıra başıma ağrılar giriyor.

TOINETTE — Tamam, akciğer.

ARGAN — Kimi zaman gözlerimin önünde sanki bir perde varmış gibi oluyor.

TOINETTE — Akciğer.

ARGAN — Kimi zaman da kalbim ağrıyor.

TOINETTE — Akciğer (...)

TOINETTE — Akciğer, akciğer, diyorum size. Peki, gıda olarak neler veriyor doktorunuz size?

ARGAN — Çorba veriyor.

TOINETTE — Vay cahil!

ARGAN — Tavuk eti.

TOINETTE — Vay cahil! (...)

ARGAN — Akşamları da içimi yumuşatmak için kuru erik hoşafı.

TOINETTE — Vay cahil! Hay Allah! Siz bu kolunuzla ne yapıyorsunuz, bakayım?

ARGAN — Nasıl?

TOINETTE — Yerinizde olsam, bu kolu hemen kestirip atardım.

ARGAN — Hıı! (Koluna sarılır) Ama neye?

TOINETTE — Canım, bütün gıdayı kendine çekip alıyor, öbür kolun faydalanmasına engel oluyor, görmüyor musun?

ARGAN — Evet, ama kolum bana lazım.

TOINETTE — Getirin testereyi.

ARGAN — Yalvarırım yapmayın.

TOINETTE — Bakın, şu gözünüzü var ya, yerinizde olsam onu da çıkartırdım.

ARGAN — Gözümü çıkartmak mı?

TOINETTE — Diğer gözünüzü nasıl rahatsız ettiğini, onun gıdasını aşırıldığını görmüyor musunuz? İnanın bana, hemen çıkartın onu, yandaki gözünüzle her şeyi daha iyi görüyorsunuz.

ARGAN — Pek acelesi yok.

TOINETTE — Var, hem de hemen. Getirin kızgın şışı. Haydeee (parmağını gözüne götürür.)

ARGAN — Aman Allah'ım kurtarın beni. Kurtar beni kardeşim.

BERALDE — Ben seni kurtaramam. Doktorun dediklerini dinlemelisin.

ARGAN — Yav. Adam beni kör edecek.

BERALDE — Sen bunların hepsini hak ediyorsun. Gerçekte hasta olmadığın hâlde bir sürü saçmalıklar icat ediyorsun. Böyle yaparak doktorları meşgul ediyorsun. Böylelikle onlar gerçek hastalara faydalı olmak için senin yüzünden zaman bulamıyorlar. Şimdi sana bir şey açıklayacağım. Bu doktor değil, senin hizmetçin.

ARGAN — Ne hizmetçim mi?

TOINETTE — Evet beyefendi, ben hizmetçiniz Toinette işte bakın. Size oyunumuz nasıldı?

ARGAN — Ne bana oyun mu oynadınız? Beni bir hizmetçi parçası oyuncak ediyor. Gösteririm ben sana kaçma gel (Kovalamaya başlar.).

(Beralde, ağabeyini kan emici doktorların elinden kurtardıktan sonra, sıra yeğeni Angelique'in sevdiği gençle Cleante'le evlenmesi için çabalamaya gelir. Bu arada yengesinin de gerçek yüzünü ortaya çıkarmak için Arganla küçük bir oyun oynarlar. Beralde gerçeği görmesi için Argan'dan ölü taklidi yapmasını ister. Karısının sevgisinden şüphesi olmayan Argan, bunu kabul eder. Koltuğa boylu boyunca uzanır, ölmüş gibi yapar. Hizmetçi Toinette, bağırmaya başlar. Beline'e kocasının az önce öldüğünü söyler. Beline, sakın bir hâlde üzölmeye ve ağlamaya gerek olmadığını, can sıkıcı huysuz bir adamdan kurtuldukları için sevinmeleri gerektiğini söyler. Karısının gerçek yüzünü gören Argan, daha fazla dayanamaz, ayağa kalkar. Beline şaşkınlık içinde kaçır. Bu sırada Angelique gelir. Argan, kızının da kendisi hakkındaki duygularını öğrenmek ister. Yine ölü taklidi yapar. Toinette yeniden ağlamaya başlar, Angelique'e babasının az önce öldüğünü söyler. Angelique babasının öldüğünü duyunca derin bir acı duyar, ona duyduğu sevgiyi içten sözlerle anlatır. Argan, kızının içten feryatlarına ve sevgi dolu sözlerine daha fazla dayanamaz, ayağa kalkar. Argan, kendisini böylesine içten seven bir kızı olduğu için çok mutlu olur. Bu durumda kızını âşığı ile evlendirmeye, Cleante'in Hekimlik Faköltesini okuması şartı ile razı olur. Tabii yine oyunun sonunda, kendisinin de hekim olabileceğini söyleyen Beralde'ye inanır ve komplekslerinin verdiği saflıkla onların peşinden gider.)

Moliere, Hastalık Hastası

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

mazur: Kusura bakmamak, hoş görmek, bağışlamak, affetmek.

Anlamını bilemediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz veya sözlüklerden yararlanarak öğreniniz.

Bilgi Kutusu

Modern tiyatrodaki yazılı metin ve sahne düzeni vardır. Konuları geniştir. Dram, komedi, trajedi gibi türleri vardır. Kökeni Antik Yunan'a dayanır. Moliere Türk tiyatrosu için özel bir önem taşır. Batı tiyatro anlayışının ülkemizde iyice yerleşip benimsenmesinde ve Türk komedyacı yazarlığının yeni bir doğrultuda gelişmesinde Moliere'in etkisi vardır. Moliere oyunlarında, sadece gülüp eğlenmekle yetinmez, insan zaafalarını gözler önüne serer. "Moliere'in en büyük başarısı, zamanında bir kukladan başka bir özelliği olmayan oyun kişilerini insanlaştırması, onlara derinlik vererek komedyaya insanı getirmiş olmasıdır. Moliere, gülünç olmaktan başka özelliği olmayan tipler yerine, toplumun her kesiminden insanı, yaşayan, hayatta olduğu gibi canlı bir hâlde sahneye taşımıştır. İnsanın ezeli zaafalarını, zaten mayasında bulunduğu için değişmeyecek kusurlarını gözler önüne serer. Bilgiçlik taslayan kör cahiller, hastalarından para sızdırmaktan başka bir şey düşünmeyen hekimler, züppe asilzadeler... Moliere komedilerinin ana malzemesini oluşturur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Oyunun teması ve konusu nedir?
2. Oyndaki kişiler ve özellikleri nelerdir?
3. Oyunda hangi insan tipleri eleştirilmiştir?
4. Metinde geçen güldürü öğelerini tespit ediniz?
5. Çevrenizde metindeki kişiler gibi tiplere rastlamak mümkün mü? Metindeki kişilerin gerçekliği ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

Çözümlü Örnek Soru

Geleneksel Türk tiyatrosu ile modern tiyatroyu karşılaştıran aşağıdaki cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlış yapılmıştır?

- A) Geleneksel Türk tiyatrosu doğaçlama icra edilirken modern tiyatro yazılı metne göre sahnelenir.
- B) Türk halk tiyatrosunda belirli tipler varken modern tiyatrodaki kişiler değişkendir.
- C) Geleneksel Türk tiyatrosu türlerinin tamamı tek kişilik oyunlardır, modern tiyatrodaki kişi sayısı fazladır.
- D) Geleneksel Türk tiyatrosunda konular güldürmeye yönelikken modern tiyatrodaki her türlü amaç güdüldür.

Cevap: C seçeneği.

4. Uygulama

Moliere hem oyunu yönetir hem de başrolü “Argan”ı kendisi oynar. Moliere, Hastalık Hastası’nın sahneleneceği 17 Şubat 1673’te eşinin ve yakın arkadaşlarının sahne arkasında kalması için onca yalvarmalarına rağmen Argan rolüne çıkar ve son sahne- de doktorluk yeminini ettiği sırada ağzından gelen kanı saklayarak oyununu bitirir. O gece Moliere’in son gecesidir. Hastalığın şiirsel bir çılgınlığa dönüştüğü son bölümle hem sahneye hem de hayata veda eder.

Verilen metinden hareketle metin ve yazar ilişkisi ile ilgili olarak düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Biyografi

Moliere (1622-1673): Klasisizm akımının komedi türünde en büyük sanatçısıdır. Yalnız Fransa’nın değil, dünyanın en büyük güldürü yazarlarından biridir. Oyunlarını insanların ve toplumun gülünç yanları üzerine kurmuş ancak yalnızca güldürmek için güldürü anlayışını yıkarak güldürerek eğitime ve öğretme anlayışını getirmiştir. Tiyatroda töre ve karakter komedyası denilen bir türün oluşmasını sağlamıştır. Oyunlarında, kibarlık budalası sonradan görme zenginler, şarlatan hekimler, çaçaron kadınlar, paraya tapan cimriler gibi her toplumda rastlanabilecek tiplere yer vermiştir.

Eserleri: Gülünç Kibarlar, Kocalar Mektebi, Kadınlar Mektebi, Zorla Evlenme, Tartuffe, Don Juan, Adamcıl, Zoraki Hekim, Cimri, Kibarlık Budalası, Scapin’in Dolapları, Bilgiç Kadınlar, Hastalık Hastası...

Dil bilgisi

5. Uygulama

“Böyle yaparak doktorları meşgul ediyorsun.” cümlesini; anlamına, yüklem türüne, yerine ve yapısına göre inceleyiniz.

6. Uygulama

(Sandalyeden kendini aşağı salar.) Hâşâ! Hiç yapar mıyım?

Cümlelerde kullanılan noktalama işaretlerini ve bunların metindeki işlevini belirleyiniz.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

İncelediğiniz metinlerden hareketle geleneksel Türk tiyatrosunun eğlence kültürümüzdeki yeri, Osmanlı toplumunda bir arada yaşama kültürü, isimlerle karakterler arasındaki ilişki, yanlış anlamalar ve şive taklitleri gibi konular üzerine bir yazı kaleme alınız. 1. ünite de verilen yazma sürecini gözden geçirin.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Yazılarınızı arkadaşlarınız ve aile bireylerinizle ya da elektronik ortamlarda (sosyal ağlar, bloglar, web sayfası) başkalarıyla paylaşınız. Yazılan metin; çevredekilere yüksek sesle okunarak ya da yarışmalara katılma yoluyla da paylaşılabilir.

Üretilen ve paylaşılan metinlerin hukuki, ahlaki ve mesleki sorumluluğu olduğunu unutmayınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

MEDDAH

Arapça “methetmek” kökünden gelen meddah, “methedici”, “övücü” anlamlarının yanında “Peygamberin övücüsü” anlamında da kullanılır.

Sözlü edebiyat geleneğimizin oluşmasında önemli katkıları olan “ozanlar”, saz eşliğinde çeşitli olayları hikâyeleştirerek anlatmışlardır. Bunlar anlattıkları hikâyelerde dramatizasyona da yer vererek günümüzdeki meddahların öncüsü olmuşlardır. Kendilerine ait özel kıyafetleri olmayan meddahlar, omuzlarında bir mendil (makreme) ve bir değneği aksesuar olarak kullanmak suretiyle her şekle ve kılığa girerler. Mendil ile zaman zaman terini silen meddah, bu aksesuarından çeşitli tiplerini canlandırmak ve değişik ses taklitlerini yapmak için yararlanır.

Günümüz modern tiyatrosunda tek kişilik oyunların ilk örneği sayılan meddah, geleneksel tiyatrolarımızdan Karagöz ve orta oyunu ile ortak yönleri bulunmasına karşılık, hayalin genişliği, konularının zenginliği açısından onlardan ayrılır. Meddah, tek kişilik bir oyunu canlandırdığı için bütün yük onun omuzlarındadır. Meddah, konuştuğu kişilerin ağızlarını taklit etmenin yanında çeşitli hayvan ve tabiat seslerini de taklit eder. Anlattığı olayın geçtiği yeri, sözünü ettiği kişilerin fiziki ve ruhi durumlarını da seyirciye anlatmak zorundadır. Meddahın, bu anlatımlarını seyircilerin gözünde olabildiğince canlandırmak için kullandığı değnek; kimi zaman kapı çalma aracı, kimi zaman silah,

kılıç, kimi zaman da dikkati toplamak ve anlatımdaki geçiş bölümlerini belirlemede yardımcı rol oynar.

Meddahlar, hikâyelerini aktarırken zaman zaman anlattığı bir olayın dışına çıkıp seyircinin dikkatini bir an için başka bir noktaya çeker. Böylece asıl anlattığı hikâyenin merak unsurunu daha da artırmış olur. Bu yöntem, günümüz modern tiyatrodan da kullanılmaktadır. Meddahlar hikâyelerine genellikle aynı tarzda başlarlar. Bir iskemle ya da taburenin üzerine oturan meddah, “Hak dostum Hak!” diye söze başlayarak, ya bir divan okur veya bir tekerleme söyler. Bu başlangıçtan sonra halk hikâyelerindeki döşemeye benzeyen, hikâyenin geçtiği yer, dönem, kişiler ve bu kişilerin toplumsal ve ekonomik durumlarının anlatıldığı açıklama bölümüne gelir. Bu bölümde kimi zaman devrin ileri gelenlerinin de övüldüğü görülür. Açıklama bölümünün arkasından meddah asıl hikâyesini anlatmaya başlar. Sonuçta ise çoğu kez bir kıssadan hisse bulunur.

Meddah’ın birçok yazar üzerinde etkisi olmuştur. Ahmet Midhat Efendi, Şemsettin Sami ve Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın meddah üslubunu hikâye ve romanlarına uyguladığı gibi bazı tiyatro yazarları da meddah hikâyelerinden yararlanmışlardır. Özellikle Tanzimat’tan sonra yazılan birçok tiyatro eserin konuları ile meddah hikâyelerinde anlatılan konuların uyuştugu görülür.

Günümüzde meddahlık tamamen kimlik değiştirmiş “Stand-up” adı verilen bir gösteriye dönüşmüştür.

Karagöz, meddah ya da bir stand up oyununu Genel Ağ’dan, televizyondan izleyebilir ya da radyodan dinleyebilirsiniz. Dinlediğiniz oyunu kitabın sonundaki Ek-3: Dinleme Öz Değerlendirme Formu’nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

Etkili bir dinleme için;

- Dinleme amacını belirleyiniz.
- Amacınıza uygun dinleme tekniğini (not alarak, empati kurarak, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb.) tespit ediniz.
- Dinlediğiniz konunun ana düşüncesini tespit ediniz.
- Dinlediğiniz konudaki açık ve örtük iletileri tespit ediniz.
- Dinlediklerinizi özetleyiniz.
- Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
- Dinlediğiniz konunun tutarlılığını sorgulayınız.
- Dinlediklerinizde öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

ÖZET

Geleneksel seyirlik oyunların hemen hepsinin çıkış noktası komedidir. Amaç seyirciyi güldürerek eğitmektir. Ortak özellikleri olarak şunları sayabiliriz:

- Oyunların sonunda genellikle alınması gereken bir kıssadan hisse vardır.

- Oyunların önceden hazırlanmış metinleri yoktur.
- Hepsi yüzyıllardan bu yana sürüp gelen sözlü geleneğin ürünüdür.
- Oyunun konusu bellidir.
- Oyuncular oyunun akışına uyarak söylenmesi gereken kalıp sözler dışında doğaçlama yaparlar. Bu oyunlar, yaratıcısı belli olmadığı için halkın ortak malı sayılırlar.

Karagöz, deriden yapılmış kahramanların renkli figürlerinin, ardından aydınlatılmış bir perdeye yansıtılması esasına dayanan halk tiyatrosuna verilen addır. Karagöz tek sanatçının gösterisidir. “Hayali” ya da “Hayalbaz” denilen ustadan başka bir de çırak vardır. Çırak, perdeyi hazırlar, oynanacak faslın görüntülerini seçip sıraya koyar. Karagöz’ün piri ve yaratıcısı Şeyh Küsteri sayılmıştır. Oyunun asıl kahramanları Karagöz ve Hacivat’tır. Bunların dışında Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan her kesimden insan (Arnavut, Laz, Rum vb.) bulunur. Karagöz dışa dönük bir tiptir. İçi dışı bir, olduğundan farklı gözükmeyen, halkın sağduyusunu ve törelerini yansıtan biridir. Hacivat, Karagöz’e göre tam ters özelliklere sahiptir. Hacivat yarı aydın, saman altından su yürüten, kurnaz, çıkarını düşünen bir tiptir. Herkesin huyuna suyuna giderek işini yürüten, içten pazarlıklı, ölçülü, her kalıba girebilen, çıkarı için olan biteni görmezlikten gelebilen bir tiptir. Karagöz’ün bölümleri:

1. Mukaddime: Perdenin solundan Hacivat gelir, bir semai okur. Daha sonra bir beyit okuyup kendine kafadengi bir arkadaş aradığını söyler ve arkadaşın özelliklerini saymaya başlar. Konuşmasını “Bu gece işimizi Mevlam rast getire! Yar bana bir eğlence, aman bana bir eğlence” diyerek bitirir. Bu sırada perdenin sağ köşesinden Karagöz gelir. İkisi dövüşürler. Dövüşte Hacivat kaçır, Karagöz yere boylu boyunca uzanır ve bir tekerleme söyler.

2. Muhavere: Bu bölüm Karagöz ve Hacivat arasında geçer. İki kişiden fazla kişinin de bu bölümde yer aldığı görülmüştür.

3. Fasil: Oyunun kendisidir. Bu bölümde Hacivat ve Karagöz’den başka olay kişileri de bu bölümde görülür, oyuna katılırlar.

4. Bitiş: Karagöz oyunun bittiğini haber verir, kusurlar için özür diler, gelecek oyun duyurulur. Aralarında kısa bir söyleşme geçer bu söyleşme sırasında oyundan çıkarılacak ders belirtilir.

Orta oyunu, çevresi izleyicilerle çevrili bir alan içinde oynanan, yazılı metne dayanmayan, içinde müzik, dans ve şarkı da bulunan doğaçlama bir oyundur. Oyunun oynandığı yuvarlak ya da oval alana palanga denir. Oyunun dekoru; yeni dünya denilen bezsiz bir paravandan ve dükkân denilen iki katlı bir kafesten oluşur. Yeni dünya ev olarak, dükkân da iş yeri olarak kullanılır. Orta oyununun kişileri ve fasılları Karagöz oyunu ile büyük oranda benzerlik gösterir. Oyunun en önemli iki kişisi Kavuklu ile Pişekâr’dır. Kavuklu, Karagöz oyunundaki Karagöz’ün karşılığı, Pişekâr da Hacivat’ın karşılığıdır. Orta oyununda da gülmece ögesi, Karagöz oyunundaki gibi yanlış anlamalara, nüktelere ve gülünç hareketlere dayanır. Oyunda çeşitli mesleklerden, yörelerden, uluslardan insanla-

rın mesleki ve yöresel özellikleri, ağızları taklit edilir. Bunlar arasında Arap, Acem, Kastamonulu, Frenk, Laz, Yahudi vb. sayılabilir. Orta oyununda kadın rolünü oynayan kadın kılığına girmiş erkeğe Zenne denir. Kavuklu Hamdi ile Pişekâr Küçük İsmail Efendi, orta oyununun önemli ustaları sayılır.

Oyunda dört bölüm vardır: mukaddime, muhavere, fasıl, bitiş.

1. Mukaddime: Zurna, Pişekâr havası çalar. Pişekâr meydana gelir, iki eliyle dört tarafı selamladıktan sonra zurnacıyla Selamı ve oyunun içeriğini içeren bir konuşma yapar. Kavuklu havası eşliğinde Kavuklu gelir. Kavuklu oyuna girdiği zaman kavuklu ile Kavuklu arkası arasında yanlış anlaşılmalara üzerine dönen komik, kısa bir söyleşme olur. Bu söyleşme sırasında bir yandan da yürürler. Çoğu kez Kavuklu ve arkası söyleşme sırasında Pişekâr'ı fark etmez, bir anda fark ettiklerinde ise korkudan yere, birbirlerinin üstlerine düşerler. Bunlardan sonra oyunun ikinci bölümü, Pişekâr ve Kavuklu arasındaki söyleşme gelir.

2. Muhavere (Söyleşme): Bu bölüm en ustalık isteyen bölümdür. Kavuklu ile Pişekâr arasında geçen bir çene yarışıdır. Söyleşme bölümü iki bölümden oluşur: Önce söyleşen kişilerin birbiri ile tanıdık çıkması, birbirlerinin sözlerini yanlış anlaması gibi güldürücü söyleşme ki buna “Arzbar” denir; Sonra da “Tekerleme” denilen söyleşme bölümü gelir.

Tekerlemelerde Kavuklu, Pişekâr'a olmayacak bir olayı başından geçmiş gibi anlatır. Pişekâr da bunu gerçekmiş gibi dinler. Sonunda da bunun düş olduğu anlaşılır.

3. Fasıl: Tekerleme sona erip de bunun bir düş olduğu anlaşıldıktan sonra fasıl adı verilen asıl bölüme geçilir. Çoğu kez Kavuklu iş aramaktadır ve tekerleme sonunda Pişekâr ona bir iş bulur.

4. Bitiş: Fasıldan sonra kısa bir bitiş bölümü gelir. Pişekâr oyunu nasıl tanıtır ve sunmuşsa, oyunu bitirmek de gene Pişekâr'a düşer. Seyircilerden özür diler; gelecek oyunun adını ve yerini duyurur.

Geleneksel biçimi dışında tiyatro, Türk gösteri hayatına ilk defa Tanzimat Dönemi'nde girmiş ve Batı tarzında bir sahne türüyle tanışmıştır. Şinasi'nin Şair Evlenmesi, Batı tarzında ilk Türk tiyatro örneğidir. Şinasi'nin Şair Evlenmesi oyununun, Servetifünun, Cumhuriyet ve günümüz modern Türk tiyatrosunun gelişiminde yadsınmayacak payı vardır. “Şair Evlenmesi”, daha o zamanlar etkisini göstermiş ve Namık Kemal, Ekrem ile Abdülhak Hamid'in bazı piyeslerine örneklik etmiştir. “Şair Evlenmesi”, Molière'in etki veya taklidiyle yazılmış olsa bile Türk tiyatrosunun tarihsel gelişim süreci içinde önemli bir yere sahiptir.

Modern tiyatrodaki yazılı metin ve sahne düzeni vardır. Konuları geniştir ve dram, komedi, trajedi gibi türleri vardır. Kökeni Antik Yunan'a dayanır. Batı tiyatro anlayışının ülkemizde iyice yerleşip benimsenmesinde ve Türk komedya yazarlığının yeni bir doğrultuda gelişmesinde Molière'in etkisi vardır. Molière oyunlarında, sadece gülüp eğlenmekle yetinmez, insan zaafalarını gözler önüne serer. Molière, klasik komedinin en usta temsilcisidir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Aşağıdakilerden hangisi geleneksel Türk halk tiyatrosunun özelliklerinden biri değildir?
 - A) Konular tarihten ya da mitolojiden alınır.
 - B) Yazılı bir metin yoktur, anlatıcı-oyuncu doğaçlama yapar.
 - C) Söz oyunları ve tekerlemeler vardır, bölgesel özellikler ağır basar.
 - D) Kahramanlar halktan kimselerdir.

2. Aşağıdakilerden hangisi 'Karagöz' ün özelliklerinden biri değildir?
 - A) Deriden yapılmış figürlerle oynatılır.
 - B) Oyunun asıl kişileri 'Karagöz ve Hacivat'tır.
 - C) Oyunun kurucusunun Şeyh Küşteri olduğu söylenir.
 - D) Karagöz okumuş, Hacivat okumamış halktan biridir.

3. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz oyununda asıl bölümdür?
 - A) Mukaddime
 - B) Muhavere
 - C) Fasil
 - D) Bitiş

4. Aşağıdakilerden hangisi geleneksel tiyatromuzun türlerinden biri değildir?
 - A) Karagöz
 - B) Hacivat
 - C) Meddah
 - D) Orta oyunu

5. Orta oyunu ile ilgili olarak verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Taklit ve doğaçlama yer alır.
- B) Asıl kişiler Pişekâr ve Kavuklu 'dur.
- C) Geleneksel Türk tiyatrosunun bir türüdür.
- D) Önceden hazırlanmış metinlerden hareketle canlandırılır.

6. I. Taklit yoluyla güzel hikâyeler anlatılır.

II. Oyuncu kadrosu tek kişiden ibarettir.

III. Dekor, elbisesi, sahnesi yoktur.

IV. Günümüzdeki stand-up gösterisidir.

Numaralanmış cümlelerde özellikleri verilen tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orta oyunu
- B) Karagöz
- C) Meddah
- D) Komedi

7. Batılı anlamda ilk tiyatro eserimizin yazarı, eseri ve türü aşağıdaki seçeneklerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A) Şinasi – Şair Evlenmesi – Komedi
- B) Namık Kemal – İntibah – Komedi
- C) Şinasi – Şair Evlenmesi – Dram
- D) Şinasi – Görücü Usulü ile Evlenme – Dram

8. Tanzimat Dönemi tiyatrosuyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Modern tiyatro edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir.
- B) Şair Evlenmesi'nin etkisi günümüz modern Türk tiyatrosuna kadar sürmüştür.
- C) Şair evlenmesi, Namık Kemal'in Zavallı Çocuk adlı oyununa örneklik etmiştir.
- D) Tanzimat tiyatrosunda geleneksel tiyatronun özellikleri görülmez.

9. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı tiyatro yapıtıyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) Tek perdelik bir komedi olduğu hâlde, ilk yerli tiyatro ürünü sayılmıştır.
- B) Kişiler, sosyal çevrelerine uygun bir dille konuşturulmuştur.
- C) Geleneksel Türk tiyatrosuyla taban tabana zıt özellikler taşır.
- D) Kişilerin adlarıyla kişilikler arasında uyum sağlanmıştır .

10. Aşağıdakilerden hangisi klasik komedyanın özelliklerinden biri değildir?

- A) Konuları, çağdaş toplumdan, günlük yaşantıdan alma
- B) Karakterleri çoğunlukla üst tabakadan, soylu kişilerden seçme
- C) Toplumsal çelişkilerin gülünç yanlarını vurgulayarak düşündürmeyi amaçlama
- D) Vurma, yaralama gibi acı verici olayları izleyicinin gözü önünde canlandırma

11. Efendim, Sizin gibi dillere destan olmuş, bir hastayı doğrusu çok merak ediyorum, onun için sizi görmeye gelmemi, lütfedip hoş karşılayacağınızı umarım; her tarafa yayılmış olan ününüz cesaretimi mazur gösterebilir.

Yukarıdaki parçada kaç tane yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

12. Dostum () hiç unuttur muyum () Ben o dersi alıncaya kadar az mı zahmet çektim () Her neyse evlenmenin ilmini öğrendim ()

Boş bırakılan yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri konulmalıdır?

- A) (,) (?) (.) (.)
- B) (,) (;) (.) (:)
- C) (:) (,) (,) (;)
- D) (;) (,) (,) (:)

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

Hacivat mukaddime bölümünde “Yâr bana bir eğlence!” nidasını kullanır.

2. Uygulama

“Meddah, orta oyunu, Karagöz” türlerinin ortak özelliği hepsinin sahnede oynanmamasıdır. Karagöz, perdede oynanır.

3. Uygulama

Taner, bebeklerin doğduklarında çıkardıkları ilk sesin “la” sesi olması gibi “Şair Evlenmesi” nin de ilk oluşuyla bir benzerlik ilgisi kurmuştur.

4. Uygulama

Her metin az ya da çok metnin yazarı, sanatı ve edebi kişiliği hakkında okura bilgi ve fikir verir. Bir metnin yazarını türlü yönleri ile tanımak metnin daha iyi anlaşılıp yorumlanmasını sağlar. Metinden hareketle yazarın edebî kişiliği, sanatı ve hayatı hakkında az çok fikir edinilebiliriz.

5. Uygulama

anlamına, yüklem türüne-yerine ve yapısına göre türü;
olumlu, fiil, kurallı, birleşik

6. Uygulama

Yay Ayraç () Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır.

Nokta (.) Cümle sonuna konur.

Ünlem İşareti (!) Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma gibi duyguları anlatan cümle veya ibarelerin sonuna konur.

Soru İşareti (?) Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.

Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A	D	C	B	D	C	A	D	C	B	B	A

3. ÜNİTE

ANİ (HATİRA)

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Servetifünun Dönemi'nde anı türünün gelişimini,
- Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatından bir anıyı,
- Anıların hikâye ve roman türüne kaynaklık edebileceğini,
- Metinlerdeki cümlelerin çeşitlerini ve işlevlerini,
- Anı yazmayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELELER

Anı

Servetifünun Dönemi Anı

Cumhuriyet Dönemi Anı

Anı Yazma

OKUMA

1. Metin Hazırlık

- Ünlü ve başarılı insanların anılarını okumak kişiye neler kazandırır?

AHMET HİKMET’İ NASIL TANIDIM?

İlk günlerde idi. Sonraki teklifsizlik ve samimiyet daha pek hasıl olmadığından Servet-i Fünûn’a her gün gitmiyor ve gittiğim zamanlar çok kalmıyordum. O günlerde Cenanp’la beraber Cahit ve Cavit’in terk ettiği Mektep risalesinde çalışıyorduk. Şimdiki ajans binasının üst katında bir odada bulunan idarehanede haftada üç dört gün buluşur, orada yazı ve tashih işlerini bitirdikten sonra beraberce Servet-i Fünûn ‘a giderdik.

Fikret oraya kendine mahsus hararet ve galeyanla bütün dostlarını davet ediyor, iktidar sahiplerini toplamaya çalışıyordu. Bu sebeple o zamana kadar tanımadığımız, görmediğimiz birçok adamlara rastgeliyor ve birçok kişilerle temas ediyorduk. H. Nazım, A. Nadir gibi daha sonra edebiyatta büyük mevkiler alan kişiler ile Hüseyin Sîret’i, İsmail Safa’yı orada bu esnalarla gördüm, tanıdım.

Yine bir gün Fikret’le idarehanede yalnızdık. İnce, uzun boylu ve centilmen tavırlı bir zat geldi. Bu, hiç görmediğim bir sima idi. Fikret onu hararetle kanapeye oturttu, konuşmaya başladı. Ben kenarda, yazıhanede İngilizce gazetelere bakıyordum. İki dakikalık bir konuşmadan sonra Fikret’in dostlarına hitap ederken tatlı bir ahenk alan sesi yükseldi:

— Rauf Bey...

Başımı kaldırdım. Misafir de ilgi gösterir bir tebessümle bana bakıyordu. Fikret tak-

dim eder bir tavırla:

— Ahmet Hikmet Bey, Pera Palas'ta hikâyenizi pek beğenmiş ve ondan heveslenerek bir hikâye yazmış, getirmiş, dedi.

Ruhi ve manevi bağların sevgiyle samimi olmaları kaçınılmaz insanlar gibi ikimizde de bir hamle oldu. Ben acele ettim, o iki adım attı. Uzanan ellerimiz birbiriyle kucaklaştı. İşte Ahmet Hikmet'le ilk tanışmamız bu şekilde oldu. Kendisi Servet-i Fünûn'dan evvel birkaç ufak dergiye hikâyeler yazmıştı, daha o zaman edebî bir mevcudiyeti var idi. Vazife itibarıyla dış işlerine devam ettiğinden idarehaneye nadir gelir ve geldiği zamanlar yarı resmiyetle beraber bizim bulaşıcı ve galeyanlı neşemize katıldığı olurdu.

Servet-i Fünûn'da birbirini takip eden hikâyeleri oldukça başarı gösteriyor ve herkesi takdir edici olmaya sevk ediyordu. Git gide bütün arkadaşlar gibi onunla da dostluk kuvvetlendi. Bir gece bütün Servet-i Fünûn ileri gelenlerini (...) evine yemeğe çağırdı. Beni birkaç defa hususi davet etti. Samimiyeti kuvvetlendirmek için lazım olan şeyleri yaptı. (...)

Bu kış başında kendisine bir gece Millî Sahne'de rastgeldim. Ankara'dan dönmüş, İstanbul'da yerleşmişti. Kim derdi ve nasıl inanılabilirdi ki o zaman bu kadar canlı, bu kadar zinde ve genç görünen bir adam bu kadar çabuk aramızdan çekilecek gidecekti? Ah hayat bu işte... Bir varız bir yokuz... Tahammül etmeli...

Ahmet Hikmet, bu son günlerde o kadar takdir ve övgü ile söz konusu olan Türkçülüğe, Galatasaray Lisesinde edebiyat hocalığını üstlendiği zaman meylettii. Ve bu büyük fikir evvela, yalnız Türkçemizde Arapça ve Farsça kuralların hâkimiyetine ani bir isyandan ortaya çıktı.

Kendisi uymaya mecbur olduğumuz bu kuralları istemiyor, kabul etmiyor ve kaldırıp atmayı gerekli görüyordu. Bir gece Büyükkada'da Halit Ziya, o ve biz bu konu hakkında uzun uzun tartıştık. Kendisi bu fikre bütün varlığıyla o kadar bağlanmıştı ki tahammül edemiyor, taşıyor ve coşuyordu:

— Canım ne demek Allah aşkına, diyordu. Haydi lisanımız fakir olduğundan tıpkı Fransızların, İngilizlerin yaptığı gibi ecnebi kelimeleri alalım, kullanalım. Bu kuralların ne işi var? Bunlara neden mecbur oluyoruz? Fransızcada birçok Latin kelimeleri var, İngilizcede de birçok Fransız kelimeleri olduğu gibi... Yazarlar bu kelimeleri kullanıyorlar fakat İngilizler bu Fransızca kelimeleri Fransız dil bilgisi kurallarıyla değil sırf İngiliz kaidelerine göre kullanmıyorlar mı? Bizim bu hâlimiz dil meselesinden çıkıyor da âdeta bir esaret oluyor. İnsan konuştuğu, yazdığı dile hâkim olmazsa neye hükmedebilir! İşte bu özdür ki zaman geçtikçe arızalar ve şartlar tesiri altında genişlemiş, derinleşmiş, yükselmiş, uzamış ve bugünkü parlak ve muhteşem Türk varlığının temelini oluşturan milliyet fikrini doğurmuştur. Bu itibarla Ahmet Hikmet sadece bir edip olmakla kalmamış, edebiyatın da üstüne yükselerek bir çeşit millî mürşit mevkiine çıkmıştır. Bu sebepledir ki bütün ediplerin imrenmesine layıktır.

Mehmet Rauf, Edebî Hatıralar

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

galeyan: Coşma.

idarehane: Gazete, dergi gibi süreli yayınların yazı işlerinin bulunduğu, yönetildiği yapı, yönetim yeri.

mürşit: Doğru yolu gösteren, kılavuz.

tashih: Düzeltme, düzelti.

Bilgi Kutusu

Anı (Hatıra), tanınmış kişilerin yaşamları içinde olup biten olayları çekici üslupla kaleme almalarından doğan yazı türüdür. Anı yazarı anlattığı olayları bizzat yaşamış veya olaylara az çok karışmış olmalıdır. Anı, bir kişinin şahsi tarihi demektir. Kişi, anılarında tarafsız ya da taraf tutucu olabilir. Çünkü tam tarafsızlık bilimsel eserlerde aranır. Anılarda bir çeşit hesap verme niteliği de gizlidir. Bunun için tam bir tarafsızlık çoğu zaman mümkün değildir. Ancak, samimilik ve dürüstlük, bu türün vazgeçilmez şartıdır. Anı, onu yazanın mesleğine, huyuna ve eğilimlerine göre siyasi, edebî, askerî ve sosyal bir içerik taşıyabilir. Bu çeşitlerin hepsi de tarihin, sanatın ve eleştirinin bir köşesine ışık tutar. Bu yönüyle anılar, belge niteliği taşır. Nitekim önemli bir kaleminden çıkan anılar; sanat, iktisat ve edebiyat gibi tarihe de katkı sağlar.

Türk edebiyatının yazılı ilk eserleri olan Orhun Yazıtları, birer söylev olmakla birlikte anı özelliklerini de taşır. 16. yüzyılda Babür Şah'ın yazdığı Babürname edebiyatta bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. 17. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı "Şecere-i Türk" yer yer anı özelliği taşıyan bir tarih kitabıdır. Yine aynı yüzyılda yaşamış Katip Çelebi'nin de eserlerinde anılarına yer verdiği görülmektedir. Bunların dışında divan edebiyatında yazılan tezkire, gazavatname, vakayiname, menakıpname, sefaretname, seyahatname gibi türlerde anlatılan olaylar, tanınmış kişilerin hayatından örnekler de yer yer anı özelliği gösterir. Tanzimatla birlikte gelişen bu tür II. Meşrutiyet sonrası edebiyatımızda tam olarak yerini bulmuştur.

Anı türünde yazılmış bazı eserler şunlardır: Akif Paşa "Tabsıra", Muallim Naci "Ömer'in Çocukluğu", Ziya Paşa "Defter-i Amal", Ahmet Rasim "Eşkal-i Zaman, Falaka ve Gecelerim", Halit Ziya Uşaklıgil "Kırk Yıl, Saray ve Ötesi", Hüseyin Cahit Yalçın "Siyasi ve Edebî Hatıralarım", Mehmet Rauf, "Edebî Hatıralar", Abdülhak Şinasi Hisar "Boğaziçi Mehtapları, Boğaziçi Yalıları", Yahya Kemal "Çocukluğum, İlk Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralar", Refik Halit Karay, "Üç Nesil Üç Hayat", N. Fazıl

Kısakürek, “Yılanlı Kuyudan”, Halide Edip Adıvar “Mor Salkımlı Ev, Türk’ün Ateşle İmtihani”, Falih Rıfkı Atay “Çankaya, Zeytindağı”...

Anılar, hikâye ve roman türlerine kaynaklık edebilir. Ömer Seyfettin’in “Kaşağı”, “İlk Namaz”; Orhan Kemal’in “Sağ İç” gibi hikâyeleri ve Peyami Safa’nın “Dokuzuncu Hariciye Koşuşu”, Halide Edip Adıvar’ın “Ateşten Gömlek” romanları anı türünden yararlanılarak yazılmıştır.

Mehmet Rauf’un Edebî Hatıralar adlı eseri; Benim Yaramazlığım, Hâlit Ziya ile İlk Temas, Edebiyat-ı Cedîde’ye Doğru, Hayat-ı Edebî, Servet-i Fünûn’da Sansür, Hüseyin Cahit’le Hayret Efendi, Yeşil Yurt, Dostluklar, Ekrem Bey ve Servet-i Fünûn, Para Meseleleri, Ahmet Hikmet’i Nasıl Tanıdım?: Eylül’ü Nasıl Yazdım?, Muharrirlerimiz, Ediplelerimiz Nasıl Yazı Yazarlar? gibi bölümlerden oluşur.

Okuduğunuz metin, yazarın, Servet-i Fünûn idarehanesinde, Ahmet Hikmet’le tanışmasını anlattığı bölümden alınmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metnin konusunu, amacını ve hedef kitlesini belirleyiniz.
2. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
3. Metnin anlatıcısı ve bakış açısını bulunuz.
4. Yazar ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
5. Okuduğunuz metinde kullanılan anlatım biçimlerini düşüncüyü geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevini belirleyiniz.
6. Metindeki millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.
7. Metinde ortaya konulan bilgi ve yorumları gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik, doğruluk açısından değerlendiriniz.
8. Metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.
9. Yazar, Ahmet Hikmet’le nasıl tanışmıştır?
10. Yazarın, “İşte bu özdür ki zaman geçtikçe arızalar ve şartlar tesiri altında genişlemiş, derinleşmiş, yükselmiş, uzamış ve bugünkü parlak ve muhteşem Türk varlığının temelini oluşturan milliyet fikrini doğurmuştur.” sözüyle anlatmak istediği nedir?

Çözümlü Örnek Soru

Anı türünün özellikleri nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

Çözüm:

1. İnsan belleğinde iz bırakan yaşanmış bir olayın veya olguların anlatıldığı türdür.
2. Tarihsel gerçeklerin öğrenilmesine katkı sağladığı için tarihçilere ışıktır.

3. Tanınmış, bilim, sanat ve politika insanlarının yaşamlarını çalışma ve araştırmalarını anlatır.
4. Geçmiş, birinci kişinin ağzından kişisel yargılar ve yorumlarla verilir.
5. Anlatıcı, yazarın kendisidir. Yazar her türlü kaynaktan yararlanabilir.
6. Açık sade içten bir anlatımı vardır.
7. Anılar genelde öyküleyici anlatım türünden yararlanılarak yazılır. Ayrıca betimleyici, açıklayıcı ve söyleşmeye bağlı anlatım türlerinden de yararlanır.

1. Uygulama

a. Aşağıdakilerin hangisinde anı türü ile ilgili yanlış bir bilgi verilmiştir?

- A) Tarihsel gerçeklerin öğrenilmesine katkı sağladığı için tarihe ışık tutar.
- B) Bilim, sanat ve politika insanlarının yaşamlarına dair bilgi verir.
- C) Geçmiş, birinci kişinin ağzından kişisel yorumlarla verilir.
- D) Üçüncü kişili anlatımla açık ve yalın bir dille kaleme alınır.

- b. Yazılı anlamda bilinen ilk anı örneği, MÖ 4. yüzyılda Yunan tarihçi Ksenophon'un (Ksenofon) yazdığı "Anabasis" adlı eserdir. 17. yüzyılda Antoine Hamilton'un (Anton Hemilton) "Gramont Kontu'nun Anıları", Daniel Defoe'nun (Danyel Defo) "Bir Atlının Anıları" adlı eserleri roman biçiminde yazılmış ilk anı örnekleridir. J. J. Rousseau'nun (Russo) "İtiraflar", Andre Gide'in (Andre Jid) "Jurnaller" anı türünde yazılmış önemli eserlerdir. Victor Hugo'nun "Gördüklerim", Goethe'nin "Şiir ve Gerçek", Stendhal'ın "Bencilik Anıları", Verlaine'in (Verlen) "İtiraflar", Tolstoy'un "İtiraflarım" adlı eserleri bu türde yazılmış önemli eserlerdir. Bu parçada kullanılan noktalama işaretlerini ve bunların metindeki işlevini belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları aşağıda boş bırakılan yere yazınız.**

2. Metin Hazırlık

- Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'nda savaştığı cepheleri bir harita üzerinde bulunuz.

ZEYTİNDAGI

İki haftadan beri artık yaz günlerindeyiz; benim içimde başka bir gurbetin adamları için ıstırap var: taşları solduran, baharı dermansız düşüren iklimlerde ve daha cenupta hiç bahar, hiç mevsim görmeyen iklimlerde, solgun esvapları, yorulmuş kollarıyla vatanın sıcak topraklarını müdafaa eden Türkleri düşünüyordum. Şeria boyunda, Aden etrafında, çorak Medine'nin içinde, taş ve kum çöllerini geçip Şam'dan Medine'ye giden Hicaz Hattı üzerinde binlerce kahraman, bu yazın usanç veren günlerini de ateşe, ısınmış demire karşı ve kızgın toprak üstünde geçirecekler.

Kudüs üzerinde Lut Gölü'ne inmeyen hiç kimse Şeria Vadisi'nin ne olduğunu tahmin edemez; orada toprak bile tebahhur eder, saatlerce mesafede kısa dallı hurmalarından başka bir şey yoktur. Geniş muz yapraklarının altına girilmez. Taş kadar sert, sarmaşık gibi birbiri içine girmiş, toprağa ılık gölgesi kadar yakın duran sebbareler, hararetin bir kısmını kendileri neşrediyor gibi insana nefret verir... Güneş batmıyor, tükeniyor gibi gurup eder ve gurup eden şey içi boşalmış, son keskin ateşini damlatmış bir daireden ibarettir(...)

Seyyahların batmadığı Lut Gölü, Peygamber İsa'nın yıkandığı Şeria, Filistin'in kuru, yavaş ve usandırıcı nehri ve şimdi vatanı müdafaa eden Türkler işte bu vadinin içindedir. Lut Gölü o kadar cansız ki çöl içinde çöl zannedilir ve Şeria ile gelen balıklar nehrin ağzında onun acı suyuna dokunur dokunmaz ölüp giderler.

Asıl Kudüs şehri Zeytindağı'nın arkasında olduğundan, yolcular Şeria'ya doğru ve Gerek dağları üstünde Zeytindağı'nın en mürtefi yerinde bulunan Alman sanatoryumu-

nu görürler. Siyah bir nokta gibi duran sanatoryum uzaktan Kudüs'ün müjdecisidir. Şimdi, bizim askerlerimiz, gözleri bu siyah noktaya saplanmış, Kudüs'ü görenlerin ruhu içinde Kudüs'ün sevgili hatıraları, görmeyenler hikâyelerini düşünerek muharebe ediyorlar.

Tenha çöllerde Türklerin harbini görmeyenler Türklerin kahraman olduğunu nasıl anlayabilir? Irak, Çanakkale, Kafkasya, Galiçya ve Romanya cephelerinde her mevsime, her düşmana ve her iklime karşı harp eden bu cesur adamlar Herkül'ün on iki imtihanını verdiler. Daha sonra Hicaz hattını, Medine'yi, Yemen'i müdafaa edenler var. Hicaz çölünde düşman sabit bir şey değildir, istikametini bulmamış bir rüzgâr gibi şurada buradan az veya çok, gece ve gündüz çıkıverir. İsa'nın ilk günlerinden beri Türkler teyakkuz, cesaret ve pervasız sükûnetiyle rayların yanında bir demirden hat gibi durdu ve bütün taarruzları birer birer ve ekseriya süngülerle dağıttı. Hicaz hattının Medine'ye kadar hiçbir kasabadan geçmeyen sonsuz güzergâhını tasavvur ediniz: Burada bir müfreze kum üstünde bir küçük taştır. En uzun tren bile yürürken kendini yalnız, dağlar başında kalmış bir kuvvetsiz adam kadar yalnız hisseder. Demirin duyduğu bir çekingenlik, bir yığın demirlerden mürekkep trenin bir leke gibi hareketin gittikçe emip ufalttığı bir naçiz şey kaldığı hissedilir. (...)

Kalbini dökmek için dili olmayan saf ve bütün kahramanlar gibi sessiz Anadolu, kanını dökerek Peygamber aşkını anlatıyor.

Yemen kahramanları ne yapıyor? Onlarla sulh vaktinden beri temas etmedik. Ara sıra neccarlar, uzak yerlerden köylere, unutulmuş adamların sıhhat mektubunu getirir gibi onlardan bize haber getiriyordu. Yemen'de harp edenler belki bizim bugünkü üniformamızdan, cephemizden, harplerimizden bile haberdar değildir. Yemen'in hiç bilmiyorum, belki güneşi Şeria güneşinden daha sıcak, çölleri Hicaz çöllerinden daha kuru, daha nihayetsizdir. Fakat bunun ne ehemmiyeti var? Her tarafta bir neslin kahramanları var, kahramanlar için iklimler, düşmanlar, denizler ve karalar birdir.

Falih Rıfki Atay, Zeytindağı

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

cenup: Güney.

ekseriya: Genellikle.

irtifa: Yükseklik.

mürekkep: Birleşik.

neccar: Marangoz.

sebbare: Soğukluk.

teyakkuz: Uyanıklık.

esvap: Giysi.

gurup etmek: Batmak.

muharebe: Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri.

mürtefi: Yüksek, yüce.

neşretmek: Yaymak, dağıtmak.

tebahhur: Kaynayıp buhar olma.

Bilgi Kutusu

Kitapta Osmanlı saltanatının son günlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk günlerine kadarki bir zaman dilimi anlatılmaktadır. Falih Rıfkı Atay, I. Dünya Savaşı başlayınca yedek subay olarak Cemal Paşa'nın karargahına "Zeytindağı"na tayin olur. Eser, yazarın burada yaşamış olduğu olayları ve anılarının bulunduğu tarihin önemli olaylarını içerir.

Zeytindağı'nın ilk bölümlerinde İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu cemiyetin önemli kişileri daha sonraki bölümlerde ise Osmanlı Devleti'nin savaşmak zorunda olduğu birçok cephe, subayların hatıra defterlerinden alınan konular, Türk askerinin fedakârlığı, gösterdiği kahramanlıklar anlatılmıştır.

Eserle ilgili olarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu "...Falih Rıfkı'nın son eseri Zeytindağı, Cumhuriyet devri edebiyatının en büyük hadiselerinden birini teşkil etti. Falih Rıfkı'nın bize hatırlattığı devir, Türk milletinin geçirdiği ve geçirebileceği felâket devirlerinin en facialısı, en dehşetlisi ve ruha en çok bezginlik verenidir. Eğer, muharririn keskin ve yüksek zekâsı bu devir üstüne berrak bir aydınlık gibi aksetmemiş olsaydı, biz ona doğru başımızı çevirip tekrar bakmak arzu ve cesaretini kendimizde bulamayacaktık." demiştir.

Kitabın adı, Cemal Paşa'nın karargahının (4. Karargah) bulunduğu Kudüs'e yakın bir dağın isminden gelmektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Yazarın betimlemelerinden bölgenin özellikleri ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
2. Yazarın üzüntüsünün nedeni nedir?
3. Yazar "Irak, Çanakkale, Kafkasya, Galiçya ve Romanya cephelerinde her mevsime, her düşmana ve her iklime karşı harp eden bu cesur adamlar Herkül'ün on iki imtihanını verdiler." sözleriyle askerlerimizin hangi zorlukların üstesinden nasıl geldiğini belirtmiştir?
4. Okuduğunuz metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
5. Okuduğunuz metnin anlatıcısı ve bakış açısını bulunuz.
6. Yazar ve metin arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.
7. Okuduğunuz metinde kullanılan anlatım biçimlerini düşüncüyü geliştirme yollarını ve bunların metindeki işlevini belirleyiniz.
8. Okuduğunuz metindeki millî, manevi ve evrensel değerleri sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirleyiniz.

Çözümlü Örnek Soru

Terim anlamıyla ----- bir kimsenin kendi başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları gözlemlerine, bilgilerine dayanarak anlattığı yazı türüdür. İnsanoğlunun yaşantılarını başkaları ile paylaşma gereksiniminden doğmuştur.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki türlerden hangisi getirilmelidir?

A) Otobiyografi	B) Mektup
C) Anı	D) Günlük

Çözüm: Bir kimsenin başından geçen ya da kendi döneminde ortaya çıkan olay ve olguları gözlemlerine, bilgilerine dayanarak anlattığı yazı türü anı olduğundan doğru **Cevap C'dir.**

2. Uygulama

Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Ziya Paşa, Defter-i Amal
- B) Muallim Naci, Ömer'in Çocukluğu
- C) Falih Rıfkı Atay, Kırk Yıl
- D) Hüseyin Cahit, Edebî Hatıralar

Biyografi

Falih Rıfkı Atay: 1894'te İstanbul'da dünyaya gelen edebiyatçımız, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirmiştir. Gazetelerde yazarlık görevini üstlenmiş, birçok gazetenin de kuruculuğunu yapmıştır. Çeşitli mekteplerde öğretmenlik yapan ve milletvekili seçilen Falih Rıfkı Atay, Atatürk'e yakın kişiler arasında yer almıştır. Atatürk'le ilgili anılarını kitaplaştıran Atay, 1971 yılında İstanbul'da hayatını kaybetmiştir. Özellikle gezi türüyle adını duyuran sanatçının anı, makale, fıkra ve sohbet türünde birçok eseri bulunmaktadır. Sağlam bir anlatımı olan yazarın sade bir dili vardır. Türk basınına önemli hizmetleri olmuş, siyasi konuları işleyen fıkra türünde eserler vermiştir. Atatürk'e hayranlık duyan Falih Rıfkı, onu anlatan birçok kitap yazmıştır.

Eserleri:

Fıkra: Niçin Kurtulmamak, Çile, İnanç, Kurtuluş, Pazar Konuşmaları, Bayrak.

Anı: Ateş ve Güneş, Atatürk'ün Bana Anlattıkları, Çankaya, Atatürk Ne İdi, Zeytindağı.

Gezi: Kaybolmuş Makedonya, Denizaşırı, Yeni Rusya, Moskova-Roma, Bizim Akdeniz, Taymis Kıyıları, Tuna Kıyıları, Hind, Yolcu Defteri...

Dil Bilgisi

3. Uygulama

“Kudüs üzerinde Lut Gölü’ne inmeyen hiç kimse Şeria Vadisi’nin ne olduğunu tahmin edemez.” **cümlesinin olumlu soru şekli aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Kudüs üzerinde Lut Gölü’ne inen herkes Şeria Vadisi’nin ne olduğunu tahmin edebilir mi?
- B) Kudüs üzerinde Lut Gölü’ne inmeyen hiç kimse Şeria Vadisi’nin ne olduğunu tahmin edemez mi?
- C) Kudüs üzerinde mi Lut Gölü’ne inen herkes Şeria Vadisi’nin ne olduğunu tahmin edemez?
- D) Kudüs üzerinde Lut Gölü’ne inmeyen hiç kimse mi Şeria Vadisi’nin ne olduğunu tahmin edemez?

4. Uygulama

“Nihayet bir nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de refâkatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb’den ayrıldık. Ayrılışımız fecî oldu. Annem Üsküb’ü bütün kalbiyle seviyordu. Orada ölmek, orada, Îsâ Bey mezarlığında, babası Dilâver’in yanında gömülmek istiyordu. Üsküb onun nazarında tam bir Müslüman şehriydi. Selânik trenine gözyaşları içinde bindik. Yunan muhârebesinin harâretli ve şedîd günleriydi.”

Bu parçadan, verilen cümle türlerine birer örnek bulunuz.

Fiil Cümlesi:

İsim Cümlesi:

Basit Cümle:

Birleşik Cümle:

Sıralı Cümle:

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Anı türünün özellikleriyle ilgili öğrendiklerinizden hareketle bir anı yazma çalışması yapınız. Anı yazarken şu aşamalara dikkat etmeniz gerekir:

- Yazınızın ana düşüncesini, yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.
- Yazınızın konusunu sınırlandırınız.
- Metninizde süslü sanatlı bir anlatımdan kaçınmalı; açık,

sade ve akıcı bir üslup kullanmalısınız. Duygu ve düşünceleriniz, içtenlikle gerçeği yansıtmalıdır.

- Kullanacağınız cümleleri oluştururken anlatımın özelliklerine bağlı kalarak (açıklık, duruluk, yalınlık, akıcılık) anlatım türlerinden (öyküleyici, betimleyici, açıklayıcı...) ve düşünceyi geliştirme yollarından (örneklendirme, karşılaştırma, tanık gösterme, benzetme...) hangilerini kullanacağınızı belirleyiniz.
- Yazacağınız metinde yer alması gereken öğeleri sınıflandırıp sıraya koyunuz.
- Yazma planından hareketle taslak metin oluşturunuz.
- Oluşturduğunuz taslakta kullanacağınız cümlelerin tek tür değil farklı türlerde; basit, birleşik, sıralı, bağlı, eksilteli, devrik, kurallı, isim, fiil, olumlu, olumsuz cümleler olmasına dikkat ediniz.
- Oluşturduğunuz farklı türlerdeki cümleleri bir araya getirerek anlamlı birer paragraf oluşturunuz.
- Yazacağınız bu taslak metni dil ve anlatım açısından gözden geçirin. Metninize başlık koymayı unutmayınız.
- Ürettiğiniz ve paylaştığınız metnin hukuki ve ahlaki sorumluluğu size aittir. Bu nedenle metninizde alıntılar varsa kaynak gösteriniz.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Yazdığınız metni çevrenizdekilere sunabilir ya da elektronik ortamda paylaşabilirsiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Bir anınızı çevrenizdekilere anlatınız. Etkili bir konuşma yapmak için;

1. Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleyiniz.
2. Konuşma metninizi planlayınız. Konuşma planına uygun konuşma kartları hazırlayınız.
3. Konuşmada kullanılacak görsel ve işitsel araçları hazırlayınız.
4. Konuşmanıza uygun sunu hazırlayabilirsiniz.
5. Etkili bir konuşma için konuşmadan önce prova yapınız.
6. Konuşmada boğumlama, vurgulama, tonlamaya önem veriniz.
7. Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmayınız.
8. Konuşmada beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanınız.
9. Konuşmanıza etkili bir başlangıç yapınız.
10. Konuşmanın içeriğini zenginleştirici unsurları belirleyiniz.
11. Konuşmada geçiş ifadelerine (bundan dolayı, özellikle, kısaca vb.) önem veriniz.
12. Konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırınız.

13. Konuşmada süreyi verimli kullanınız.

14. Konuşmanızda teknolojik araçları etkili biçimde kullanınız.

Konuşmanızı kitabın sonundaki Ek-2: Konuşma Öz Değerlendirme Formu'nda verilen ölçütlere göre değerlendiriniz.

ÖZET

Bir kimsenin, özellikle tanınmış kişilerin yaşadıkları dönemde gördükleri ya da yaşadıkları ilginç olayları gözlemlerine ve bilgilerine dayanarak anlattıkları yazı türüne anı denir. Tanınmış sanatçı, siyasetçi ve bilim insanlarının yazdığı anılar onların yaşayışlarını, yaşadıkları dönemdeki önemli olayları anlatması bakımından önemlidir.

Anı (Hatıra) Türü Özellikleri

- Yaşanmakta olanı değil, yaşanmış bir konuyu anlatır.
- İnsan belleğinde iz bırakan olay ve olguları anlatır.
- Tarihçilere ışık tutar.
- Tanınmış, bilim, sanat ve politika insanlarının yaşamlarını çalışma ve araştırmalarını anlatır.
- Yazarın unutulmasını istemediği gerçekleri kalıcı kılar.
- Geçmiş, birinci kişinin ağzından kişisel yargılar ve yorumlarla verilir.

Anı (Hatıra) Türü Tarihsel Gelişimi

Batıda çok yaygın bir tür olup ilk örneğini eski Yunan sanatçısı Ksenophon “Anabasis” adlı eseriyle vermiştir. 18. yüzyılda; J. J. Rousseau’nun “İtiraflar”, Goethe’nin “Şiir ve Gerçek”, Andre Gide’in “Jurnaller” adlı eserleri bu alanda önemli eserlerindendir. Bizde, “Göktürk Yazıtları” bu türün ilk örneği sayılır. 16. yüzyılda Hindistan’da bir imparatorluk kurmuş olan Babür Şah’ın yazdığı “Babürname”, 17. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han’ın yazdığı “Şecere-i Türk”, Katip Çelebi ve Naima’nın bir çok eseri bu türün örneklerindendir.

Eski edebiyatta anı özelliği taşıyan “vakainameler, gazavatnameler, sefaretnameler bu türün örnekleri sayılmaktadır. Edebî tür anlamında anı ise bizde Tanzimat Dönemi’nde başlamıştır. Önceleri Ebuziya Tevfik ve Ali Suavi çıkardıkları gazetelerde anılarını yayınlamışlardır. Akif Paşa “Tabsıra”, Muallim Naci “Ömer’in Çocukluğu”, Ziya Paşa “Defter-i Amal”, Ahmet Rasim “Eşkal-i Zaman, Falaka ve Gecelerim”, Halit Ziya Uşaklıgil “Kırk Yıl, Saray ve Ötesi”, Hüseyin Cahit Yalçın “Siyasi ve Edebî Hatıralarım”, Mehmet Rauf, “Edebî Hatıralar”, Abdülhak Şinasi Hisar “Boğaziçi Mehtapları, Boğaziçi Yalıları”, Yahya Kemal “Çocukluğum, İlk Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralar”, Refik Halit Karay, “Üç Nesil Üç Hayat”, N.Fazıl Kısakürek, “Yılanlı Kuyudan”, Halide Edip Adıvar “Mor Salkımlı Ev, Türk’ün Ateşle İmtihani”, Falih Rıfkı Atay “Çankaya, Zeytindağı...” önemli anı yazarları ve eserleridir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Anı, bir kişinin şahsi tarihi demektir. Kişi, anılarını anlatırken ne kadar tarafsız olsa da ilmî bir eser kadar objektif olamaz. Bu tür yazılarda samimiyet ve dürüstlük ön plandadır. Anılar, tarihin sanatın bir yönüne ışık tutar ve bu özelliği nedeniyle tarihî belge niteliğindedir. Yazar anlattıklarını mektup, resim, belge ile destekleyebilir. Üslupta açık, yalın, samimi ve abartısız bir ifade vardır. Olaylar kahraman bakış açısıyla yazılır.

Bu parçadan anı türüyle ilgili aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?

- A) Anılar tarihe ışık tutan belge niteliği taşır.
 B) Anılar açık, anlaşılır, sade bir dille yazılır.
 C) Anılar, kahraman bakış açısıyla yazılır.
 D) Anılarda amaç ders vermektir.
2. Kudüs üzerinde Lut Gölü'ne inmeyen hiç kimse Şeria Vadisinin ne olduğunu tahmin edemez; orada toprak bile tebahhur eder, saatlerce mesafede kısa dallı hurmalarından başka bir şey yoktur. Geniş muz yapraklarının altına girilmez. Taş kadar sert, sarmaşık gibi birbiri içine girmiş, toprağa ılık gölgesi kadar yakın duran sebbareler, hararetin bir kısmını kendileri neşrediyor gibi insana nefret verir... Güneş batmıyor, tükeniyor gibi gurup eder ve gurup eden şey içi boşalmış, son keskin ateşini damlatmış bir daireden ibarettir.

Bu parçada kullanılan anlatım türleri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Öyküleyici-Betimleyici
 B) Açıklayıcı-Tartışmacı
 C) Öyküleyici-Mizahi
 D) Tartışmacı-Fantastik
3. Halide Edip Adıvar, on yıllar sonra belge niteliği taşıyacak bir eseri Türk edebiyatına kazandırmıştır. Anadolu'da ve Arap diyarında yaşananları gözlemleyebilme şansı bulmuş, kişinin gerçekleri ortaya koyması açısından önemli bir eserdir. Ayrıca Halide Edip Adıvar'ın çocukluk günlerinden 1918'e kadar olan olaylara ışık tutma özelliği taşıması bakımından da bir klasiktir.

Parçada sözü edilen eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Edebî Hatıralar
 B) Saray ve Ötesi
 C) Kırk Yıl
 D) Mor Salkımlı Ev

4. (I) Türk edebiyatının yazılı ilk eserleri olan Orhun Yazıtları, birer söylev olmakla birlikte anı özelliği de taşımaktadır (II) 15. yüzyılda Babür Şahın yazdığı Babürname edebiyatta bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. (III) 17. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı "Şecere-i Türk" yer yer anı özelliği taşıyan bir tarih kitabıdır (IV) Anı türü, Servetifünun Dönemi'nde edebiyatımıza girmiştir.

Yukarıdaki paragrafta kaç numaralı cümlede bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

5. (I) On yıl kadar önce, annemin gençlik arkadaşı Bedia Muvahhitte karşılaşmıştım bir lokantada. (II) Yanına gittim, eğildim, "Bedia Teyze, yetmişimi aştım." diye fısıldadım kulağına. (III) Bu münasebetsiz lafımla onun da yetmişini çoktan aştığını söylemek istediğimi hemen anladı. (IV) "Sus, terbiyesiz kız!" diye beni şakadan azarladı.

Yukarıda verilen numaralanmış cümlelerin hangisinde noktalama yanlış yapılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

6. **Aşağıdakilerden hangisi isim cümlesidir?**

- A) Önce soruyu anlayalım, sonra çözeriz.
B) Tecrübelerimizle bunun cevabını bulabiliriz.
C) En sevdiğim mevsim sonbahardır.
D) Bu yıl bahar erken geldi.

7. Günlerce siyah ufka bakar gözleri nemli

Yukarıdaki dize hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Olumlu-fiil-basit -devrik B) Olumsuz-fiil-birleşik-devrik
C) Olumlu-isim-bağlı-devrik D) Olumlu-fiil-bağlı-kurallı

8. "Baharı koklayarak girelim kelimeler ülkesine." **cümlesinin kurallı cümleye çevrilmiş hâli aşağıdakilerden hangisidir?**

- A) Girelim baharı koklayarak kelimeler ülkesine?
B) Girelim kelimeler ülkesine baharı koklayarak.
C) Kelimeler ülkesine baharı koklayarak girelim.
D) Kelimeler ülkesine girelim baharı koklayarak.

9. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi diğerlerinden farklı bir yapıdadır?**

- A) Balıkçılar oltaları ümitle salladılar. B) Teknemiz azgın dalgalarla boğuşuyor.
C) Bu şiiri okuyup yorumlayın hemen. D) Balıkçılar derin derin iç çekiyordu.

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

- a. Üçüncü kişili anlatımla açık ve yalın bir dille kaleme alınır.
- b. **Virgül:** Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konmuştur:

Kesme işareti: Özel isimlere getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılmıştır.

Tırnak işareti: Cümle içinde geçen yazar ve eser isimleri tırnak içine alınmıştır.

Nokta: Tamamlanmış cümlelerin sonuna konmuştur. Noktadan sonraki cümle büyük harfle başlamıştır:

Bazı kısaltmaların sonuna nokta konmuştur.

Yay ayraç: Bir yazıdaki alıntı yapılan kısmın hangi yazara hangi esere ait olduğunu göstermek, künyesini belirtmek için yay ayraç kullanılmıştır.

2. Uygulama

Kırk Yıl, Halit Ziya Uşaklıgil'e aittir.

3. Uygulama

Kudüs üzerinde Lut Gölü'ne inen herkes Şeria Vadisi'nin ne olduğunu tahmin edebilir mi?

4. Uygulama

Fiil Cümlesi: "Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de refâkatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık. Selânik trenine gözyaşları içinde bindik.

İsim Cümlesi: Yunan muhârebesinin harâretli ve şedîd günleriydi.

Basit Cümle: Üsküb onun nazarında tam bir Müslüman şehriydi.

Birleşik Cümle: Nihayet bir Nisan günü annem, ben, kardeşim Reşad, pek küçük yaşta olan hemşirem Rukiye, şimdi ismini unuttuğum bir Arap halayık, bir de refâkatimize verilen Ali Zaîm, Üsküb'den ayrıldık.

Sıralı Cümle: Orada ölmek, orada, İsâ Bey mezarlığında, babası Dilâver'in yanında gömülmek istiyordu.

Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9
D	A	D	D	B	C	A	C	C

4. ÜNİTE HABER

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Haber metinlerinin yapılarını, 5N1K ve ters piramit kurallarını,
- Temel habercilik terimlerini,
- Genel Ağ, gazete, radyo ve televizyon haberciliği arasındaki farkları,
- Haber metinlerinin sanat metinlerine kaynaklık edebileceğini,
- 5N1K ve ters piramit tekniklerini kullanarak bir haber metni yazmayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELER

Gazete Haberi

Genel Ağ Haberi

5N1K

Ters Piramit

OKUMA

1. Metin Hazırlık

- Gazetede hangi tür haberleri okumak ilginizi çeker?

“TÜRKÇEYE DUYARLILIK ÇOK İYİ”

Türk Dil Kurumu (TDK) Başkanı Prof. Dr. Mustafa Sinan Kaçalın, “Yaşıtlarımın Türkçeye hassasiyetlerine baktığımda çoğu şeyin farkında olduklarını gördüm, bu sevindirici bir durum. Hiç ummuyordum ama gençler arasında da Türkçeye duyarlılık çok iyi, bu konuya dikkatleri var.” dedi.

(...)

Kaçalın, “Yaşıtlarımın Türkçeye hassasiyetlerine baktığımda çoğu şeyin farkında olduklarını gördüm, bu sevindirici bir durum. Hiç ummuyordum ama gençler arasında da Türkçeye duyarlılık çok iyi, bu konuya dikkatleri var.” diye konuştu.

Dil hassasiyeti, duyarlılığı konusunda bazı durumların dikkatini çektiğini vurgulayan Kaçalın, “Sosyal medyada paylaşılan bir yazıdaki hatalar üzerinden yorumlar yapılıyor. Bu da çok güzel bir geri dönüş. Böylece şakalaşma, ikaz etme veya tenkit etme adı altında bir seviye yakalanıyor. Bu, ‘Ben seni yersiz utandırmayayım ama sen de nerede hata ettiğinin farkına var.’ anlamında oluyor. Bunu ben de arada yapabiliyorum. Çok güzel bir yazı görüyorum fakat bir, iki yerde hatası var. ‘Fazla yayılmadan şunları düzelterek etrafa yayınız.’ diyorum. Bunlar güzel geri dönüşler.” sözlerine yer verdi.

Basından

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

tenkit: Eleştiri.

sosyal medya: İnternet yolu ve çeşitli yazılımlar aracılığı ile düşüncelerin veya görsel işitsel materyallerin paylaşıldığı platform.

Bilgi Kutusu

Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye **haber**, bu bilgileri vermek için hazırlanan metinlere ise **haber yazısı** denir. Önemli kitle iletişim araçlarından biri olarak kabul edilen gazeteler, toplumların aydınlanmasında, reaksiyon göstermesinde önemli bir role sahiptir. Gazete öncelikle insanların haber alma ihtiyacını karşılar. Her türlü yenilik, değişimin topluma ulaşmasını sağlar. Toplumu iç ve dış olaylar hakkında bilgilendirir, bilinçlendirir. Dil birliği sağlar. Ayrıca, kültür-sanat ve edebiyatla ilgili haber vermek, edebî ürünlere halkın kolayca ulaşmasını sağlamak da gazetenin işlevlerindendir. Haber metinleri, sanat metinlerine kaynaklık edebilir. Örneğin Dostoyevski'nin dünyaca ünlü romanı "Suç ve Ceza" ve Orhan Kemal'in "Vukuat Var" adlı eserleri bir gazete haberinden esinlenerek yazılmıştır.

Basın-yayın organlarının temel ögesi olan haberler; yazımından sunumuna kadar ciddi bir sorumluluk gerektirir. Bu sorumluluğun bilincinde olmayan kişilerin elinde, basın-yayın organları asıl işlevinden uzaklaşarak kişileri ve toplumları hedef alan güçlü bir silaha dönüşebilir. Bu nedenle hangi kaynaktan elde edilirse edilsin; güvenilirliği ve doğruluğu sorgulanmadan hiçbir haber, kesin doğru olarak kabul edilmemelidir. Basın-yayın organlarında reyting kaygısıyla şiddet içerikli haberlerin yayınlanması yanlıştır. Devletin aldığı önlemlerin yanı sıra bu konuda toplum olarak da bilinçli olmalı böyle haberlere ilgi göstermeyerek tepki koymalıdır. Bu tür haberlerin servis edilmemesi için medya temsilcileri de konuya hassasiyet göstermelidir. Şiddet haberleri vermenin "şiddeti azaltıcı" etkisinin bulunmadığı gerçeğinden de hareketle sırf reyting kaygısıyla şiddet haberlerinin özellikle vahşet içeren haberlerin verilmesine karşı olunmalıdır.

Haber yazıları, ilgi çekici konularda toplumun merakını giderecek bilgi aktarımını belirli tekniklerle sağlar. Haber okuru, haber metninde merak ettiği sorulara yalın ve açık biçimde cevaplar bulmak ister. Bu noktada haber yazısının; olaya, zamana, mekâna, olayın oluş biçimine, olayın oluş nedenine ve olayı kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiğine dair nesnel bilgiler içermesi gerekir. Haberin yazımı açısından günümüz-

de kullanılan en geçerli yöntem, 5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim) kuralıdır. Bu nedenle gazeteci, haberini yazarken bu altı sorunun cevabına haber metninde yer

verir.

5N1K kuralı:

NE ----- Konuyu verir.

NEDEN ----- Amacı verir.

NASIL ----- Yöntemi belirler.

NEREDE ----- Mekân ve yer kavramlarını verir.

NE ZAMAN ----- Süre – süreç kavramlarını verir.

KİM ----- İlgili ve sorumlu kişileri belirler.

Türk edebiyatında gazete, Batı'yla ilişkilerin güçlendiği Tanzimat Dönemi'yle birlikte başlamıştır. Tanzimatçılar, halkı aydınlatmak ve onlara yol göstermek amacıyla gazete çıkarmışlardır. Gazetelerin yayımlanmaya başlaması makale, roman, hikâye, tiyatro gibi türlerin edebiyatımıza girmesinin önünü açmıştır. Takvim-i Vekayi ilk resmi gazete olarak 1831'de çıkarılır. Ceride-i Havadis yarı resmi (yarı özel) İngiliz Churchill tarafından 1840'ta çıkarılır. Tercüman-ı Ahval, ilk özel Türk gazetesi olarak 1860'ta Şinasi ve Agah Efendi ile birlikte çıkarılır. Tasvir-i Efkâr gazetesi, ikinci özel gazete olarak Şinasi tarafından 1862'de çıkarılır ve gazetenin başyazarlığına Namık Kemal getirilir. Muhbir gazetesi 1866'da çıkarılır. Kurucusu Ali Suavi'dir. İbret gazetesi 1870 yılında Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılır. Namık Kemal ile Ziya Paşa yurt dışında (Londra) çıkarılan ilk gazete olan Hürriyet'i 1868'de yayımlamışlardır. Daha sonra Ziya Paşa, Cenevre'de tek başına çıkarmaya devam etmiştir. Tercüman-ı Hakikat gazetesi, 1878'de Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılır. Tanzimat sanatçıları için gazete her şeyden önce kamu meselesidir. Onlara göre gazete, sadece halk için bir şeyler söylenen bir yer değil, aynı zamanda halkın duygu ve düşüncelerini, istek ve arzularını dile getiren bir kürsüdür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz metni 5N1K kuralına göre verilen tabloya yazınız.

Ne?	
Neden?	
Nasıl?	
Nerede?	
Ne Zaman?	
Kim?	

2. Metinde, gençlerin Türkçeye duyarlı olması nasıl değerlendirilmektedir?
3. Türk Dil Kurumu Başkanı, dil hassasiyeti konusunda hangi noktaya dikkat çekmektedir?
4. Okuduğunuz metnin haber değeri taşımasının nedeni nedir?
5. Okuduğunuz metnin dil ve anlatım özelliklerini tespit ediniz.

Çözümlü Örnek Soru

- a. Ters piramit tekniği, haber oluşturma tekniklerinden, en eski ve günümüzde en sık kullanılan tekniktir. Bu teknik, bütün haber türleri ve iletişim araçları için uygulama olanağına sahiptir.

Ters piramit tekniğe göre okurun ilgisi göz önünde bulundurularak, muhabir ya da yazı işleri sorumlusunun vereceği karar çerçevesinde habere ilişkin en önemli ve can alıcı unsur ön plana çıkarılır, daha az önemli olan unsurlara ise haberin devamında yer verilir. Bu teknikte haberin özeti girişte verilmektedir.

‘Ayla’ filmi Katar’da gösterime girdi

Kore Savaşı’nda Astsubay Süleyman Dilbirliği’nin başından geçen olaylardan esinlenilerek beyazperdeye aktarılan ‘Ayla’ filmi Katar’da gösterime girdi.

12 Nisan 2018 Perşembe

Ayla’nın başkent Doha’daki galasına Türkiye’nin Doha Büyükelçisi Fikret Özer, Güney Kore’nin Doha Büyükelçisi Heung-kyeong Park ve bazı yabancı diplomatlar katıldı.

“MUTLULUĞUN ÇIKTIĞI ACIYI TEMSİL EDİYOR”

Özer etkinlikte yaptığı konuşmada, savaşların her zaman acılarla dolu olduğunu ancak bazı olaylarda mutluluk verici hikâyelere rastlanabileceğini belirterek “Ayla filmi, mutluluğun çıktığı bu acıyı temsil ediyor.” dedi.

Filmin sponsorluğunu üstlenen Türk Hava Yollarının (THY) Katar Genel Müdürü Mehmet Zingal ise THY’nin sevgi, barış ve insani anlam taşıyan bu filme sponsorluk etmesinden gurur duyduğunu ifade etti. (AA)”

Verilen metni, ters piramit yöntemine göre çözümleyiniz.

Başlık:.....

Özet:.....

Ana haber gövdesi:.....

Sonuç:.....

- b. Ajans, asparagas haber, sütun, kupür, manşet, sürmanşet, muhabir spot, tekzip, tiraj terimlerinin anlamları nedir? Kısaca tanımlayınız.
- c. “Ayla filmi Katar’da gösterime girdi.” haber metninin spot cümlesini yazınız.

Çözüm:

a. **Başlık:** 'Ayla' filmi Katar'da gösterime girdi.

Özet: Kore Savaşı'nda Astsubay Süleyman Dilbirliği'nin başından geçen olaylardan esinlenilerek beyazperdeye aktarılan 'Ayla' filmi Katar'da gösterime girdi.

Ana haber gövdesi: 12 Nisan 2018 Perşembe

Ayla'nın başkent Doha'daki galasına Türkiye'in Doha Büyükelçisi Fikret Özer, Güney Kore'nin Doha Büyükelçisi Heung-kyeong Park ve bazı yabancı diplomatlar katıldı.

“MUTLULUĞUN ÇIKTIĞI ACIYI TEMSİL EDİYOR”

Özer, etkinlikte yaptığı konuşmada, savaşların her zaman acılarla dolu olduğunu ancak bazı olaylarda mutluluk verici hikâyelere rastlanabileceğini belirterek “Ayla filmi, mutluluğun çıktığı bu acıyı temsil ediyor.” dedi.

Sonuç: Filmin sponsorluğunu üstlenen Türk Hava Yollarının (THY) Katar Genel Müdürü Mehmet Zingal ise THY'nin sevgi, barış ve insani anlam taşıyan bu filme sponsorluk etmesinden gurur duyduğunu ifade etti.

b. **Ajans:** Haber toplama, yayma ve üyelerine dağıtma işiyle uğraşan kuruluş.

Asparagas haber: Uydurulmuş haber. (Doğru olmayan, yalan haber.)

Kupür: Gazeteden kesilen yazı.

Manşet: Bir gazetenin adının altında, ilk sayfasının en üst bölümünde, önem verilen bir haberin iri harflerle konulan başlığı.

Muhabir: Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren ya da yayan kişi.

Spot (özel haber kesiti): Haber metninden biraz daha büyük harfli puntolarla dizilen, haber içindeki özellikleri vurgulamak, ana ayrıntıları başlık kompozisyonu içerisinde sergilemek için kullanılan genellikle sıralamada başlıktan sonra yer alan haber ayrıntısıdır.

Sürmanşet: Gazetelerin birinci sayfalarındaki logonun üzerinde kullanılan başlık.

Sütun: Gazete, dergi, kitap vb.de yazıların yukarıdan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dar bölüm.

Tekzip: Basın ve yayın organlarında çıkan bazı haberlerin yalan olduğuna dair yapılan açıklama, yalanlama.

Tiraj: Baskı sayısı.

c. Kore Savaşı'nda Astsubay Süleyman Dilbirliği'nin başından geçen olaylardan esinlenilerek beyazperdeye aktarılan 'Ayla' filmi Katar'da gösterime girdi.

1. Uygulama

- a. ----; toplumu ilgilendiren, yurt içindeki ve dışındaki birçok gelişmeye dikkat çeken ve bir manşetle okura sunulan kısa yazılardır.

Bu cümlede noktalı yere aşağıdakilerin hangisi getirilmelidir?

- A) Eleştiri
B) Fıkra
C) Gezi yazısı
D) Haber yazısı

- b. **Boğaziçi Üniversitesi Türkiye'nin ilk biyo jet yakıtını yosundan üretecek**

2018 yılı sonunda başlaması planlanan 3 yıllık Ar-Ge çalışmaları kapsamında Boğaziçi Üniversitesi biyo jet yakıtının üretimini, Türk Hava Yolları da testlerini gerçekleştirecek. 2021 yılında Türk Hava Yolları'nın biyo jet yakıtıyla ilk test uçuşunu gerçekleştirmesi hedefleniyor.

16 Nisan 2018 Pazartesi, 11:05

Yukarıda verilen haber metnini 5N1K kuralına göre aşağıdaki tabloya yazınız.

Ne?	
Neden?	
Nasıl?	
Nerede?	
Ne Zaman?	
Kim?	

2. Metin Hazırlık

- Günlük hayatınızda haber ihtiyacınızı en çok hangi yolla karşılıyorsunuz? Habere hızlı ulaşmada en etkili yol hangisidir?

Kastamonu 2018 Türk Dünyası Kültür Başkenti seçildi

Kastamonu, TÜRKSOY tarafından 2018 Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edildi.

TÜRKİSTAN

Kastamonu, Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) tarafından 2018 Türk Dünyası Kültür Başkenti ilan edildi.

Kazakistan'ın Türkistan kentinde düzenlenen TÜRKSOY Daimi Konseyi 35. dönem toplantısında Kastamonu'nun Türk Dünyası Kültür Başkenti adaylığı TÜRKSOY'a üye ülkelerin kültür bakanları tarafından desteklendi.

Toplantıya katılan Kültür ve Turizm Bakanı Yardımcısı Hüseyin Yayman, yaptığı konuşmada, Türk Dünyası kültür başkenti uygulamasının kentlerin bir marka değeri kazanmasında önemli bir fonksiyon üstlendiğini belirtti.

Yayman, "Türk Dünyası Kültür Başkenti Programı kapsamında 2013 yılında Eskişehir'de gerçekleştirilen Türk halkları kültür şöleninin bir yenisini daha hayata geçirmek niyetindeyiz. Bu vesileyle 2018 yılında güzel ülkemizin eşsiz Türk şehri Kastamonu'nun seçilmesinden büyük memnuniyet duymaktayız." ifadelerini kullandı.

2018’de TÜRKSOY’un kuruluşunun 25. yıl dönümünü kutlayacaklarına işaret eden Yayman, “Hatıralarda kalacak ve geleceğe aktarılacak bir yıl olması için ülke olarak, bakanlık ve idarecilerimizin tüm imkânlarını sunacağız ve sizleri Türkiye’de ağırlamaktan sonsuz mutluluk duyacağız.” diye konuştu.

Kastamonu Valisi Yaşar Karadeniz de, ilin Anadolu’nun eski yerleşim merkezlerinden olduğuna işaret ederek, “7 bin yıllık tarihiyle kesintisiz bir kronolojiye sahip olan medeniyet şehri Kastamonu, 900 yılı aşkın süredir Türk yurtdur.” ifadelerini kullandı.

Karadeniz, ayrıca, kentin tarihte Türkmen beyliği Candaroğulları’nın başkenti, Osmanlı’ya İstanbul’a kadar uzanan önemli bir kent merkezi olarak hizmet verdiğine dikkati çekerek “Kastamonu, Çanakkale Savaşı ve Türk Milli Mücadelesi’nin kahraman şehridir.” dedi.

Kastamonu’nun Türk Dünyasıyla sıcak ve samimi ilişkiler kurmayı başardığını dile getiren Karadeniz, “Kastamonu Belediyesi, geleneksel hâle getirdiği Türk Dünyası Günleri ve Kastamonu Üniversitesinin Türk Dünyası üniversiteleriyle kurduğu çok yönlü iş birliği ilişkilerin kalıcı hâle getirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.” dedi.

Türkiye’yi en iyi şekilde temsil edeceklerinin altını çizen Karadeniz, “Şehrimizin bu organizasyona yapacağı ev sahipliği ve el birliğiyle yapılacak etkinlikler Kastamonu’muzun gelecek kuşaklarına bırakılacak güzel ve en anlamlı miraslardan biri olarak hafızalarda kalacaktır.” ifadelerini kullandı.

Yaklaşık 375 bin nüfusa sahip Kastamonu, tarihi ve kültürel yerleri ve doğasıyla ilgi çekiyor. Yüzde 65’i ormanla kaplı, geniş flora ve faunaya sahip olan Kastamonu, aynı zamanda çeşitli yaban hayvanlarına ev sahipliği yapıyor.

170 kilometrelik kıyısıyla Karadeniz’in en uzun sahil şeridinin bulunduğu Kastamonu, dünyanın en önemli kanyonlarından biri olan Valla Kanyonu, dünyanın en büyük mağaralarından Ilgarini Mağarası, Gideros Koyu ve şelaleleri gibi doğal zenginlikleriyle biliniyor.

Muhabir: Aliia Raimbekova, Genel Ağ’dan Haber Metni

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

fauna: Bir bölgede, doğal koşullara bağlı olarak yaşayan ve çoğalan hayvansal asalakların tümü.

flora: Bitki örtüsü.

kanyon: Bir akarsuyun kalkerli bir alanda oyarak oluşturduğu, bir kıvrımı keserek iki yan daki çukurlukları birleştiren, dar ve boğaz biçimindeki vadi, dar boğaz.

kronoloji: Tarihsel olayların zamanını inceleme bilimi.

Anlamını bilemediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz veya sözlüklerden yararlanarak öğreniniz.

Bilgi Kutusu

Medya Organları ve Farklılıkları

Gazete, dergi, genel ağ, radyo ve televizyon haberciliği birbirinden farklı özellikler gösterir. Radyo haberlerinin diğer haberlerden en önemli farkı, konuşma tekniğine dayalı olmasıdır. Ayrıca radyodan haberler en hızlı biçimde verilebilmektedir. Radyo haberleri uzun radyo haber programları dışında genellikle bülten şeklinde hazırlanır. Bültenler ya ana haber bültenleri ya da ara haber bültenleri biçiminde hazırlanmaktadır. Ana haberlerde haberler, detayları verilerek yer alırken ara haberlerde detaylara yer verilmez. Kimi radyo kanallarında ara haberler yerine, kısa haber bültenine de yer verilmektedir. Radyo haberlerine günün her saatinde ve her yerden kolaylıkla ulaşılabilir. Radyo haberini dinleyebilmek için çok fazla harcama yapılmasına ya da emek harcanmasına gerek yoktur.

Yazılı basın bir olayı ayrıntılarıyla derinlemesine sunarken radyo ve televizyon özet şeklinde sunar. Gazete okuyucusu, etkendir; hangi haberi okuyacağına karar verme özgürlüğüne sahiptir. Radyo ve televizyonda ise öncelikler dayatılır, izleyici ya da dinleyici edildir, pasiftir.

Genel ağ haberciliği ise haberlerin anında kamuoyuna duyurulması ve ihtiyaç duyulduğunda rahatça ulaşılabilmesi gibi niteliklere sahip olduğundan günümüzde çok fazla tercih edilmektedir. Genel ağ haberciliği bütün habercilik tekniklerinin birleştiği bütünsel haber sunumuna doğru yönelmektedir. Genel ağ haberciliğini kısaca şöyle özetlemek mümkündür: “TV kadar hızlı, gazete kadar derin ve kapsamlı...” dolayısıyla genel ağ haberciliği, televizyon ile gazetenin olumlu taraflarını bir sentez hâline getiren yepyeni bir medya aracıdır. Hem yazılı, hem sesli, hem de görüntülü haberler, genel ağın web sayfalarında bütünsel olarak sunulabilmekte, bu özelliği ile gazete ve televizyonun ha-

ber iletim sistemlerini bütünleştirerek yazı, ses ve hareketli görüntüleri aynı ortam üzerinde ve eş zamanlı olarak genel ağ kullanıcılarına sunabilmektedir. Genel ağ, özelliğiyle haberle ilgili tüm dokümanlara bağlantılar verilebilmektedir. Haberle ilişkili geleneksel araçlardaki zaman ve sütun sınırlılıkları ortadan kalkmıştır. Haberler uzun olarak verilebilmektedir. Genel ağ haberciliği haber değeri taşıyan olay, olayın hemen ardından genel ağ sayfasında yerini alabilir. Dolayısıyla gazetesini eline alan genel ağ kullanıcısı için artık o haber, haber olmaktan çıkmıştır. Basılı gazetelerdeki bu temel olumsuzluğun yanı sıra aynı haber ile ilgili yeni gelişmelerin verilebilmesi için yine en az 24 saatlik bir sürenin geçmesi gerekir. Buna karşın genel ağ haberciliğinde haberle ilgili her türlü gelişme anında okuyucuya iletebilmektedir. Haberin anlık izlenmesi, haberle ilgili başka bilgilerin kaynaklarının verilmesi, genel ağ haberciliğinin temel avantajıdır. Ayrıca basılı gazete okuyucusunun, önüne gelen habere gerek içerik, gerek biçim açısından hiçbir müdahale şansının olmaması genel ağ haberciliğini bir adım öne geçirmektedir. Çünkü genel ağ haberciliğinde bir haber istendiği anda düzeltilebilir, okurun katkılarıyla yeniden yapılandırılabilir.

Genel ağa medya açısından bakıldığında; geleneksel gazetecilik basılı materyal üzerinde yayımlanma tekniğini kullanırken radyo ve televizyon yayın olarak varlık göstermektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Genel ağdan alınan haber metninin konusu nedir?
2. Haber metninde kullanılan görsellerin metne katkısı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
3. Haber metninin dil ve anlatım özelliklerini tespit ediniz.
4. Okuduğunuz genel ağ haberi ile gazete haberi arasındaki farklar nelerdir?

Çözümlü Örnek Soru

2018’de TÜRKSOY’un kuruluşunun 25. yıl dönümünü kutlayacaklarına işaret eden Yayman, “Hatıralarda kalacak ve geleceğe aktarılacak bir yıl olması için ülke olarak, başkanlık ve idarecilerimizin tüm imkânlarını sunacağız ve sizleri Türkiye’de ağırlamaktan sonsuz mutluluk duyacağız.” diye konuştu.

Bu haber yazısında aşağıdaki hangi sorunun cevabı bulunmamaktadır?

- A) Ne
- B) Ne zaman
- C) Nerede
- D) Kim

Çözüm: Habere bakıldığında zamanını, yerini ve kişiyi görebiliyoruz. Ancak, ne sorusuna cevap bulamıyoruz. **Doğru seçenek A'dır.**

2. Uygulama

Aşağıdaki cümlede boş bırakılan yerleri doldurunuz.

- Radyo haberlerinin diğer haberlerden en önemli farkı, ----- tekniğine dayalı olmasıdır.
- ----- haberciliğinde bir haber istendiği anda düzeltilebilir.
- ----- uydurulmuş haber.
- ----- gazeteden kesilen yazı.
- ----- sayfanın yukarısında gazetenin adının, fiyatının, adres ve telefon numaralarının bulunduğu bölüm.
- ----- basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren ya da yayan kişidir.

Dil bilgisi

3. Uygulama

Kastamonu'nun Türk dünyasıyla sıcak ve samimi ilişkiler kurmayı başardığını dile getiren Karadeniz, "Kastamonu Belediyesi, geleneksel hâle getirdiği Türk Dünyası Günleri ve Kastamonu Üniversitesinin Türk Dünyası üniversiteleriyle kurduğu çok yönlü iş birliği ilişkilerin kalıcı hâle getirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir." dedi.

Metinde geçen düzeltme işaretinin işlevlerini yazınız.

4. Uygulama

"Yer adlarında ilk isimden sonra gelen ve deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar: Ağrı Dağı, Aral Gölü, Asya Yakası, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı, Fırat Nehri, Süveyş Kanalı, Tuna Nehri, Van Gölü, Zigana Geçidi vb." **kuralına uygun yazımları okuduğunuz metinden örneklendiriniz.**

5. Uygulama

Metinde geçen birleşik kelimeleri ve bunların yapılışı ile ilgili kuralları belirleyiniz.

6. Uygulama

"Yaklaşık 375 bin nüfusa sahip Kastamonu, tarihî ve kültürel yerleri ve doğasıyla ilgi

çekiyor.” cümlesini anlamına, yüklem türüne, yerine ve yapısına göre inceleyiniz.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Yaşadığınız ya da kurguladığınız bir olayı haber metni şeklinde yazınız.

Öncelikle yapılacak olan haberin haber değeri olması gerekir. Haber yapılacak olan olay ilgi çekici, az rastlanan, heyecan ve merak uyandıran nitelikte olmalıdır. Haberi yazmaya başlamadan önce haber yapılacak olan konu ile ilgili bilgi toplamak gerekir. Haber yazarken o konu ile ilgili geçmişte yapılmış olan araştırma, anket veya haberlerden faydalanılabilir. Haberin metninde 5N1K kuralı ; ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden, kim, sorularının cevapları yer almalıdır.

Haber yazarken çok kullanılan ters piramit tekniği kullanılabilir. Ters piramit, haber metninde bilgileri en önemliden daha az önemliye doğru sıralamaktır. Ters piramit tekniğinin tersi olan düz piramit tekniği ise ayrıntıdan başlanarak, haberin en önemli unsurlarının sonda verilmesidir. İstenilen teknik seçildikten sonra habere ilgi çekici bir başlık koyulmalıdır. İlgi çekici bir haber başlığı ile izleyici ya da dinleyicinin odağı habere doğru çekilir. Haber metni çok uzun olmamalı. Haberi yazacak kişi kendi görüşlerini, yorumlarını, eğilimlerini habere yansıtmamalı. Haber yazarken az kelime ile çok şey anlatabilme yeteneğine sahip olmak gerekir. Haberler çok uzun olmamalı, kısa cümleler ile olay okuyucuya aktarılmalıdır. Türkçe yazım kurallarına dikkat edilmeli imla hatalarından kaçınılmalıdır. Yabancı kelimeler kullanmaktan mümkün olduğunca uzak durulmalıdır.

Yazacağınız haberle ilgili araştırma yapmada bilgi ve kaynaklara ulaşmada genel ağı doğru ve etkin kullanılmalıdır. Hukuki ve etik olarak kullanılan kaynakların ve yapılan alıntılarının belirtilmesi gerekir.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Haber spikeri, daha önce hazırlanan haber bültenlerini ve diğer duyuruları radyo veya televizyon kanalıyla izleyici veya dinleyicilere aktaran kişidir. Bir başka deyişle; dil bilgisi, fonetik, diksiyon, artikülasyon, vurgulama, tonlama hataları yapmadan, doğru ve güzel konuşan kişidir.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Yazdığınız veya seçtiğiniz haber metinlerini haberin içeriğini yansıtacak şekilde farklı ortamlarda sununuz. Sunumdan önce;

- Yazdığınız haber metnini inceleyiniz,
- Sunacağınız metinde varsa yabancı kelimelerin doğru okunuşlarını öğreniniz,
- Metni sunmadan önce birkaç kere okuyunuz ve vurguların nerede, hangi kelimelerde olacağını belirleyiniz.

ÖZET

Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye haber, bu bilgileri vermek için hazırlanan metinlere ise haber yazısı denir. Önemli kitle iletişim araçlarından biri olarak kabul edilen gazeteler, kültür-sanat ve edebiyatla ilgili haber vermesi ve edebî ürünlere halkın kolayca ulaşması bakımından önemli işleve sahiptir. Örneğin Dostoyevski'nin dünyaca ünlü romanı “Suç ve Ceza” ve Orhan Kemal'in “Vukuat Var” adlı eserleri bir gazete haberinden esinlenerek yazılmıştır.

Basın-yayın organlarında reyting kaygısıyla şiddet içerikli haberlerin yayınlanması yanlıştır. Devletin aldığı önlemlerin yanı sıra bu konuda toplum olarak da bilinçli davranmalı, şiddet haberlerinin, “şiddeti azaltıcı” etkisinin bulunmadığı gerçeğinden hareketle “Reyting kaygısıyla şiddet haberlerinin özellikle vahşet içeren haberlerin verilmesine karşı olunmalıdır.

Türk edebiyatında gazete, Batı'yla ilişkilerin güçlendiği Tanzimat Dönemi ile birlikte başlamıştır. Tanzimatçılar, halkı aydınlatmak ve onlara yol göstermek amacıyla gazete çıkarmışlardır. Gazetelerin yayımlanmaya başlaması makale, roman, hikâye, tiyatro gibi türlerin edebiyatımıza girmesinin önünü açmıştır. Takvim-i Vekayi ilk resmi gazete olarak 1831'de çıkarılır. Ceride-i Havadis yarı resmi (yarı özel) İngiliz Churchill tarafından 1840'ta çıkarılır. Tercüman-ı Ahval, ilk özel Türk gazetesi olarak 1860'ta Şinasi ve Agah Efendi ile birlikte çıkarılır. Tasvir-i Efkâr gazetesi, ikinci özel gazete olarak Şinasi tarafından 1862'de çıkarılır ve gazetenin başyazarlığına Namık Kemal getirilir. Muhbir gazetesi 1866'da çıkarılır. Kurucusu Ali Suavi'dir. İbret gazetesi 1870 yılında Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılır. Namık Kemal ile Ziya Paşa yurt dışında (Londra) çıkarılan ilk gazete olan Hürriyet'i 1868'de yayımlamışlardır. Daha sonra Ziya Paşa, Cenevre'de tek başına çıkarmaya devam etmiştir.

Tercüman-ı Hakikat gazetesi, 1878'de Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılır. Tanzimat sanatçıları için gazete her şeyden önce kamu meselesidir. Onlara göre gazete, sadece halk için bir şeyler söylenen bir yer değil, aynı zamanda halkın duygu ve düşüncelerini,

istek ve arzularını dile getiren bir kürsüdür.

Haberin yazımı açısından günümüzde kullanılan en geçerli yöntem, 5N-1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim) kuralıdır. Bu nedenle gazeteci, haberini yazarken bu altı sorunun cevabına haber metninde yer verir. Gazete, dergi, genel ağ, radyo ve televizyon haberciliği birbirinden farklı özellikler gösterir. Radyo haberlerinin diğer haberlerden en önemli farkı, konuşma tekniğine dayalı olmasıdır. Yazılı basın bir olayı ayrıntılarıyla derinlemesine sunarken radyo ve televizyon özet şeklinde sunar. Gazete okuyucusu, etkendir; hangi haberi okuyacağına karar verme özgürlüğüne sahiptir. Radyo ve televizyonda ise öncelikler dayatılır, izleyici ya da dinleyici edilmektedir.

Genel ağ haberciliği bütün habercilik tekniklerinin birleştiği bütünlükli haber sunumuna doğru yönelmektedir. Genel ağ haberciliği, televizyon ile gazetenin olumlu taraflarını bir sentez hâline getiren yepyeni bir medya aracıdır. Hem yazılı, hem sesli, hem de görüntülü haberler, genel ağın web sayfalarında bütünlükli olarak sunulabilmekte, bu özelliği ile gazete ve televizyonun haber iletim sistemlerini bütünlüklileştirerek yazı, ses ve hareketli görüntüleri aynı ortam üzerinde ve eş zamanlı olarak genel ağ kullanıcılarına sunabilmektedir.

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. ----- tekniğine göre okurun ilgisi de göz önünde bulundurularak muhabir veya editörün vereceği karar çerçevesinde habere ilişkin en önemli ve en can alıcı unsurlar ön plana çıkarılır. İkinci ve üçüncü derecedeki önemli unsurlar ise birbirini izler.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Ters piramit
- B) Düz piramit
- C) Haber gövdesi
- D) Özetleme

2. **Haber yazılarıyla ilgili olarak verilen aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Açık ve anlaşılır bir dil kullanılır.
- B) Doğru olmasa da ilginç olmalıdır.
- C) Tarafsız olmalı, yorum içermemelidir.
- D) Toplumun büyük bir kısmına seslenmelidir.

3. **Haber yazılarıyla ilgili olarak aşağıdaki açıklamalardan hangisi yay ayraç içinde verilen kavramla uyuşmamaktadır?**

- A) Gazetelerin ilk sayfasına iri puntolarla konulan başlıktır. (manşet)
- B) Gazetede çıkan haberin, muhatapları tarafından yalanlanmasıdır. (tekzip)
- C) Basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren veya yazan kimsedir. (muhabir)
- D) Okurların dikkatini çeken, çarpıcı ve beklenmedik haberlere denir. (asparagas)

4. I. Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye haber denir.
II. Haber metinleri, sanat metinlerine de kaynaklık edebilir.
III. Radyo haberlerinin diğer haberlerden en önemli farkı yazılı olmasıdır.
IV. 5N1K; ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim kuralıdır.

Yukarıdaki parçada numaralanmış cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

5. “Dünya’nın enerji sistemlerini kökten değiştirmek için 363 yıla daha ihtiyaç var! Bizler yenilenebilir enerjide bazı harika atılımlar görüyoruz, ancak sorunumuz, yavaş yavaş kullanımdan kaldırılacak çok miktarda yenilenemez enerji olması son hesaplamalara göre biz bunu ihtiyacımız ölçüsünde hızlı bir şekilde değiştiremeyeceğiz. Araştırmalara göre yıkıcı iklim değişikliğini engellemek amacıyla 2050 yılına kadar tam bir enerji bakımı ve gözden geçirmesi yapmalıyız, ancak şu andaki hızımıza göre bu işlem 30 değil 363 yıl sürecek.”

Bu parça aşağıdaki yazı türlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Haber yazısı
B) Mektup
C) Otobiyografi
D) Anı

6. Bu yıl 6’ncısı 5-8 Nisan tarihleri arasında düzenlenecek Nisan’da Adana’da Uluslararası Portakal Çiçeği Karnavalı’nın en coşkulu günü 7 Nisan 2018 Cumartesi günü olacaktır.

Bu haber yazısında aşağıdaki hangi sorunun cevabı bulunmamaktadır?

- A) Ne
B) Kim
C) Nerede
D) Ne zaman

7. I. Gazete, dergi, kitap gibi şeylerin bir basılıştaki adedi
II. Haberi derleyen, yayan kuruluş
III. Gazetenin ilk sayfasındaki iri puntolu başlık
IV. Çarpıcı, dikkat çeken haber

Verilen açıklamalarla aşağıdaki terimler eşleştirildiğinde hangisi dışarıda kalır?

- A) Manşet
B) Ajans
C) Kupür
D) Sürmanşet

8. Aşağıdakilerden hangisi haber yazılarının özelliklerinden biri değildir?

- A) Özel olmalıdır.
B) Kaynak belirtilmelidir.
C) Açık olmalıdır.
D) İlginç olmalıdır.

9. “Hiç ummuyordum ama gençler arasında da Türkçeye duyarlılık çok iyi, bu konuya dikkatleri var.” dedi.

cümlesi için hangisi söylenebilir?

- A) Kurallı-fiil-olumlu-bağımsız sıralı
B) Devrik-isim-olumlu-girişik birleşik
C) Kurallı-fiil-olumlu-iç içe birleşik
D) Devrik-fiil-olumsuz-sıralı bağlı

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

- a. Toplumunu ilgilendiren, yurt içindeki ve dışındaki birçok gelişmeye dikkat çeken ve bir manşetle okura sunulan kısa yazılara haber yazısı denir.

b.

Ne	Bio jet
Neden	Bio jet yakıtı üretimi için
Nasıl	AR-GE çalışmaları ile
Nerede	Boğaziçi Üniversitesinde
Ne Zaman	2018 sonlarından 2021 yılında biyo jet yakıtıyla ilk test uçuşunu gerçekleştirmesi hedefleniyor.
Kim	Boğaziçi Üniversitesi Ar-Ge birimi

2. Uygulama

- Radyo haberlerinin diğer haberlerden en önemli farkı, **konuşma** tekniğine dayalı olmasıdır.
- **Genel ağ** haberciliğinde bir haber istendiği anda düzeltilebilir.
- **Asparagas haber**, uydurulmuş haber. (Doğru olmayan, yalan haber.)
- **Kupür**, gazeteden kesilen yazı.
- **Manşet**, sayfanın yukarısında gazetenin adının, fiyatının, adres ve telefon numaralarının bulunduğu bölüm.
- **Muhabir**, basın ve yayın organlarına haber toplayan, bildiren ya da yayan kişidir.

3. Uygulama

Kastamonu'nun Türk Dünyasıyla sıcak ve samimi ilişkiler kurmayı başardığını dile getiren Karadeniz, "Kastamonu Belediyesi, geleneksel hâle getirdiği Türk Dünyası Günleri ve Kastamonu Üniversitesinin Türk Dünyası üniversiteleriyle kurduğu çok yönlü iş birliği ilişkilerin kalıcı hâle getirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir." dedi.

Metinde geçen düzeltme işaretinin işlevini yazınız.

Yazılışları bir, anlamları ve söylenişleri ayrı olan kelimeleri ayırt etmek için kullanılır.

hal (sebze, meyve vb. satılan yer), hâl (durum, vaziyet); hala (babanın kız kardeşi), hâlâ (henüz)

hale-hâle

4. Uygulama

Valla Kanyonu, Ilgarini Mağarası, Gideros Koyu

5. Uygulama

başkent

Dilimizde her iki ögesi de asıl anlamını koruduğu hâlde yaygın bir biçimde gelenekleşmiş olarak bitişik yazılan kelimeler vardır:

- Baş sözüyle oluşturulan sıfat tamlamaları:

başyardımcı, başağırlık, başbakan, başçavuş, başeser, başfiyat, başhekim, başhemşire, başkahraman, başkarakter, başkent, başkomutan, başköşe, başmüfettiş, başöğretmen, başparmak, başpehlivan, başrol, başsavcı, başşehir, başyazar.

Candarogulları

Oğlu, kızı sözleri oluşturulmuştur.

Çanakkale

İki veya daha çok kelimeden oluşmuş Türkçe yer adları bitişik yazılır.

Çanakkale, Gümüşhane; Acıpayam, Pınarbaşı, Şebinkarahisar...

Eskişehir, Karadeniz

- Şehir, kent, köy, mahalle, dağ, tepe, deniz, göl, ırmak, su vb. kelimelerle kurulmuş sıfat tamlaması ve belirtisiz isim tamlaması kalıbındaki yer adları bitişik yazılır: Akşehir, Eskişehir, Suşehri, Yenişehir...

iş birliği

Durum, olgu ve olay bildiren sözlerden biriyle kurulan birleşik kelimeler: açık oturma, açık öğretim, ana dili, ay tutulması, baş ağrısı, baş belası, baş dönmesi, çıkış yolu, çözüm yolu, dil birliği, din birliği, güç birliği, iş birliği, iş bölümü, madde başı, ses uyumu, yer çekimi.

6. Uygulama

olumlu, fiil, kurallı, basit

Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9
A	B	D	C	A	B	C	A	C

5. ÜNİTE

GEZİ

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

- Divan edebiyatından bir gezi yazısını,
- Cumhuriyet Dönemi'nden bir gezi yazısını,
- Gezi yazısının tarihsel gelişimini ve özelliklerini,
- Gezi yazılarıyla anı yazılarının farklılıklarını,
- Metinlerdeki cümlelerin çeşitlerini ve işlevlerini,
- Gezi yazısı yazmayı öğreneceksiniz.

ANAHTAR KELİMELER

Gezi

Divan Edebiyatı Gezi Yazısı

Cumhuriyet Dönemi Gezi Yazısı

Gezi Yazma

OKUMA

1. Metin Hazırlık

- Bir ülkenin olduğu kadar tüm insanlığın da evrensel ürünleri olan, geçmişten bugüne gelen ve bugünden yarına kalması gereken tarihî eserlerin korunması için hangi önlemler alınmaktadır? Araştırınız.

İSTANBUL KALESİ'NİN ÇEPEÇEVRE BÜYÜKLÜĞÜ

Dostlarımla İstanbul'u dolaştığımız sırada, 1044 yılında, Dördüncü Sultan Murad, Revan seferine gitmişti. Koca Bayram Paşa, İstanbul'da sadaret kaymakamı olup merhum babamla Bayram Paşa konuşurken söz sırasında: "İstanbul'un kurucusu acaba kim ola" diye sorunca merhum babam şöyle cevap vermiş: "Sultanım! İstanbul dokuz kere mâmur ve dokuz kere harap olmuştur. Ama zamanımızdaki gibi haraplık asla görmemiştir. Her ne tarafından olursa olsun dost da, düşman da kapısının, duvarının yıkılmış yerlerinden araba ile girip çıkarlar. Padişahların hasreti olan bu şehrin bu hâlde kalması ve surlarının kararmış bulunması yakışık almaz.(...) Zamanın padişahı inşallah muzaffer olarak dönmektedir. Şahane nazarlarına ak inci gibi değer de beğenilirse kıyamete kadar adınız bâkî kalır." Mecliste hazır bulunanlar bunu makûl görürler. Derhal İstanbul, Eyüp, Galata, Üsküdar mollaları toplanıp Mimarbaşı, Sekban ve Şehremini'ne fermanlar olunarak İstanbul'un 4700 mahallesinin imamlarına tenbih olunur. Kalenin tamiri için yardım istenir. İşçiler ve ustalar çağırılarak Padişah Revan seferinden gelinceye kadar bir yıl içinde İstanbul ve Galata kalelerini ve bütün büyük Padişah camilerini tamir edip

beyaza boyayarak İstanbul'u bir iri inciye benzetirler.

Böylece İstanbul'dan karanlık gitti. (...) Sene 1044, o sırada Revan fethinin müjdesi gelip bütün halkın geceleri yürüyüş gecesi, gündüzleri bayram günü oldu. Yedi gün, yedi gece Hüseyin Baykara fasılları yapıldı. Dördüncü Murad, Revan seferi için ordusu ile Üsküdar'dan 28 Mart 1635 tarihinde hareket etmiştir. Sadrazam (= Büyük vezir) vekili. Sadrazam seferdeyken ona vekâlet ederdi. Molla "büyük dereceli kadı" demektir. Kadıların idarî vazifeleri de vardı. Dördüncü Murad, 1635 yılının son günlerinde İstanbul'a dönmüştür. (...) Bayram Paşa, kalenin içinde ve dışında, kalenin üzerinde veya kaleye bitişik ne kadar eşraf ve ileri gelenlerin evleri varsa hepsini istimlâk edip yıktırdı. Bu umumî yollarla kale çepeçevre genişledi. (...)

Kostantin zamanında Kurşunlu Mahzen'deki tophanede 500 top hazır bulunurdu. Hâlâ demir kapılar bellidir. Saray Burnu ile Kız Kulesi'nde dahi yüzlerce top tabiye olunmuştu ki bu sayede deniz cihetinden kuş uçmak imkânsızdı. Galata'dan Yemiş İskelesi'ne üç kat zincir çekilip üzerine büyük bir köprü yapmışlardı. Onun içinden geçerlerdi. Gerktiğinde köprü çözülüp gemiler kolaylıkla geçerdi. Bir köprü de Balat ile Tersane Bahçesi arasına kurulmuştu. Bir köprü de Eyüp ile Sütlüce arasında idi. Yanko zamanında, Karadeniz Boğazı'nda Yuruz Kale eteğinde deniz üzerine üç kat demir zincirler çekilip düşman gemileri geçemezdi. O zincirin parçaları hâlâ Tersane Mahzeni'nde durur. Ben gördüm. Bir halkasının kalınlığı insan beli kadardır. Madyan oğlu Yanko, İstanbul'un efsanevî kurucusudur. Osmanlı tarihlerinde, bilhassa anonim tarihlerde (yâni Tevârih-i Âl-i Osman'larda) bundan uzun uzadıya bahsolunur. (...) Yedikule Köşkü deniz kıyısındadır. Eyüp'ten buraya kadar olan 14 kapı kuzeye açık ve deniz kıyısındadır. Saray-i Hümayun'un dört tarafında olan has kapılar şunlardır: Kireççi başı Kapısı, Yalı Kapısı, Top Kapısı, Uğrak Kapı, Balıkçılar Kapısı, iç Ahır Kapısı, Bayazıd Han Kapısı, oradan da Padişah Hazretlerinin Bâb-ı Hümayunudur ki güneye doğrudur. Servi Kapısı tebdile mahsusdur. Sultan İbrahim Kapısı, Soğuk Çeşme dibindedir. Sokullu Mehmed Paşa Kapısı, Alay Köşkü dibindedir. Süleyman Han Kapısı, Makbul İbrahim Paşa için açıktı. Bostancılar ve müsahiblere mahsus demir kapı.(...) Bu Yedikule, Vezir Kantur yapısıdır. Kapısı kuzeye dönüktür. İki kat demir büyük kapılardır. Bu kapılardan başka tâ Ahır Kapı'ya varıncaya kadar hesap olunan kapıların yedisi de deniz kıyısında olmakla hepsi doğuya bakar. Bu tarafa lodos rüzgârı ziyade dokunduğundan Bayram Paşa'nın yaptırdığı sağlam yapıları harap etmekle bu saydığımız adımlar dört kaleden adımlanarak hesap olunmuştur ki İbrahim Han zamanındadır. (...)

Evliya Çelebi, Seyahatname

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

baki: Sürekli, kalıcı.

makul: Akıllıca iş gören.

mimarbaşı: Osmanlı sarayında, resmi yapıların yapım ve onarım işleriyle görevli mimarların başı.

müşahib: (Osmanlı Dönemi) Beraber sohbet eden, arkadaş, arkadaşlık eden.

revan seferi: Dördüncü Murad, Revan Seferi için ordusu ile Üsküdar'dan 28 Mart 1635 tarihinde hareket etmiştir.

sekban: Osmanlı İmparatorluğu'nda, ordunun sınır boylarında görev yapan bir asker sınıfı.

sehremini: Osmanlılar Dönemi'nde, Tanzimat'a değin, sarayların ve devlet yapılarının bakımına, onarımına, haremın giderlerine ve aylık işlerine bakmakla yükümlü devlet görevlisi.

tebdil: Değiştirme.

Bilgi Kutusu

Evliya Çelebi, gördüğü bir rüya üzerine gezmeye başlamış ve elli bir yıl süren seyahati sonunda “Seyahatname” adını taşıyan on ciltlik eserini yazmıştır. Eserde İstanbul, Kafkasya, Girit, Azerbaycan, Gürcistan, Şam, Suriye, Filistin, Irak, Transilvanya, Bosna, Dalmacija, Sofya, Avusturya, Almanya gibi birçok yerden bahsetmiştir. Büyük seyahatname esas bakımından coğrafya bilgisi vermekle beraber tarih, etnografya, folklor, binolar, yollar, kültür ve dil bakımından çok önemlidir. Evliya Çelebi, gezip dolaştığı yerlerde öncelikle o yerin yöneticilerinden bilgiler almış, bölgenin kayıtlarını ve sicillerini incelemiş, subaşı ve diğer ileri gelenlerden istifade etmiş, halkla görüşmüş, bütün bunlara ilave olarak da kendisi bizzat gezip görerek, ölçüp biçerek edindiği bilgileri tek tek yazmıştır. Edindiği bu bilgileri yanında saklamış ve son durağı olan Mısır'da bir araya getirip sistemli bir şekilde ve gezi sırasına göre yazmıştır.

Gezi yazılarının tarihi çok eskidir. Gezip gören ve bunları anlatan kişiye “seyyah”, bu kişilerin yazdıkları metinlere de “seyahatname” denir. Seyahatnameler, yazarların sadece gezip görmek ihtiyacından doğmamıştır. Çeşitli savaşlar, hac ziyareti, görevle başka ülkelere gönderilen memurların yolculukları sebebiyle seyahatnameler yazılmıştır. Bugünkü tanımına ve niteliğine tam uymasa da çok eski çağlarda gezi türünden sayılabilecek örneklerin bulunduğu bilinmektedir. Eski Yunanistan'dan başlayarak günümüze kadar çeşitli ülkelere birçok gezgin, elçi, şair ve yazar gezip gördükleri yerleri anlatan eserler meydana getirmişlerdir.

Dünya edebiyatının en önemli seyahatnameleri arasında 13. yüzyılda yayımlanmış Marco Polo'nun Uzak Doğu izlenimlerini içeren Seyahatname'si ve 14. yüzyılda yaşamış Arap gezgin İbni Batuta'nın İslam dünyası gezilerini konu edinen Seyahatname'si yer alır.

Türkçe yazılan ilk gezi kitabı, tanınmış denizcilerimizden Seydi Ali Reis'in (1498-1562) “Mir'atü'l-Memâlik (Ülkelerin Aynası)” adlı eseridir.

Türk edebiyatında Batılı anlamda gezi yazısı örnekleri Tanzimat Dönemi'nde yazar-

ların Avrupa'ya gitmesiyle verilmeye başlanmıştır. Avrupa'ya giden sanatçılar gördükleri şehirlerle ilgili yazılar yazmışlardır. Özellikle Namık Kemal ve Ziya Paşa bunların başında gelir.

Türk edebiyatında yazılan önemli gezi yazıları şunlardır:

Avrupa'da Bir Cevlan – Ahmet Mithat Efendi (Batı tekniğine uygun ilk gezi örneği)

Hac Yolunda, Avrupa Mektupları – Cenap Şahabettin

Frankfurt Seyahatnamesi – Ahmet Haşım

Anadolu Notları – Reşat Nuri Güntekin ...

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin konusu nedir?
2. Evliya Çelebi, Osmanlı'nın hangi döneminden söz etmektedir? Bunu hangi cümlelerden anlıyorsunuz?
3. “Böylece İstanbul'dan karanlık gitti.” cümlesiyle anlatılmak istenen nedir?
4. Metinde tanıtılan yerler nerelerdir?
5. Metinde geçen kişiler kimlerdir?
6. Metinde kullanılan anlatım biçimleri hangisidir?
7. Metnin yazıldığı dönemin kültürel, siyasi ve sosyal özellikleriyle ilgili neler söylenebilir?

Çözümlü Örnek Soru

Eskiden gezip gören ve bunları anlatan kişiye “seyyah”, bu kişilerin yazdıkları

I

metinlere de “seyahatname” denir. Dünya edebiyatının en önemli seyahatnameleri

II

arasında 13. yüzyılda yayımlanmış Marco Polo'nun Uzak Doğu izlenimlerini

III

içeren Seyahatname'si ve 14. yüzyılda Türkçe yazılan ilk gezi kitabı, tanınmış denizcilerimizden İbni Batuta'nın “Mir'âtü'l-Memâlik (Ülkelerin Aynası)” adlı eseridir.

IV

Bu parçadaki numaralanmış yerlerden hangilerinde bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

Çözüm: Türkçe yazılan ilk gezi kitabı, tanınmış denizcilerimizden Seydi Ali Reis'in, "Mir'âtü'l-Memâlik (Ülkelerin Aynası)" adlı eseridir. **Cevap D**

1. Uygulama

Bu eserlerde yazarlar gezip gördükleri yerlerdeki insanların bütününe ya da belli bir kesiminin yaşayışını, gelenek ve göreneklerini, oranın dikkatlerini çeken ve okuyucuların da ilgi duyacaklarına inandıkları özelliklerini anlatmaya çalışırlar.

Yukarıda tanıtılan metin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Anı B) Haber yazısı C) Gezi yazısı D) Biyografi

Biyografi

Evliya Çelebi (1611-1682): Türk edebiyatının gezi türünde büyük ve önemli eserinin yazarıdır. Evliya Çelebi, bir süre medresede okudu, babasından tezhip, hat ve nakış öğrendi.

Asıl adı Mehmed olan Evliya Çelebi, yirmili yaşların başında, İstanbul içinde gezerek gördüklerini duyduklarını kaleme almaya başladı. Enderunda eğitim aldığı dört yılın ardından, Sultan IV. Murad'ın hizmetine girerek sipahi olan Evliya Çelebi, padişahın Revan Seferi'nden sonra saraya girdi. Sarayda geçirdiği kısa sürenin ardından buradan ayrılarak ilk seyahati olan, Bursa yolculuğuna çıktı. Daha sonra 1640'larda İzmit, Trabzon ve Girit yolculuklarına çıkan Evliya Çelebi, 1645 senesinde, Bahadır Giray'ın yanına, Kırım'a çıktı. Elli yıl boyunca Hicaz, Mısır, Sudan, Habeşistan, Dağıstan gibi ülkelere gezilere çıktı ve bu gezilerin bazılarında devlet büyükleriyle yakınlık kurdu. Evliya Çelebi gördüklerini, yaşadıklarını ve gözlemlerini, gerçekçi bir gözle, yalın ve duru bir anlatım içinde halkın anlayacağı şekilde "Seyahatname" adlı eserinde kaleme almıştır. Bütün gezip gördüğü yerleri okuyucuya anlattığı on ciltlik "Seyahatname", araştırmacılar için önemli inceleme ve yorumlara olanak sağlayan bir eserdir. "Seyahatname", Türk kültür tarihi ve gezi edebiyatı açısından önemli bir yere sahiptir.

Eseri: Seyahatname.

2. Metin Hazırlık

- Kırım'ın nerede olduğunu ve önemini araştırınız.

KIRIM: ECDAD TOPRAĞI

Kırım toprağına ilk defa (...) gittim. Karaköy'den kalkan deniz yollarına ait gemi betahsis bizim için tutulmuştu. Bütün gün ve bütün gece konferanslar ve konserle geçti. Gezi Livadiya, Yalta ve Odessa limanlarını içeriyordu. Ben bu şehirler hakkında izahat verecektim. Oysa daha kendim görmemiştim; görmemiştim ama çok dinlemiştim, çok okumuştum ve haritadan adeta ezberlemiştim. Nitekim verdiğim konferansta bu açığa çıktı. Mükrimin Halil Yinanç hoca merhum, “Bana Mekke’de Hz Ali’nin evini gösterin bütün şehri bulurum.” demiş. Benimki de o hesap. Şehirlerin nirengi noktasını bulduğum an öbürü arkadan geliyordu. Tarih ise zaten içimde doluydu. Sabahın ilk ışıklarıyla Kırım toprağı görüldü. Yalta limanına yaklaştık. Uzaktan Gurzuf kasabası görünüyordu. Benim için yabancı bir siluet değil. Puşkin de orayı çok sever. Sade o değil, herkes sever. Sahile çıktık. Hava değişimi için gelen Azerbaycanlılara rastladık. Elbise ve deri palto almak istiyorlardı. Ticaret yeryüzünden kayboldu Azerbaycan halkı yeniden bulur. Şehirde Kırımlılara tek tük rastlanıyordu. Orta Asya sürgününden henüz dönmeye başlamışlardı. Sözü edilen meşhur Kırım balından aldım. Üç hafta sonra tamamen şeker kestiğini görecektim. Bir yerin halkı sürülünce önce bağlar ve kovanlar bozulur. Çehov’un kaldığı yeri, Buhara emirinin yazlığını tek tek gezmek nasip oldu. Hoş bir memleket. Karadeniz’in kuzeyinde, güneyinden farklı olarak Akdeniz bitki örtüsü ve serviler daha hâkimdir. Sahile hâkim Yayla dağı Ukrayna steplerinden gelen soğuğu keser. Akşama kadar Yalta, Livadiya ve Voronzof’un İngiliz tarzındaki sarayı gezildi. Ünlü Yalta konferansı bu mahalde tertip lenmişti.

Ecdad memleketinin bu ucunda Kırım Hanlığı’nın ve Osmanlı Dönemi’nin izleri pek az görünür. Onun için sudak gibi Selçuklu ve Ceneviz limanlarına uğramak gerekirdi.

Onu başka bir gezide yapabildim.

Akşam olmadan tekrar gemiye bindik. Kiev operasının en seçkin tenor ve muganniyelerinin, piyanistlerinin verdiği konseri dinledik. (...) Ertesi gün Odessa'da uyandık. İşte benim bildiğim Odessa; limana inen merdivenler. 1905 isyanı sırasında Potemkin zırhlısının ziyaretini izleyen kitlelere açılan yayılım ateşi. Merdivenleri tırmandıktan sonra Odessa'da sürgünde yaşayan Puşkin'e şehir halkının iane toplayarak yaptırdıkları büst. Bu büst Puşkin'in en realist büstü olarak değerlendiriliyor. Gerçekten de Büyük Petro'nun Arabi denilen Habeş asıllı yetenekli komutan İbrahim Ganibal'ın bütün yüz çizgileri bu dahi torunun yüzünde görülüyor.

Odessa operasında maalesef bir temsil izleyemedik. Ama bina muhteşemdi ve şehir hoştu. (...)

İlber Ortaylı, Eski Dünya Seyahatnamesi

Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları

iane: Yardım.

muarız: Karşı çıkan, karşı koyan, karşıcı.

muganniye: Kadın şarkıcı.

nirengi: Belli sayıda noktaların konumunu büyük bir doğrulukla ve kesinlikle saptayabilmek için, bu noktaları tepe olarak kabul edip bulundukları alanı üçgenlere bölme işlemi.

step: Bozkır.

Bilgi Kutusu

Gezi yazıları, bir şehrin, bir beldenin, tarihî bir eserin o andaki durumunu anlattığı için tarihî belge niteliği taşır. Gezi yazılarında ayrıntılı tasvirlerle yer verilir. Gezip görülen yerlerde gözlem yaparak bu gözlemi okuyucunun zihninde canlandırma amaçlanır. Bu ayrıntılı tasvirler bir bakıma o yerin bir fotoğrafının çekilmesi gibidir.

Gözlem, tespit ve değerlendirmeler edebî bir dille aktarılırken diyaloglardan, rivayetlerden, hikâyelerden, efsanelerden, anılardan, anekdotlardan, atasözlerinden ve deyimlerden faydalanılması bu türün en önemli özelliklerindendir. Gezi eserinde tasvir, diyaloglar ve soru cevap yoluyla anlatım önemlidir. Bazı yazarlar, olay ve olguları olduğu gibi

aktarıırken bazıları günlük, mektup, röportaj gibi türlere ait tekniklerle yazma yöntemini tercih edebilirler. Gezi yazıları dış dünyayı yazarın gözüyle görmemizi sağlar, bu sebeple gezi yazısı yazarken ilgiyi canlı tutmak, okuyucuda okuduğu yerleri görme isteği uyandırmak çok önemlidir. Yazar gezdiği yerlerin ilginç özelliklerini hemen fark edecek kıvrak bir zekâya ve kültür birikimine sahip olmalıdır. Gezi yazıları da anı yazıları da açık, sade, anlaşılır, içten bir dille yazılır. Her iki türde de açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici anlatım biçimleri kullanılır. Her iki tür de tarih, coğrafya, sosyoloji gibi bilim dallarına kaynaklık edebilir. İki tür de kurmaca metin değildir, belli gerçekçilikleri vardır. Ancak gezi yazılarını, anı yazıları ile karıştırmamak gerekir. Gezi yazılarında mekân, çevre, yer ön planda olup gezilen yer dikkat çekici yönleriyle anlatılırken anı yazılarında çevreye ait bilgiler gezi yazısı kadar ayrıntılı değildir. Gezi yazılarında odaklanılan ana nokta mekân iken anı yazılarında odak noktası olaylar ve olay ile bağlantısı olan kişilerdir. Gezi yazısında gezilip görülen yerlerle ilgili edinilen gözlemler, bilgiler yansıtılırken yazar hep ikinci plandadır.

Eski Dünya Seyahatnamesi; İlber Ortaylı'nın, İsfahan, Venedik, Kudüs, Kırım, Tokyo, Yemen, Barcelona, Bosna, Girit, Hindistan, Berlin, Japonya, Kafkasya, Türkiye gibi şehirleri ve ülkeleri, kendi anlatım tarzıyla kaleme aldığı eseridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin bağlamından hareketle “ecdad, mahal, siluet” kelimelerinin anlamlarını tahmin ediniz. Tahminlerinizi TDK Türkçe Sözlük'te verilen anlamla karşılaştırınız.
2. Metnin konusu nedir, bu konuyla yazarın amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Tarihteki önemli şahsiyetlere yer verilmesi metne nasıl bir katkı sağlamıştır?
4. Eserin basit bir dille ve dost sohbeti esnasında anlatılıyor gibi yazılmış olması, okuyucu metin ilişkisini nasıl etkilemektedir?
5. Parçada geçen “Mükrimin Halil Yinanç hoca merhum, ‘Bana Mekke’de Hz. Ali’nin evini gösterin bütün şehri bulurum.’ demiş.” cümlesiyle yazar düşüncesini hangi yolla pekiştirmiştir?
6. Metindeki bilgi, tespit ve yorumları; kanıt, tutarlılık, doğruluk ve geçerlilik açısından değerlendirerek bilgi ve yorumlara örnekler bulunuz .
7. “İlber Ortaylı'nın tarihin derinliklerinden damıtılmış hatıraları bize ışık tutuyor. Hocamızın “seyyah kişiliği” ile kırk yılı aşkın bir süredir Osmanlı coğrafyası üzerinde katettiği yollar, sanki tarih üzerindeki ayak izleriydi” diyen bir kişi yazarın ve eserin hangi yönüne vurgu yapmış olabilir?

8. Verilen haritayı inceleyiniz. Bu görselin metne nasıl bir katkı sağladığını söyleyiniz.

Çözümlü Örnek Soru

- a. I. Her iki tür de açık, sade, anlaşılır, içten bir dille yazılır.
 II. Her iki türde de açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici anlatım biçimleri kullanılır.
 III. Her iki tür de tarih, coğrafya, sosyoloji gibi bilim dallarına kaynaklık edebilir.
 IV. İki tür de mekân, çevre ve olaylar ön plandadır.

Numaralandırılmış ifadelerden hangisi gezi ve anı yazılarının ortak özelliği değildir?

- A) I B) II C) III D) IV

- b. Yazarın gezip gördüğü yerlerle ilgili gözlemlerine, incelemelerine ait bilgileri bir araya getirerek oluşturduğu yazı türüne ----- denir. Bu türde okuyucu, anlatılan yerleri sanki yazarla birlikte geziyormuş hissine kapılır. Amaç, gezilen yerleri okuyucuya her yönüyle tanıtmaktır. Gezilen yerlerin özellikle tarihî, coğrafi ve sosyal niteliklerine ait bilgilerin yanı sıra yöreye ait dil, din, inanç, âdet, gelenek ve görenekler aktarılır.

Verilen noktalı yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Hikâye
- B) Efsane
- C) Günlük
- D) Gezi yazısı

Çözüm:

- a. Gezi yazılarında önemli olan mekân iken anı yazılarında olaylar ve kişiler önemlidir.
- b. Yazarın gezip gördüğü yerlerle ilgili gözlemlerine, incelemelerine ait bilgileri bir araya getirerek oluşturduğu yazı türüne gezi yazısı denir

2. Uygulama

Aşağıdaki eser - yazar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Avrupa'da Bir Cevlan – Ahmet Mithat Efendi
- B) Frankfurt Seyahatnamesi – Behçet Necatigil
- C) Avrupa Mektupları – Cenap Şahabettin
- D) Anadolu Notları – Reşat Nuri Güntekin

Biyografi

İlber Ortaylı (d. 21 Mayıs 1947), Türk tarih profesörü. 1947 yılında Bregenz'de Kırım Tatarı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. İki yaşındayken ailesiyle birlikte Türkiye'ye göç etti. İlk ve orta öğrenimini İstanbul Avusturya Lisesinde tamamladı. 1965 yılında Ankara Atatürk Lisesinden mezun oldu. 1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesini ve Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin Tarih Bölümünü bitirdi. Viyana Üniversitesi Slavistik ve Orientalistik Bölümünde öğrenim gördü. Yüksek lisans çalışmasını Şikago Üniversitesinde Prof. Dr. Halil İnalcık ile yaptı. 1989'da profesör oldu. 2005 yılında Topkapı Sarayı Müzesi başkanı oldu. Ortaylı 2012'de yaş haddinden emekli oldu. Ortaylı ileri seviyede Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Rusça, Farsça ve iyi seviyede Latince bilmektedir.

Eserleri: Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler, İstanbul'dan Sayfalar, Osmanlı Aile Yapısı, Tarihin Sınırlarına Yolculuk, Kırk Ambar Sohbetleri, Eski Dünya Seyahatnamesi, Mekan ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı...

Dil bilgisi

3. Uygulama

“Kalenin tamiri için yardım istenir. İşçiler ve ustalar çağırılarak Padişah Revan seferinden gelinceye kadar bir yıl içinde İstanbul ve Galata kalelerini ve bütün büyük Padişah camilerini tamir edip beyaza boyayarak İstanbul’u bir iri inciye benzetirler. Böylece İstanbul’dan karanlık gitti.”

“İstanbul Kalesinin Çepeçevre Büyüklüğü” adlı metinden alınmış yukarıdaki cümleleri yapısına, yüklemine, yerine, yüklemine çeşidine ve anlamına göre inceleyiniz. Bu tür cümlelerin kullanımı metne nasıl bir özellik katmıştır?

4. Uygulama

“Çehov’un kaldığı yeri, Buhara emirinin yazlığını tek tek gezmek nasip oldu. Hoş bir memleket. Karadeniz’in kuzeyinde, güneyinden farklı olarak Akdeniz bitki örtüsü ve serviler daha hâkimdir.” Okuduğunuz metinden alınan cümlelerde kesme işaretinin kullanımıyla ilgili özellikleri belirleyiniz.

YAZMA

Gezi yazısının bir geziye katıldıktan sonra burada gezilip görülen yerlerin yazı ile anlatılması olduğunu öğrendiniz. Gezdiğiniz bir yer hakkında kısa bir gezi yazısı yazınız. Yazınızı görsel unsurlarla desteklemeniz onu ilgi çekici kılacaktır.

Gezi yazısı yazarken dikkat edilmesi gerekenler:

- Anlatılan tarihî olaylar kronolojik sırayla verilmelidir.
- Gezi yazısında aktarılan bilgiler kısa ve öz olmalıdır.
- Önemli olmayan yerlerde ayrıntılara girilmemelidir.
- Gezilen yerin veya bölgenin; tarihi, ev sahipliği yaptığı uygarlıklar, ekonomik faaliyetleri... hakkında bilgi verilir.
- Gezi yazısında akıcı bir dil kullanılmalı ve açık olunmalıdır.
- Gezi yazısı görsel öğelerle desteklenmelidir.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Yazdığınız metni çevrenizdekilere sunabilir ya da elektronik ortamda paylaşabilirsiniz.

ÖZET

Gezi yazılarının tarihi çok eskidir. Eskiden gezip gören ve bunları anlatan kişiye “seyyah”, bu kişilerin yazdıkları metinlere de “seyahatname” denir. Seyahatnameler, yazarların sadece gezip görmek ihtiyacından doğmamıştır. Çeşitli savaşlar, hac ziyareti, görevle başka ülkelere gönderilen memurların yolculukları sebebiyle seyahatnameler yazılmıştır. Gezi yazıları, bir şehrin, bir beldenin, tarihî bir eserin o andaki durumunu anlattığı için tarihî belge niteliği taşır. Gezi yazılarında ayrıntılı tasvirler yer verilir. Gezip görülen yerlerde gözlem yaparak bu gözlemi okuyucunun zihninde canlandırma amaçlanır. Bu ayrıntılı tasvirler bir bakıma o yerin bir fotoğrafının çekilmesi gibidir. Gözlem, tespit ve değerlendirmeler edebî bir dille aktarılırken diyaloglardan, rivayetlerden, hikâyelerden, efsanelerden, anılardan, anekdotlardan, atasözlerinden ve deyimlerden faydalanılması bu türün en önemli özelliklerindendir.

Gezi yazıları da anı yazıları da açık, sade, anlaşılır, içten bir dille yazılır. Her iki türde de açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici anlatım biçimleri kullanılır. Her iki tür de tarih, coğrafya, sosyoloji gibi bilim dallarına kaynaklık edebilir. İki tür de kurmaca metin değildir, belli gerçekçilikleri vardır. Ancak gezi yazılarını, anı yazıları ile karıştırmamak gerekir. Gezi yazılarında mekân, çevre, yer ön planda ve gezilen yer dikkat çekici yönleriyle anlatılırken anı yazılarında çevreye ait bilgiler gezi yazısı kadar ayrıntılı değildir. Gezi yazılarında odaklanılan ana nokta mekân iken anı yazılarında odak noktası olaylar ve olay ile bağlantısı olan kişilerdir. Gezi yazısında gezilip görülen yerlerle ilgili edinilen gözlemler, bilgiler yansıtılırken yazar hep ikinci plandadır.

Dünya edebiyatının en önemli seyahatnameleri arasında 13. yüzyılda yayımlanmış Marco Polo’nun ve 14. yüzyılda yaşamış Arap gezgin İbniBatuta’nın Seyahatnameleri gelir. Türkçe yazılan ilk gezi kitabı, Seydi Ali Reis’in (1498-1562) “Mir’âtü’l-Memâlik (Ülkelerin Aynası)” adlı eseridir.

Türk edebiyatında Batılı anlamda gezi yazısı örnekleri Tanzimat Dönemi’nde yazarların Avrupa’ya gitmesiyle verilmeye başlanmıştır. Avrupa’ya giden sanatçılar gördükleri şehirlerle ilgili yazılar yazmışlardır. Özellikle Namık Kemal ve Ziya Paşa bunların başında gelir. Önemli gezi yazılarımız şunlardır:

Avrupa’da Bir Cevlan – Ahmet Mithat Efendi (Batı tekniğine uygun ilk gezi örneği); Hac Yolunda, Avrupa Mektupları – Cenap Şahabettin; Frankfurt Seyahatnamesi – Ahmet Haşim; Anadolu Notları – Reşat Nuri Güntekin...

ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Bir kimsenin gezip gördüğü yerlerdeki toplumları, adet ve töreleri, doğal ve tarihî güzellikleri, ilgi çeken değişik yönleri edebi bir üslupla anlattığı yazılara ---- denir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Gezi yazısı
- B) Biyografi
- C) Anı
- D) Günlük

2. Aşağıdakilerden hangisi gezi yazısının özelliklerinden biri değildir?

- A) Öyküleyici ve betimleyici anlatım kullanılır.
- B) Yazarın gözlem yeteneği önemlidir.
- C) Açık, anlaşılır ve içten bir dil kullanılır.
- D) Hayal gücüne ve kurmacaya dayanır.

3. “Türkçe yazılan ilk gezi yazısı ---- adlı eseridir.” Bu cümlede boş bırakılan bölüme aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) Piri Reis’in Kitabı Bahriye
- B) Seydi Ali Reis’in Miratü’l Memalik
- C) Evliya Çelebi’nin Seyahatname
- D) Katip Çelebi’nin Cihannüma

4. Gezi yazısı ile ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Birinci kişi ağzından yazılmış yazılardır.
- B) Sade bir dil kullanılır.
- C) Tarihe ve edebiyata kaynaklık eder.
- D) Yazıldığı günün tarihini taşır.

5. Bin yıldır, belki bundan da eski zamandır nerdeyse hiç bozulmayan, şu dağları aşınca İpek Yolu'nun bir hattının Çin'e, bir hattının Hindistan'a gittiği bu kavşakta her daim kurulan pazarda değişen ne var sanki! Hulm'ün daracık tek caddesinin her iki yanına sıralanmış ahşap dükkânlarda malların çoğu yine ya Çin'den geliyor ya da Pakistan'dan. Emin olabilirsiniz ki bugün çok daha yoksul bu pazar. Ne ipekliler, ne kaftan kumaşları, atlaslar, ne sarrafiye, seramikler, halılar, ne pahalı baharatlar, işlemeli koşumlar, ne de zengin tüccarların rağbet ettiği deri kemerler satılıyor virane tezgâhlarda. Ne Tibet yakları, boraksı, ne Burma amberi, tavus tüyü, ne Hint yasemini, sandal ağacı, ne Annam gümüşü, altını, Fergana'nın ejderha atları, Gur lapis, lacivert taşı, Nişabur firuzesi, Rey kâseleri, ne de Antakya camı...

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Betimleyici anlatımdan yararlanılmıştır.
- B) Koklama duygusuyla ilgili ayrıntılara yer verilmiştir.
- C) Sıfatlarla anlatım zenginleştirilmiştir.
- D) Devrik ve eksilteli cümlelerden faydalanılmıştır.

6. Bin dört yüz yıl önce bir şair, bu şehir sularından bir çelenkle çevrenmiş diye yazmıştı. O zamandan bu zamana çok şey değişti, ama modern İstanbul hâlâ ruhunu ve güzelliğini büyük oranda onu kuşatan ve bölen sulara borçlu. Bunu belki en iyi fark edebileceğimiz yer Galata Köprüsü, bütün şehir turları da oradan başlamalı. İstanbul'da daha panoramik yerler varsa da, hiçbirinde şehrin deniz ile iç içeliği bu kadar hissedilmiyor ya da denizciliğin şehrin karakterini ve tarihini ne denli etkilediği bu kadar iyi anlaşılmıyor. Bu nedenle ziyaretçilerin şehir gezisine ilk olarak Galata Köprüsü'nden başlamasını tavsiye ederiz.

Bu parça aşağıdaki yazı türlerinden hangisinden alınmış olabilir?

- A) Gezi yazısı
- B) Anı
- C) Biyografi
- D) Mektup

7. Aşağıda yazarıyla birlikte verilen eserlerden hangisi gezi yazısı türünde yazılmıştır?

- A) Şair Dostlarım (Oktay Akbal)
- B) Nezleli Karga (Salah Bırsel)
- C) Gecelerim (Ahmet Rasim)
- D) Anadolu Notları (Reşat Nuri Güntekin)

8. I. Süzülür odama her sabah erken
 II. Bir gümüş ve yayvan tepside gülen
 III. Gözlerinin daha uyku ucunda
 IV. En serin su buhar olur avcunda

Yukarıdaki dizelerden hangisi öğelerinin dizilişi yönünden kurallı bir cümledir?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yapısına göre basit, ögelerinin dilişine göre devrik bir fiil cümlesidir?

- A) Bu oyun, eski bir tüccarın hayat hikâyesiymiş.
- B) Bütün iddialar, bir tek şeyi gösteriyor bence.
- C) Aynı eserin birçok çevirisinin yapıldığını biliyorum.
- D) Son gittiğimiz filmin gişesi çok fazlamış.

10. I. Bu yoldan mı geçeceğim.

II. Eldivenini takmayacak mıydın?

III. Yarın gelmiyorum.

IV. Seni tanımıyor değilim.

Numaralandırılmış cümlelerin hangisi biçimce olumsuz anlamca olumludur?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV

CEVAP ANAHTARI

1. Uygulama

Yazarların gezip gördükleri yerlerdeki insanların bütününe ya da belli bir kesiminin yaşayışını, gelenek ve göreneklerini, dikkatlerini çeken ve okuyucuların da ilgi duyacaklarına inandıkları özelliklerini anlatmaya çalıştıkları yazılara gezi yazısı denir.

2. Uygulama

Frankfurt Seyahatnamesi, Ahmet Haşim'in eseridir.

3. Uygulama

“Kalenin tamiri için yardım istenir.”

Yapısına, yüklemine yerine, yüklemine çeşidine ve anlamına göre; basit, kurallı, fiil, olumlu

“İşçiler ve ustalar çağırılarak Padişah Revan seferinden gelinceye kadar bir yıl içinde İstanbul ve Galata kalelerini ve bütün büyük Padişah camilerini tamir edip beyaza boyayarak İstanbul'u bir iri inciye benzetirler.”

Yapısına, yüklemine yerine, yüklemine çeşidine ve anlamına göre; sıralı-bağlı, kurallı, fiil, olumlu

“Böylece İstanbul'dan karanlık gitti.”

Yapısına, yüklemine yerine, yüklemine çeşidine ve anlamına göre; basit, kurallı, fiil, olumlu

Bir metnin güçlüğü belirleyen unsurların başında ;cümle uzunluğu, cümle içinde kullanılan farklı kelimeler gelir. Kısa cümleler, kurallı cümleler ve birleşik cümleler yerine bağlı ve sıralı cümlelerin kullanımı, metni daha kolay anlayabilmede işlevseldir.

4. Uygulama

- Özel adlara getirilen iyelik, durum ve bildirme ekleri kesme işaretiyle ayrılır: Çehov'un...
- Kıta, deniz, nehir, göl, dağ, boğaz, geçit, yayla; ülke, bölge, il, ilçe, köy, semt, bulvar, cadde, sokak vb. coğrafya ile ilgili yer adları kesme işaretiyle ayrılır: Karadeniz'in...

Ölçme ve Değerlendirme

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
A	D	B	D	B	A	D	C	B	D

EK-1: YAZMA BECERİLERİ ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge : Aşağıdaki ifadeleri okuyarak uygun seçeneği işaretleyiniz.

İFADELER	😊	😐	☹
1. Yazma amacımı belirlerim.			
2. Konu ve temayı belirlerim.			
3. Yazım ve noktalama kurallarına uyarım.			
4. Olay örgüsünü ve çatışmaları ,mekânı ve zamanı, anlatıcı ve bakış açısını belirlerim.			
5. Olayları oluş sırasına göre yazarım.			
6. Yazılarımda ana düşünceye yer veririm.			
7. Duygu, düşünce ve hayallerimi anlatan yazılar yazarım.			
8. Farklı yazı türlerine uygun yazılar yazarım (hikâye, şiir, mektup, vb.).			
9. Yazım okunaklıdır.			
10. Öğrendiğim yeni kelimeleri yazılarımda kullanırım.			
11. Planlama: Olay örgüsünü ve çatışmaları belirleme, mekânı ve zamanı belirleme, anlatıcı ve bakış açısını belirleme			
12. Anlatım biçimi ve tekniklerden yararlanırım.			
13. Anlatım bozukluklarını gideririm.			

Yazma çalışmalarımda zorlandığım anlar:

.....
.....
.....
.....

Yazma çalışmalarımda geliştirmem gereken yanlarım :

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

EK-2: KONUŞMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size uygun olan dereceye (X) işareti koyunuz.

	İFADELER	EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Konuşmanın konusunu belirlerim.			
2.	Konuşmanın amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlerim.			
3.	Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yaparım.			
4.	Konuşma metnini planlarım.			
5.	Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlarım.			
6.	Konuşmada yararlanacağım görsel ve işitsel araçları hazırlarım.			
7.	Konuşmama uygun sunu hazırlarım.			
8.	Konuşma provası yaparım.			
9.	Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşurum.			
10.	Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınırım.			
11.	Konuşmamda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanırım.			
12.	Konuşmama etkili bir başlangıç yaparım.			
13.	Konuşmamın içeriğini zenginleştiririm.			
14.	Konuşmamda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanırım.			
15.	Konuşmamda süreyi verimli kullanırım.			
16.	Konuşmamda kısa cümleler kullanırım.			
17.	Konuşmamda heyecanımı kontrol ederim.			
18.	Konuşmamda yabancı kelime ve terimleri kullanmaktan kaçınırım.			
19.	Konuşmanın genel iletisini konuşmanın sonunda vurgulayarak konuşmamı etkili bir biçimde sonlandırırım.			

EK-3: DİNLEME ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Açıklama: Bu ölçek, sizin dinleme becerilerinizi değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

Yönerge: Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size uygun olan dereceye (X) işareti koyunuz.

İFADELER	EVET	KISMEN	HAYIR
1. Amacıma uygun olarak not alarak dinleme, empati kurarak dinleme, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb. dinleme tekniklerinden birini kullanırım.			
2. Dinlediğim konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ederim.			
3. Dinlediğim konuşmada konu akışını takip ederim.			
4. Dinlediğim konuşmadaki temel kavramları ve ayrıntıları belirlerim.			
5. Dinlediğim konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirlerim.			
6. Dinlediklerimi özetlerim.			
7. Dinlediklerimi ön bilgilerimle karşılaştırırım.			
8. Dinlediğim konuşmanın tutarlılığını sorgularım.			
9. Dinlediğim konuşmayı konu akışındaki uyum, olaylar, bilgiler ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendiririm.			
10. Dinlediğim konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgularım.			

A

açıklık: Bir metinde belirtilmek istenen duygu ve düşüncelerin kolay, anlaşılır, herhangi bir ek yorum ve açıklamaya gerek kalmadan kavranabilir olması.

adaptasyon: Uyarlama. Farklı türde bir eserin (roman, öykü, anı gibi), sahne veya sinemaya uyarlanması ya da farklı türde bir eserden (roman, destan, öykü gibi) farklı bir edebî eser meydana getirilmesi.

adapte: Uyarlanmış. Herhangi bir dilde yazılmış bir eseri, başka bir dile yer ve kişi adlarını değiştirerek, olayları örf ve adet, duyuş ve düşünüş bakımından aktarıldığı dili konuşanların hayatına uygulama yöntemli serbest çeviri tarzı. Türk edebiyatında daha çok tiyatro eserlerinde kullanılır.

anı: Bir kimsenin görüp geçirdiği olayları, durumları ve yaşantıyı içeren yazı veya yazılar.

anlatıcı: Öyküleyici anlatımda öyküye konu olan olayı anlatan.

arzbar: Orta oyununda söyleşmenin ilk kesimi. Söyleşenlerin birbirleriyle tanış çıkarken, söyleşilerinin ters anlamlarını içeren geçiş.

Ç

çatışma: Olay dizisinin gelişmesinde basamakları ortaya çıkaran kişiler arasındaki iç ve dış çatışmalar.

D

drama: Sahnede oynanmak için yazılan, olayları oluş hâlinde ve karşıt oluşların çatışmasıyla geliştirip gösteren yapıt.

dramatik: Sahne oyununa özgü olan.

F

fasıl: Tiyatroda, orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna; eski dilde Osmanlı ve Arap tiyatrosunda oyunun perde bölümü.

folklor: Bir halkın geçmişten bu yana oluşturduğu gelenekler, inançlar, töreler ve kültür.

G

gözlemci bakış açısı: Anlatıcının olay içinde yer alan şahıs kadrosunu oluşturan fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izlediği ve onlar hakkında bilgi verdiği anlatım tarzı. Olayın üçüncü şahsın ağzından anlatılması.

H

hatırat: Anılar, andaç. Bir kimsenin kendi hayatını, yaşadığı devrede gördüğü veya duyduğu olayları anlattığı yazılardır.

J

jenerik: Tanıtma yazısı.

K

kahraman: Olay anlatımına bağlı eserlerde olayların akışını en çok etkileyen ve göze çarpan kişiler. kahraman bakış açısı: Anlatıcı, metindeki kahramanlarından biridir. Olayları kahraman kadar bilir. Olay, 1. Şahıs ağzından anlatılır.

klasisizm: Edebiyatta Antik Yunan ve Roma sanatını temel alan tarihselci yaklaşım ve estetik tutumdur. “1660 ekolü” olarak da bilinir. Yeniden doğuş diye adlandırılan Rönesans döneminde gelişmiştir.

komedî: Güldürü.

kurmaca: Roman ve hikâyelerde olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu ekseninde verilen; olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış sistem.

M

mimik: Düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile verme sanatı.

monolog: Tiyatroda bir kişinin dinleyicilere anlattığı, genellikle güldüren olay.

muhavere: İki kişi arasında karşılıklı olarak yapılan konuşma.

mukaddime: Başlangıç.

N

natüralizm: Doğalcılık; felsefe, sanat ve edebiyatta doğal dünyayı temel alan çeşitli akımlara verilen ortak ad. Bu akımların takipçilerine natüralist denir.

O

olay örgüsü: Konuyu oluşturan olayların birbiriyle bağlantısına verilen ad.

R

realizm: Gerçekçilik, bir estetik ve edebî kavram olarak 19. yüzyıl ortalarında Fransa’da ortaya çıkmıştır. Nasıl ki romantizm klasisizme bir başkaldırı niteliğinde ise gerçekçilik yani realizm, hem klasisizme hem de romantizme bir başkaldırıdır.

romantizm: XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole çokça yer veren sanat akımı.

S

sefaretname: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kimi elçilerin gittikleri yabancı ülkeleri tanıtmak amacıyla yazdıkları eser.

segâh: Klasik Türk müziğinde si perdesi ve bu perdedeki makam.

semai: Klasik Türk müziğinde iki basit usulden biri. Sekizer hece ölçüsüyle yazılmış halk şiiri türü.

T

tema: Metindeki temel duygu veya kavram. Temaları ifade eden kavramlar soyuttur.

tip: Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.

trajedi: Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, facia, tragedya, ağılatı.

Y

yenidünya: Orta oyununda ev dekoru olarak kullanılan kafes biçiminde paravan.

Z

zenne: Orta oyununda veya Karagöz’de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu. zihniyet: Anlayış. Bir toplumda ortak olan birtakım inançlar, yargılar ve temsiller bütünü.

KAYNAKÇA

- Atsız, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler, İstanbul, 2011.
- Adivar Edip, Halide, Ateşten Gömlek, Can Sanat Yayınları, Aralık 2013.
- Çetişli, İsmail, Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
- Hugo, Victor, Sefiller, Oda Yayınları, İstanbul, 2000.
- Kemal, Namık, İntibah, Sulhi Baran Matbaası, 1973.
- Rauf, Mehmet, Eylül, Anonim Yayıncılık, İstanbul, 2016.
- Emeksiz, Abdülkadir, Orta Oyunu Kitabı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Kudret, Cevdet, İbrahim Şinasi- Şair Evlenmesi, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.
- Molière, Hastalık Hastası, Çev: Lütfi Ay, İnkılâp Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2000.
- Özdemir, Emin, Yazınsal Türler, 1. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Suner, Levent, Commedia Dell'Arte Etkisinde Üç Oyun Beş Yorum, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 2007.
- Törenek, Mehmet, Mehmet Rauf- Edebî Hatıralar, Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.
- Star Gazetesi, Kültür Sanat, 13.04.2018.
- Ortaylı, İlber, Eski Dünya Seyahatnamesi, Aşina Kitaplar Yayınları, İstanbul, 2007.
- Özdemir, Emin, Yazınsal Türler, 1. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.
- MEB, TTKB, Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11, 12) Öğretim Programı, Ankara, 2018.

GENEL AĞ KAYNAKÇASI

Eski Bir Karagöz Faslı: Ödüllü Ya Da Karagöz'ün Pehlivanllığı Dr. Metin And

dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/13/1183/13685.pdf

www.ekultursanat.com/hatira/eser-1147-Ahmet-Hikmeti-Nasil-Tanidim-Mehmet-Rauf

Haber, Anadolu ajansı internet, ,saat 11.17 ,16.04.2018

aa.com.tr/tr/dunya/kastamonu-2018-turk-dunyasi-kultur-baskenti-secildi-/989841

https://www.otuken.com.tr/u/otuken/docs/evliya_celebi_Atisiz.pdf

<http://tdk.gov.tr>

<http://www.star.com.tr/kultur-sanat/gencler-arasinda-turkceye-duyarlilik-cok-iyi-haber-1331176/>, saat 15:35, 18.07.2018

GÖRSEL KAYNAKÇA

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/581540.aspx>

<http://en.turkkahvesidernegi.org>

<http://sehirtiyatrosu.bursa.bel.tr/hastalik-hastasi.html>

<http://www.isikkent.k12.tr/News/485>

<http://www.kastamonukultur.gov.tr/TR,63867/tarihi-evler-ve-konaklar.html>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/kirim>

Diğer görseller shutterstock ve ref 123'ten alınmıştır.